

SZABÓNÉ MÁTRAI MARIANNA

A szív teljességéből

Mi hozza el azt a pillanatot, amikor nem hallgatunk tovább, hanem szelíden vagy agresszíven, de elmondjuk a véleményünket? Érdekes dolog megfigyelni önmagunkat. Hány és hány olyan témáról dúl vita körülöttünk, ami nem annyira fontos számunkra, hogy bekapcsolódjunk! Bölcsen hallgatunk, netán figyeljük a vitatkozó feleket. Hiába forr a levegő körülöttünk, mégsem jut hozzánk annyira közel a téma, hogy felvállaljuk a véleménynyilvánítás kockázatát. Bizonyos esetekben a kínos helyzeteket is elviseljük: illene szólnunk, sőt megszólítanak, mégsem nyilvánítunk véleményt. Azután egy váratlan pillanatban kirobban belőlünk. Itt csak másodlagos kérdés – ha érdekes egyáltalán – a *hogyan*. Az igazán izgalmas kérdés az, hogy *mi* az a téma, amivel kapcsolatban nem tudtunk hallgatni. Mert pontosan ez árulja el, hogy mivel van tele a szívünk. Mi foglalkoztat minket igazán, mélyen, szinte egzisztenciális kérdésként. Mi az, ami a személyiségünket megérinti. Amiben érdekeltek vagyunk.

Segédlelkész voltam. A fiatalok radikális döbbenetével tapasztaltam, hogy míg az LMK-előadásokkal, sőt a feldolgozott textusokkal kapcsolatban szinte könyörgött az esperes, hogy szóljunk hozzá, addig pergő vita és óriási érdeklődés övezett mindenféle pénzügyet. De hasonló tapasztaltunk a hajdani „Partnerhilfe” kiosztásakor is. Emlekszünk még, milyen ugrásszerűen megemelkedett az LMK-résztvevők száma azon a decemberi napon?

Mi az, ami igazán érdekel, igazán megérint, olyannyira, hogy nem tudok távol maradni és nem tudom csukva tartani a számat? Lelkészek egyetemes adottsága, hogy kis fáradsággal kegyes köntösbe tudunk öltöztetni bármiféle profán témát. A mese bölcsessége azonban sokkal több esetben igaz, mint gondolnánk: a király meztelen. A kisgyerek is észreveszi, hogy a kegyesség köpönyege alatt pénz van, politika, saját érdek, öngazolás, dicsőségvágy, saját fő tételeink terjesztése és hasonlók. Szavaink elárulják, mi az, amivel annyira tele van a szívünk, hogy kéretlenül is megszólalunk.

A napokban jelent meg Lengyel Anna *Leveleskönyve*. A kötet azokból a levelekből válogat, amelyeket a szerzőnek

az *Egy csepp emberség* című műsorról kapcsolatosan írtak. Nagyon tanulságos a műsor életrajza. Egy-egy kora reggeli 2-3 percet egymillióan hallgatnak. A műsor írott változatát kötetbe gyűjtik. Mára már a harmadik ilyen kötet látott napvilágot, az első kettő több kiadásban. A harmadik bemutatójakor a Magyar Rádió márványtermének a közelébe se lehetett jutni a tömegetől. A szerkesztőhöz özönlenek a levelek. Van olyan reggeli két perc, amelyet napközben megismételnek, mert annyi telefonhívásban követelik ezt a hallgatók. A szerkesztői tehetséget, a professzionális megvalósítást figyelembe véve sem lehet elhallgatni a kérdést: mi a titka ennek a műsornak? Mindekelőtt talán az, hogy aki benne megszólal, arról beszél, ami számára a vezérfonal. Ami fontos. Ami irányítja az egész életét. Mondhatni, amivel telve van a szíve. Érdekes módon ezek a vezérfonalak mind valamilyen örök értéket hoznak felszínre. Nemritkán keresztény tartalmat, etikai alapértékeket, a szellem és a szív kincseit. Bizonyára olyan embereket választ ki a műsor szerkesztője, akiknek az életét szellemi, erkölcsi, lelki vezérelvek irányítják. És ezekre a kincsekre milliók kíváncsiak. Hallgatják, olvasják, egymásnak ajánlják, ajándékozzák őket az emberek. Azok a honfitársaink, akik már ott tartanak, hogy gondolkodás nélkül kikapcsolják a rádiót, ha politikáról, gyűlölködéstről, törvények csúrés-csavarásáról van szó. Azok a honfitársaink, akikkel szeretnének megtölteni a templomainkat. Akikről néha elkeseredetten, máskor fölháborodva mondjuk, hogy mennyire szekularizáltak. Hogy csak az anyagiak érdeklik őket, és érzéketlenek a lelki értékekre. Jézus egyszer ezt mondta tanítványainak: *A jó ember szíve jó kincséből hozza elő a jót, és a gonosz ember a gonoszból hozza elő a gonoszt. Mert amivel csordultig van a szív, azt szólja a száj.* (Lk 6,45)

Rengeteget fogunk beszélni a most következő napokban. Több lehetőségünk van. Elkezdhetjük méretre szabni a mesebeli francia király köpenyét. Nekifoghatunk polírozni a szavainkat és vasalni a Luther-kabátunkat. Vagy elkezdhetjük megtölteni szívünket igazi jó kincsekkel. Akinek a birtokában van, az mindenkinek adja, aki rászorul.

SZABÓ LAJOS

Az igehirdető és az igehirdetés*

A prédikáció háttere

A LELKÉSZI ÉLETFORMA MINT AZ IGEHIRDETÉS HÁTTERE

Valószínűleg minden igehirdető elhatározta már, hogy a következő igehirdetésben mindenképpen változtatni fog. Lehet, hogy kapott egy erősebb kritikát, vagy már belefáradt abba, hogy nincs igazi visszajelzés az elhangzott beszédeire. Az is elképzelhető, hogy saját maga sem érzi jól magát prédikációinak környezetében. Szeretne kilépni a megszokottság, a monoton egyformaság és az ismétlődések egyre fárasztóbb világából. Egy idő eltelte után teljesen természetes belső igény az, hogy új stílust keres az igehirdető. Érdeemes ezt tudomásul venni, és az önkritikus kérdést időnként feltenni: milyen a viszonyom a prédikációmmal?

Az igehirdetés háttéréként meg kell vizsgálnunk a lelkési életformát. Nincs olyan állandó és örök érvényű sablon, amit rá lehetne húzni minden kor lelkési hivatásának leírására. Nem szabad hamis általánosságokkal és frázisokkal feloldani ezt a valós feszültséget. Hiába ismerjük és tiszteljük (néha másoljuk is) az előttünk élő lelkész-nemzedék életformáját, hivatásértelmezését vagy módszereit, önmagukban ezek mégsem segítenek, amikor saját mai helyzetünkkel kell szembenéznünk. Az igehirdetői életforma különösen a 20. században és napjainkban olyan változásokon ment (megy) át, amelyekre korábban nem lehetett felkészülni.

A lelkész élet- és munkakörülményei olyan gyorsan változnak, hogy a folyamatosan változó helyzetnek csak friss, dinamikus alkalmazkodási reflex birtokában lehet érdemben megfelelni. Az igehirdetés alkotói folyamatának háttérében pedig ott áll a lelkészek életformája, életkérdései és életfelfogása. Fontos feladat erre időnként önkritikusan reflektálni. Nyíltabban kell beszélni arról, ami a vasárnapi vagy egy-egy kazuális prédikáció mögött meghúzódik. Fontos megosztani lelkészeknek egymással azokat a nyomasztó vagy régóta bennük élő érzéseket, amelyek

sok-sok prédikáció igazi háttérét jelentették. Az elfojtott, feldolgozatlan háttér mindig zavaró hatást fejt ki. Indulatból levelet írni nem szerencsés, felfokozott, nyugtalan állapotban béketeremtő beszélgetésben részt venni nem ajánlatos. Ez igaz a prédikáció alkotói szakaszára és magára az előadására is, hiszen mindkettőt alapjaiban befolyásolják a bennünk zajló pszichológiai folyamatok. Kétségtelen, hogy bizonytalan, sértődöttséggel terhelt élethelyzetben mások számára vonzó perspektívát rajzolni vagy örömteli jövőképet megjeleníteni – a legjobb esetben is – csupán keserves erőlködés. Családi és otthoni feszültségek megélése közben kiegyensúlyozott és egyértelműen vigasztaló mondatokat papírra vetni kemény erőpróba. Talán mégis a „kisebb rossz” ilyen háttér esetében, ha leírva is elkészül egy-egy igehirdetés, és nem spontán projekcióként ömlik rá a hallgatóságra a szószékről. Az egyre növekvő személyes nehézségek, valamint az igehirdető és igehallgató között szaporodó hétköznapi ellentétek fokozottan megterhelő háttérrel jelentenek a nagyünnepi prédikációk esetében. Mindezek miatt szükséges foglalkoznunk azzal, hogyan teremthető rendezettebb háttér az igehirdetőik számára, illetve mi nyújthat segítséget a rendezetlen kérdésekkel való együttélés feldolgozásában. A konfliktusok kezelése és hordozása – éppen a sok nyilvános szereplés miatt – a hivatás betöltésének nem elhanyagolható része. Ha erre nem figyelünk, a problémák velünk jönnek a szószékre, és észrevétlenül is igehirdetési témáká válnak. Az az idilli állapot, amiről még a mi generációnk is elbeszélések sokaságát hallotta – szép, nyugodt lelkész-család veszi körül az igehirdetőt –, ma már nagyon ritka. A felfokozott ritmusú és a mai magyar társadalomra jellemző átlagos családi életforma kiegészül speciális „parókiális” terhelésekkel. De az egyes gyülekezeti tagok is egyre többször kerülnek – talán a gyors demokratizálódási folyamat miatt – konfliktushelyzetbe a lelkésszel. Sokszor maradnak az ilyen terhek vagy konfliktusok megoldás nélkül, és ilyen helyzetben kell végeznie a lelkésznek az igehirdetési szolgálatot alkalomról alkalomra.

Két utat kell magunk előtt látnunk. Azt, amin az igehirdető közlekedik a szószék felé, és azt is, amely az igehallgató útja a templompadhoz. Ennek a két útnak a bonyo-

* A Déli Evangélikus Egyházkerület lelkészeinek munkaévkezdő konferenciáján, Balatonszárszón elhangzott előadás szerkesztett, rövidített változata.

dalmait nem lehet kifejeíteni egy önkritikus vizsgálatból. Nem elegendő csak elméleti kérdésekkel közelíteni igehirdető és igehirdetés viszonyához, hanem a gyakorlati élet kapcsolódási pontjait is alaposan szemügyre kell venni. Azt a valós környezetet, amelyben ma prédikálunk.

A HITELESSÉG PROBLÉMÁJA

A MAI KONTEXTUSBAN

Széles körben hallható ma kritika a keresztény igehirdetésekről. Az elismerő vélemények mellett sokszor találkozunk – időnként éles – elmarasztalásokkal. Hiányolják a prédikációk meggyőző erejét, teológiai színvonalát, a reális élettel való kapcsolatát, relevanciáját a hallgatók számára. Túl könnyű erre kimondani a frázisszerű megállapítást: hiteles igehirdetőkre van szükség. Amennyire igaz és kívánatos ez a mondat egyfelől, annyira nehéz az igazi helyét megtalálni a mai kontextusban.

Olyan környezetben élünk, ahol egyre kevesebb az esélye annak, hogy a hiteles szó odakerül sok emberi életű mellé, és elismerő jelzőként ott is marad. Hihetetlen gyorsasággal terjednek a hitelrontó, a példamutató életeteket kikezdő intrikák, pletykák és rosszindulatú rágalomok még a legszűkebb egyházi környezetben is. Ezek fogadására kifinomult a hallásunk, és szinte vágyódunk az ilyen típusú információk megszerzésére és továbbadására. Valószínűleg összefügg ez azzal is, amit a rendkívüli gyorsasággal megnövekedett médiaszolgáltatás rázúdít a fogyasztókra. Valamilyen mértékben mindenki fogyasztója ennek. A nagyon alacsony színvonalú tartalom áradása, és ami talán ennél is veszélyesebb, egy alapjaiban értéktelen, csupán a szenzációra utazó, primitív stílus keríti hatalmába az embereket, a felnövekvő nemzedéket különösen is körülöttünk. Ennek a környezeti hatásnak a következményeként sokszor azon vehetjük észre magunkat, hogy már mi is csak az erősebb kifejezésre, a radikális tartalomra és a hátborzongató, kegyetlen hírre vagyunk képesek felfigyelni.

Az értéktelen információk terjedése, a világ eseményeinek kizárólag üzleti érdekek szerinti rangsorolása, valamint a műsorszolgáltatók erőszakos rátelepedése a hallgatókra velünk élő valósággá lett. Nem véletlenül fásaszt sokakat a „maradjon velünk...” erőszakos hallgató- és nézőszerző mondata, ami csak úgy árad a rádióból és a televízióból. Ez a közeg is a mai kor igehirdetésének a környezete. Ebbe a vonulatba kerül bele az egyház kommunikációja is. Súlyos feladatként éljük meg, hogy el kell különülnie ettől, bizonyos elemekben azonban közelednie kell a kommunikációknak, ha minden réteggel szót szeretnénk érteni.

Az eredményes kommunikáció érdekében ma is időszerű *Ernst Lange* gondolatait felidéznünk, aki egész munkásságával a pozitív lelkészkép megrajzolásáért küzdött. Ez alapvető feltétel a kommunikációnk javulása szempontjából is. Talán a hitelesség visszanyeréséhez is segítséget jelenthet

az a szemlélet, amellyel Ernst Lange nem a lelkész személyét, hanem a lelkészi hivatás funkcióját vizsgálja. „Nem ön maga az igehirdető, nem ön maga a lelképásztor a fontos, hanem amit tesz; s ez azért van így, mert a lelkészi funkcióban van elrejtve az a lehetőség, hogy Isten munkálkodik. Mi tehát a feladata a lelkészi hivatásban állónak? Az ige továbbadása. Ez tőle független valóság – *verbum externum* –, mégis igénybe veszi az ő személyét is. Az ige hirdetőjének a magyarázó és a tanú munkáját kell végeznie. Képesnek kell lennie az eredményes kommunikációra, más szavakkal: le kell tudnia fordítani az üzenetet a hallgató nyelvére, az itt és most helyzetére. »Az ige szolgálata mindig a szituáció és a tradíció között történik.«¹

Amikor a mai lelképásztori életpálya és az igehirdetés kapcsolatát vizsgáljuk, akkor ugyanezzel a problémával szembesülünk. Őrzünk egy régi igehirdetési formát és tartalmat, de tapasztaljuk a növekvő távolságot a ma élő nemzedékek szokásos gondolkodásától, kommunikációjától és reális kérdéseitől. Használunk több évtizedet megélt beszédanyagot, és olyan kifejezéseket, amelyek a legjobb esetben is csak néhány évtizede voltak a köznyelv részei, ma nem azok, és elvárjuk a figyelmet és az érdeklődést ezek iránt a kissé elavult eszközök iránt. Radikális kijelentésekkel és a szüntelen javulásra buzdító, intő mondatokkal kerekítjük egészzé a beszédünket, és az esetek többségében lezárt és megváltoztathatatlan végkövetkeztetéssel kommunikálunk, ami legtöbbször egy felszólítás, esetleg olyan formában megismételve, ami korábban már szó szerint elhangzott. Sémák alakultak ki, és ezekhez igazodunk, sokszor teljes szolgálalkúsággal. Érezzük, hogy idegen tőlünk mindez, még sincs erőnk a változtatásra. Bonyolult mondatokkal dolgozunk, és a természetes elbeszéléstől távoli, elvont, inkább fogalmi világban mozognak a prédikációink. Ez részben betudható a német teológia magyarországi hatásának, de a tradícióhoz való egyoldalú ragaszkodásnak is. Kettős – a korszerűvé válást és a valódi megújulást akadályozó – „elszántság” tükröződik a mai prédikációk többségén:

- ellenállni a mai kor, a nyugtalan környezet kihívásainak (ezzel távolodik a prédikáció az érkező igehallgatók mindennapjaitól),
- menekülni a régi korok megoldásaiba, szóhasználatába (így az aktuális gondolat is falakba ütközik).

A PRÉDIKÁCIÓ MINT ÖNARCKÉP

Az igehirdetés valójában mindig egy-egy alkalomra speciális módon elkészült önarckép is, az alapvető, primer funkciója mellett. Az ige továbbadása a fő feladat, de ez a gondolkodó és érző, sok esetben törekeny lelkészi élet valóságán keresztül valósul meg. Általános jelenségként

¹ Idézi: Kádár Ferenc: A lelkészi hivatás. *Sárospataki Füzetek*, 2004/2. 111. o.

tapasztalható, hogy a prédikációk az utóbbi években érzékelhetően elmozdultak az önvallomás irányába.

Hatalmas vívódás kíséri egy-egy neves festőművész önarcképének megszületését. Ehhez hasonló folyamat játszódik le a lelkész alkotói munkája során is. Mély benyomást tett rám Amszterdamban van Gogh önarckép-sorozatának megtekintése, ahogyan a kezdeti vázlatoktól több mint húsz alkotáson keresztül eljutott a végleges formáig. Egyetlen színnek is hány variációját próbálta ki eközben! A prédikációban a lelképásztor igeértése és személyes tanúsága nagyon bonyolult folyamat útján jut el a végleges formáig. A lelkészi önarcképkészítésnek erre a két háttérre (igeértés és tanúság) különösen is érdemes odafigyelni. Az igehirdetéshez szükséges igeértés jóval több annál, amit legtöbbször sikerül a valóságban elérnünk. A szöveg első megértése vagy a felszínes, gyors értelmezés nem elegendő ahhoz, hogy az a hallgató számára is értelmezési lehetőséget biztosítson. Nagy különbség van aközött, hogy valaki megért egy szöveget, vagy a szöveg olyan mértékben jut el a gondolatai mélyére, hogy több helyszínen és sok kapcsolatban is új megvilágításba kerül. Az alkotóművész vívódására és a mondanivalóval való hihetetlen mély azonosulására szüksége van az alkotó igehirdetőnek is. Az a nehezebb prédikációs forma, de egyben a kívánatosabb is ma, amelyik nem lezárt formában készül el, leírt, kész szöveggel, hanem az igehirdetőben is él, forog és alakul, és még az sincs kizárva, hogy a szószék lépcsőjén kap új tapasztalatot, képet. Ezért is fontos lenne ma kevesebb textussal és rövidebb prédikációkkal végezni a lelkészi szolgálatot, de a letisztultabb és mélyebb arcvonásokat is mutató „önarcképek” minőségi színvonalával. Nagyobb figyelmet kell szentelnünk és több energiát biztosítanunk erre a sokszor feleslegesnek ítélt háttérfolyamatra. A túl gyors igeértés és a mérlegelés nélküli tanúság veszélyes lehet. Fésületlen és nyers állapotukban gyógyítás helyett inkább sebeket okoznak ezek a megszólalások.

Figyelmünket a megelőző munkára kell összpontosítanunk. Ezt pedig nem lehet ma sem függetleníteni a lelkészi munkavégzés sorrendjétől. Nem lehet energia, idő és gondolat ráfordítása nélkül ezzel a módszerrel prédikációt készíteni. Ugyanakkor azt is meg kell állapítanunk, hogy az igehirdetők többsége valószínűleg már nem a hagyományos, íróasztal melletti, textus körüli alkotás módszerével dolgozik. Felgyorsult és megváltozott a készülési folyamata. Inkább visszaérkezik az igehirdető, cirkuláris mozgással, újra és újra az üzenet alapjához, de a fő gyűjtőhelye az élettapasztalat és a valós, átélt élmények világa. Ez a fordulat gyökeresen átalakította mára a homiletika tudományának helyzetét. Valójában ez a felismerés húzódik meg a legtöbb új homiletikai elméleti irányzat mögött is.

Az írásmagyarázattal a textustól történő indulás és az életismerettel a textushoz történő megérkezés egyaránt létező tendencia. A hiányos háttér nem is ebből adódik. Hanem abból – ez mindkét esetre igaz lehet –, hogy egyre

többször elmarad a tényleges, mély teológiai munka az alkotás során, és kontrollálatlan, fésületlen, kusza alkotás kerül a szószékre. (A festőművész vázlata.) Ma még az is további komplikációt jelent, hogy az alkalmazható teológiai gondolkodás szűrője nem egyszerűbb, hanem bonyolultabb lett. Hiszen egyetlen korszerű teológiai irányzat tanulmányozása sem nélkülözi az interdiszciplinaritást és a mai környezetre rálátást tanító művészetek ismeretét. Nem lehet ma már a felkészülést a művészetek érzékeny világa nélkül végezni, mert több irányból érkező impulzusokra van szükségünk ahhoz, hogy minőséget, érzékenységet tükrözzön a prédikáció.

SZAVAINK EREJE

A megszólító erő, amelyre rendkívüli módon vágyunk, csak szélesebb látókörben tájékozódva születik meg. Érdekes ebben az összefüggésben arra gondolni, hogy a Szentlélek munkáját mindig tágító, a kereteket szétfeszítő és széles horizontot tükröző szimbólumokkal ábrázolják. Ezzel ellentétes az, amikor mi magunk, igehirdetők féltjük, szűkítjük vagy korlátozzuk a kommunikációnk eszköztárát. A cél nem a mindenáron való, örökös és állandó változtatás igénye lenne, hanem az igehirdető készülése során az őt elérő, végtelen impulzusok feldolgozása. Nem fogy el és nem apad ki az igehirdetés teológiai munkáját segítő környezeti hatás az életünkben. De izgalmas út az, ahogyan rátalálunk erre. Ez az igehirdetői tapasztalás (élmény) elengedhetetlen. Ezért sem mindegy, hogy milyen aktivitással és honnan érik környezeti hatások az igehirdetőt. Nem mindegy, hogy milyen és mennyi szépirodalmat olvas, de az sem, hogy milyen zenét hallgat vagy milyen képzőművészeti alkotásokat tekint meg rendszeresen. A filmek azért is különösen fontosak ma, mert ezek jelentik leginkább a közös élmények területét a hallgatósággal. Ebben a küzdelemben lehet a segítségünkre a kővetkező kettős irányultság.

Világos útmutatást ajánl *id. Hafenscher Károly* az egyik homiletikai előkészítőjében, amikor arról szól, hogy Pál apostol a szeretet és a hit harcára úgy biztat ma minket, hogy mindig kettős figyelemre van szükségünk. Figyelni arra, amit „kerülni kell a megmaradás érdekében”, és arra, amire „törekedni kell”. Ez az alapállás hozzátartozik a mai környezetben végzett „jó munkához”. Így summázza a mondanivalóját, amikor nem egy frázisszerű intelmet akar kifejezni, hanem a kutató életet segítő útmutatást: „Egyszerű józanság a keresztény morál mai lelkisége.”² Erre az egyszerű józanságra ma, amikor túlradó kínálata vesz körül minket, rendkívüli módon figyelnie kell az igehirdetőnek. Nem mindegy, milyen szellemi termékekből meríti azt az anyagot, aminek a segítségével egy-egy pré-

² *Lelkipásztor*, 2005/8–9. 340. o. Szentháromság ünnepe után 15. vasárnap, 1Tim 6,6–11

dikációra felkészül. Két veszélyes kísértésre érdemes itt külön is figyelni: az egyoldalúságra és az alacsony színvonalra. Az első esetben arról van leginkább szó, hogy valaki olyan határozottan képvisel egyetlen álláspontot, hogy nem hajlandó a legkisebb kitekintésre sem. Teljesen panoráma nélkül marad, beszűkül az ismerete és a szóhasználata is. Egy idő után nem a közvetített értéket figyeli, hanem pusztán a forrást. A „ki mondta?” kerül a „mit mondott?” helyére. Bizonyos háttérből, meghatározott irodalmi irányzatoktól nem hajlandó – még a tájékozódás szintjén sem – elfogadni semmit. Ezen az úton válik a leggyorsabban az aktuálpolitika eszközévé a lelkészi szolgálat, beleértve magát az igehirdetést is. Ekkor nem együtt gondolkodik és nem is mozgósít mérlegelésre az elhangzó szó, hanem megmásíthatatlan véleményt kényszerít a hallgatóira. Ezzel az igehirdetői magatartással nem csupán az igehirdetés elszürkülése jár együtt, hanem szűkül a gyülekezet összetételének színgazdagsága is, és egy belső, zárt, klubszerű kör képződik, ami egy idő után sokszor csak rajongói táborként él tovább. Az így tájékozódó igehirdető ideológiai prédikációt kényszerít a hallgatóira.

A színvonalatlanság veszélyét ott lehet tetten érni, ahol a lelkész őszintén mérlegeli, hogy mire és mennyi energiát fordíthat ma egy gyakorló lelképásztor. Mivel telik el az ideje, ha tetszik, mi tölti ki a kötetlen munkaidejét. A sokat emlegetett szolgálati prioritás kérdésének területe ez. A kérdésünk tulajdonképpen az, hogy valójában hányadik helyen áll a teendőik között az igehirdetésre való felkészülés és annak legfontosabb háttere, a személyes teológiai munka. Természetesen ehhez az a kérdés is hozzátartozik, hogy milyen irodalmat olvas és milyen művészeti élményt szerez a lelkész. Hírneves protestáns eleinknek ez volt az egyik erőssége a prédikáció háttereként! Így vált kulturális eseménnyé és művészi értékűvé egy-egy prédikáció.

A színvonalat 1) a korszerű kérdések felvállalásával, 2) az igehallgatók valós életkérdéseinek megtalálásával és 3) a bibliai üzenet érdeklődést fenntartó közlésével lehet leginkább igazolni.

Az igehirdető lelkész számára ma azért is nehezebb ez a kérdés, mert ezeknek a kritériumoknak csak komplex színvonalőrzéssel felelhet meg. Ez önképzés kérdése, amit sohasem fog megoldani semmilyen továbbképzés vagy konferencia. Ezért kell „tréningben” lennie a bibliai teológia, az egyháztörténeti teológia és a rendszeres teológia területén egyaránt ahhoz, hogy a homiletikai munkát megfelelő szinten tudja elvégezni. Az igehirdetés túl a személyes lelkiség kirajzolódásán (lásd önarckép) mindig feltárja és reprezentálja a komplex teológiai készenletet is, a mesterség minőségét.

Ezen a téren nagyon fontosnak látom azt a fordulatot, amely visszavezet a mai homiletikában a prédikációk tartalmi és formai igényességének együttes vizsgálatához. A tartalmi és formai igényességhez csak egy igazán igényes kulturális forrás segítheti a lelkészt. Az igényes igehirdetéshez igényes kultúra segíthet. Egyre ritkábban szolgálja

ezt a célt a tömegkommunikáció nagyobb része ma Magyarországon, és ezért szükséges arról is beszélni, hogy rendkívül fontos a következő lelkészgeneráció ízlésének fejlesztésével és az idegen nyelven történő tájékozódás lehetőségével foglalkoznunk. Jogosan gondoljuk, hogy sokszor több energia kell egy-egy értékes irodalmi alkotás, film vagy színdarab kiválasztásához, mint a konkrét „fogyasztásához”. De ez még nem ment fel senkit azok közül, akik az evangélikus tradíciójú szószékre mennek fel: vállalniuk kell a prédikációt mint értékteremtő, a minőségi kultúra szintjén lejátszódó eseményt. A lelkészi pályával kapcsolatos presztízsvesztés, amelyet különböző közvélemény-kutatások kimutattak a mai Magyarországon, szorosán összefügg ezzel a (szószéki) színvonalalalással. Nem lehet úgy minőségi kommunikációt folytatni, hogy nincs igazi feltöltődés a környezet tágabb és szűkebb értelemben vett minőségi kultúrájából. Hiába küzdünk a lelkészi szolgálat nagyobb társadalmi presztíziséért, ha a megszólalásunk és az aktuális kérdésekhez való hozzászólásunk alacsony színvonalú.

VISSZA AZ ALAPKÉRDÉSHEZ: A HOMILETIKAI INGAMOZGÁS

Tavaly jelent meg egy tanulmány Amerikában, amelyben *Thomas G. Rogers*³ azzal az érdekes kérdéssel foglalkozik, hogy a homiletika története során hogyan és mikor váltotta egymást két megközelítés: a „mit prédikáljunk?” és a „hogyan prédikáljunk?” kérdése. Nagyon kifejező az általa használt metafora, az inga képe: hol az egyik, hol a másik volt hangsúlyos.

A gyökereknél is megtaláljuk mindkettőt. Az igehirdetés kezdeti időszakában nagyon gyorsan megfogalmazódtak a fenntartások a „hogyan prédikáljunk?” kérdéssel szemben, és ennek a fontosságát csak az egyház nagy tanítója, *Augustinus* felismerése hozta vissza az érdeklődés homlokterébe. De az elmúlt században is észrevehettük, mennyire jellemző volt ez a gyakori ingamozgás.

A prédikációra történő mai felkészítés lényegét az ún. *quadrivium* (négyes útkereszteződés) modelljében találjuk meg. A bibliai, rendszeres, egyháztörténeti és pasztorális teológia tanulása után a négy út az igehirdetésben található. Ez a koncepció addig töltötte be igazán küldetését, ameddig az egyetemi teológiai oktatás egyértelműen az igehirdetést szolgálta mint fő célt. Törés akkor következett be a teológiai oktatásban, amikor az igehirdetés elvesztette a többiek által elfogadott és elismert helyét és központi szerepét, aminek következtében a tanított teológiai tartalom nem volt többé tekintettel az igehirdetésre, az összekötő szálak elszakadtak. Ez a folyamat vezetett oda példá-

³ Vö. Thomas G. Rogers: What and How of North American Lutheran Preaching. In: *Dialóg. Journal of Theology*. Volume 43, Number 4, Winter 2004. 263. kk.

ul német teológiai területen, hogy a tudományos modell a tanulmányok végére szorítja az igehirdetés gyakorlatának megismerését. Az egyházas modell igyekszik ma is a tanulmányok kezdetétől beépíteni a homiletikát, illetve a homiletikára előkészítő diszciplinákat az egyetemi felkészítésbe. Ezt az alapelvet próbáljuk 2002 óta mi is megvalósítani az EHE gyakorlati képzésében.

Az utolsó évtizedig elmondható az, hogy a „mit kell mondani?” kérdés játszotta a főszerepet a homiletikai érdeklődésben, a retorikára épülő „hogyan?” a háttérbe szorult. Az új homiletikai mozgalom jelentősége abban rejlik, hogy a tartalom és a forma integráns egységét képviseli. Ennek egyértelmű értékelését találjuk *Martin Nicol Dramatizált homiletikájában*: „A forma és a tartalom dualizmusával szemben az új homiletika a prédikáció eseményként való felfogásával védekezik. Az USA-ban az új homiletika a prédikációt potenciális, Isten valóságában végbemenő eseménynek tekinti... Amit a prédikációban hallok, nem választható el attól, hogyan mondja a prédikátor, és attól sem, hogyan értem. Semmilyen absztrakt tartalmat nem tudok elválasztani a formától, tehát a nyelvi alaktól, és attól, ahogy a hallgatók a prédikációval és a prédikáló személyével boldogulnak. Az eseményből kiindulva a prédikációra nem lehet többé csupán úgy tekinteni, mint az íróasztal mellett született szellemi termékre. Az esemény az élet olyan jelenségévé emeli a prédikációt, melyben tartalom és forma – mint az élet minden más területén – szorososan összetartoznak.”⁴ Ennek a fordulatnak köszönhető, hogy Amerikában az 1960-as évek óta az elbeszélés művészete, az igehirdetés eseményként való megújulása és a hallgató szerepe, participációja mint új hangsúlyok kiemelték az amerikai prédikátorokat a teoretikus és elvont tartalom kötelékéből. Ez a folyamat Nyugat-Európában az utóbbi években erősödött meg, és napjainkban egyre többen fordulnak kutatásaikban ezen irány felé.

A „hogyan prédikáljunk?” kérdésére még azért is érdemes figyelni, ahogyan erre *Glenn L. Monson* felhívja a figyelmünket,⁵ mert az agykutatók azt állítják, hogy a legtöbb ember egy perc alatt 600-800 szóban gondolkodik, de például egy átlagos szónok (ideértve az igehirdetőt is) csak 115-130 szót mond ki. Minden rendszeres igehallgató vissza tud emlékezni olyan helyzetre, amikor fizikailag jelen volt egy prédikáció alatt, de a gondolatai máshol jártak. Ez a gondolkodás és a beszéd sebességének egyenlőtlensége miatt történik. Normálisan az várható egy beszéd alatt, hogy szerteszaladnak a gondolataink; csak ha a szónok komoly okot ad rá, akkor lassítjuk le az agyunk sebességét. Erre törekszik az igehirdető is a prédikáció ideje alatt (például feltesz egy kérdést, amelyre nem tudjuk a választ, vagy élénk tár egy problémát, amelyben mi is

érintve vagyunk stb.). A hallgatóorientált álláspont arra a bibliai ígére épül, ami Jn 14,15k-ban található: *a Szentlélek közöttetek lakozik, az igehirdető és a hallgató között*. A cél ezért is az, hogy az igehallgatók értelmező társaink legyenek a prédikáció ideje alatt, és ezt nemcsak elviselhetőnek, hanem természetesnek tartjuk. Ezen túlmenően az is cél, hogy úgy beszéljen az igehirdető, hogy a hallgatók olyan dialógusba kerüljenek be az igehirdetés eseménye alatt, amely messze túl az igehirdetésen is folytatódik majd. Itt már többé nem illusztrált beszédről van szó, hanem életre keltett történetekről. Így az életadó párbeszéd kezdete egy prédikáció.

A Szentlélek úgy járja a maga útját az igehirdetővel és az igehallgatóval, hogy mindketten „vállt vállnak vetve az ige előtt állnak, mindkettőt hallgatja, mindkettőt a maga idejében beszél, és egyik sem akar fölénybe kerülni.” (Glenn L. Monson i. m.) Sajnos a történelmi egyházak mai prédikációjának élete legtöbbször a templomi istentisztelet kereteire korlátozódik csupán. A tartalom és a forma egyaránt olyan irányba tart, ahol az igehirdetés belterjessé, beszűkültté válik, és csak korlátozott körülmények között érvényes. Ennek a stílusnak nincs átütő ereje, és a templom falain kívülre sem hat. Ebből a helyzetből nem lehet erőszakosan kitörni, hanem kivezető utat lehet találni a tartalom és forma együttes hatásával. Az igehirdető egész személyisége, életvitele, a közösségben való megjelenése is döntően hozzájárul ahhoz, hogy a vasárnapi igehirdetésben – élő történetekkel – átéltsék és majd átélhető események ériék el a hallgatókat.

A PRÉDIKÁLÁS ETIKÁJA

Új homiletikai kutatási területként jelentkezik ma az igehirdetés etikája. Nagyon érdekesen kerül felszínre az erő és erőtlenség kérdése a prédikációval kapcsolatban, amikor az igehirdető és az igehirdetés etikai kérdéseit vizsgáljuk. Olyan kérdésekkel foglalkozik ez a kutatás, hogy milyen etikai igazságok szem előtt tartása fontos az igehirdetésben, milyen etikai kérdések merülnek fel a lelkes személyes magatartása és a prédikáció területén. De olyan kérdést is felteszünk, hogy mi az az etikai minimum, amivel az egyház korszerű igehirdetése ott is hatást tud gyakorolni, abban a környezetben, ahova direkt módon nem jut el az evangélium hirdetése. Hogyan teheti ezt meg úgy, hogy ne legyen erőszakos, ne ismételtetés vagy múltat őrző tevékenység legyen csupán, hanem a kortársi érdeklődés szerves része. Nagyon tanulságos olvasmány ezzel a témával kapcsolatban *Charles L. Campbell The Word before the Powers (An Ethics of Preaching)* című könyve.⁶ Elgondolkodtató, hogy milyen nagy a tétje a szónak, amikor például *Bonhoeffer* egyik prédikációjából csak egyetlen mon-

⁴ Martin Nicol: *Dramatizált homiletika*. Luther Kiadó, Budapest, 2005. 37. o.

⁵ Glenn L. Monson: A funny thing happened on the way through the sermon. *Dialog. Journal of Theology*. 2004 Nr. 4. 304–311. o.

⁶ Charles L. Campbell: *The Word before the Powers*. Westminster John Knox Press, Louisville, Kentucky, 2002.

datot emelünk ki, azt, amely Ef 6,12 alapján 1932-ben így szólalt meg: „Hogyan tud valaki szemet hunyni afölött, hogy maguk a démonok vették át a hatalmat a földön? Ezek a sötétség erői, akik borzasztó összeesküvést hoztak itt létre.”⁷ Ebből a mondatból bőven lehet tanulnunk igazi igehirdetési etikát ma is. A prédikáció etikája nem merev előírások gyűjteménye vagy egyházi keretek konzerválása, hanem a felelős aktivitás ébresztése. A prédikátor etikájának alapvető kritériuma az, hogy hogyan viszonyul a teremtett világhoz és benne az embertárhoz. A vizsgálandó kérdés ez az aktuális viszony.

De nemcsak az igehirdető etikája izgalmas kérdés, hanem az igehirdetés eseményének mint cselekvésnek az etikája is. Ennek a keretei jóval tágabbak, mint a prédikáció szűkebb értelmű környezete. Campbell a következőképpen válaszol arra a kérdésre, hogy mikor beszélhetünk igazán igehirdetőről és prédikációs eseményről: „Amikor a lelkipásztorok

- belépnek Jézus Krisztus feltámadásának valóságába,
- elmerülnek a hit közösségének emlékeiben,
- a szenvedés helyein a reményt ébresztik és növelik.

Ebben az állapotban mondhatjuk, hogy felkészültek arra, hogy reménységgel induljanak a vasárnap reggeli prédikáció felé. Így jogosultak fellépni a szószékre, és erőszakmentesen állhatnak ellen a hatalmaknak, az evangélium megőrző igéjével.

Felkészültek arra, hogy az igét hirdessék, ami segít, hogy az egyház felszabadulhasson a hűségés hívő életre a halál erőivel szemben. És ebben a reménységben megalapozva még az is megtörténik, hogy a prédikátorok örömmel szólhatnak, azzal az örömmel, ami Isten megváltásának valóságával születik, és abban a bizonyosságban, hogy mi végül is a helyes küzdelemben veszünk részt.”⁸

A Campbell által említett hármasság alapélményt tekinthetjük úgy, mint amire szükség van ahhoz, hogy erővel szólalhasson meg a prédikáció. De ez az erő sohasem erőszakos módon és a hallgatóit elnyomva fejeződik ki. Azt azonban lelkileg éreznie kell az igehirdetőnek, hogy szavainak ereje van. A prédikáció hitelességét és kisugárzását viszont az igehirdető saját felkészültsége és az üzenetért folytatott alapos vívódása határozza meg. Az igehirdetés elmondása, átadása folyamán mindez már nem érzékelhető, hanem természetes eseményként jelenik meg a hallgatók előtt.

⁷ Campbell, 6. o.

⁸ Campbell, 188. o.

Ami az amerikai igehirdetők prédikációiban nagyon eltér a mi gyakorlatunktól, az az elbeszélés elevensége és közelsége. A hallgató nagyon gyorsan válik az esemény részesévé. A beszédben nincs annyi magyarázkodó elem, mint nálunk, nem jellemző a körkörös, bonyodalmas mondatokat alkalmazó stílus, mint a német hatásra kifejlesztett klasszikus európai protestáns prédikációkban.

A történetek, mint a filmben vagy az irodalmi alkotásban a helyszínen, a beszédben válnak élővé, és nagyon erős hatást váltanak ki a hallgatókban. Az amerikai prédikációkból megtanulhatjuk azt, hogy sokkal bátrabb, öntudatosabb magatartásra van szükség ma a prédikálásban, mint korábban. De ennek az etikus rendeltetése az, hogy a túlzott óvatosságot és a létéért majdnem bocsánatot kérő bizonytalanságot felszámolja az igehirdetőben és a prédikációban egyaránt. Ennek az öntudatosságnak kifejezési formája egyszerűen a természetes és közvetlen hangszín. A külsőleg is bántó módon megjelenő erőszakos prédikatori magatartás és viselkedés, amit a látványosságukkal és feltűnő túlzásaikkal megjelenő tv-prédikátorok vagy az új típusú vallási központok hitszónokai gyakorolnak, szintén alapvető etikai kérdés ma. Hogyan egyeztethető össze ez a forma az első keresztény igehirdetések stílusával? Az intézményes, hagyományos keresztény igehirdetésnek és igehirdetőnek is szembe kell nézniük azzal, hogy a tevékenységük tartalmi és formai háttere a ma élő emberek számára etikai értéket jelent-e, és a tapasztaltakat hozzá tudják-e kapcsolni valóban a mindennapi életük eseményeihez. Ezért érdemes odafigyelni arra, hogy a prédikálásunk erejét tisztességgel és természetes háttérrel újítsuk meg, és ne értéktelen, divatos és pusztán üzleti fogásokkal. Ennek a kísértése már fennáll Közép-Európában is, és valószínű, hogy fokozódni fog. Ettől megóvni csak az alapos teológiai gondolkodás és a vele párosuló biblikus tisztaságra és egyszerűsége való törekvés, valamint a kereszténység történetének kudarcain okuló mentalitás lesz képes.

Az amerikai gyakorlatban ismét egymásra találtak az egyes teológiai szakterületek, éppen a prédikáció megújulása érdekében. A tartalom nem gyengült ezzel, hanem feltűnő módon nagyon is megerősödött. Az egyre bonyolultabbá váló környezetben csak egy tartalmában naprakész, formailag pedig nagyon életszerű és természetes igehirdetés lehet az a jövőben, ami valóban erőt ad és hallgatókra talál. Erre ad bátorítást az amerikai homiletika megújulása napjainkban.

Bemutatkozik a Jesenius Központ

NAGYJESZENI JESZENSZKY JÁNOS¹

A nagyjeszeni Jeszenszky család egyike volt a legrégebbi magyar köznemesi családoknak: ősök, András vitéz a 13. század végén kapta a Turóc megyei Jeszent nemesi birtokul hősiessége jutalmaként. Valószínűleg a fiatal szolgabíró, Jeszenszky Boldizsár hagyta el Nagyjeszent a 16. század közepén a török hódítások elől menekülve, s telepedett le Boroszló (Wroclaw) városában. Első gyermeke, *Jeszenszky János* – nevének későbbi, latin változata szerint *Jesenius* – már itt született 1566. december 27-én.

Jesenius első iskoláit a helyi gimnáziumban végezte, majd 17 évesen a wittenbergi akadémia természettudományi karára iratkozott be orvostanhallgatónak, de mivel a wittenbergi egyetem orvostudományi képzése akkoriban meg sem közelítette a jól ismert teológiai fakultás színvonalát, ezért Jesenius egy év múlva már Lipcsében folytatta tanulmányait. Pár évvel később pedig Itália felé vette útját, s Pádua egyetemére iratkozott be, ahol az idő tájt az anatómia oktatása a legmagasabb színvonalon állt egész Európában. Azon kevés helyek közé tartozott a páduai egyetem, ahol évente végeztek nyilvános boncolást – többnyire kivégzett bűnözők tetemein –, így megteremtve az orvosképzés alapvető gyakorlati feltételeit is.

Jesenius három évet töltött Páduában, amely időszak nemcsak tanulásra és a gyakorlati képzés elsajátítására szolgált, de ekkor indult el tudományos munkássága is. 1591-ben lépett először nyilvánosság elé a ferences szerzetesrend templomában megtartott ünnepélyes dispután három munkájával, amelyekben egy társadalmi, egy filozófiai, valamint egy orvostudományi kérdést tárgyalt. Az ünnepélyes disputát rendszerint a doktori fokozat megítélése követte, azonban Jesenius esetében ez elmaradt, hiába volt kiemelkedő sikere mindhárom előadásának. Az a vallási ellentét, amely a reformáció utáni korban a páduai egyetem katolikus vezetése és a protestáns szellemiséget képviselő német diákok között fennállt, több fiatallal

együtt Jeseniust is megakadályozta abban, hogy a katolikus egyház szellemiségében megfogalmazott doktori diploma esküjét letegye.

Azonban a páduai egyetemen szerzett alapos és sokrétű orvosi ismeretei, valamint sikeres operációi hamarosan olyan hírnevet szereztek számára, amely túljutott Boroszló határain is. Így hívta meg Frigyes Vilmos, Szászország kormányzója 1593-ban Drezdába, s jelölte ki a fejedelmi udvar orvosának. Az udvar tiszteletét és bizalmát megnyerve nevezték ki 1594-ben a wittenbergi egyetem anatómiai – később anatómiai és sebészeti – tanszékének professzorává, majd 1598-tól az egyetem rektorává. Luther oktatási reformjai csakúgy, mint a Melanchthon-örökösöktől bérelt ház szellemisége hatással lehetett rá akkor, amikor az orvostudományok oktatásának terén olyan újításokat próbált bevezetni, amelyek a német egyetemeken addig ismeretlenek voltak. Egyes tudománytörténészek szerint a wittenbergi egyetem 16. századi történetében Jesenius volt az orvosi fakultás legkiemelkedőbb alakja. Munkássága előtt nagyon kevés boncolást végeztek Wittenbergben, az orvostanhallgatók csupán könyvből, egyszerű rajzok alapján tanulták az anatómiát. Jesenius szerint azonban bonctan nélkül elképzelhetetlen az orvosi tanulmányok folytatása, így évente rendszeresen szervezett anatómiai gyakorlatokat, amelyeket az orvostanhallgatókon kívül laikus érdeklődők számára is meghirdetett. Ezen alkalmakra készített meghívókon hosszabb-rövidebb elmélkedéseit tette közzé az emberi test felépítéséről, a betegségekről és gyógymódokról, az operációkról, a test és a lélek viszonyáról, a teremtésről, a megismerés szükségességéről és számos hasonló orvostudományi, filozófiai és teológiai kérdésről.

Valószínűleg jó barátja, a dán csillagász, *Tycho de Brahe* közbenjárására hamarosan a prágai egyetem is meghívta Jeseniust, hogy végezze el az 1348-ban alapított intézményben az első anatómiai gyakorlatot. A felkérésnek eleget téve 1600 júniusában több mint ezer érdeklődő előtt, ötnapos előadássorozaton mutatta be az emberi test felépítését.

Jesenius boncolásai során nemcsak az anatómia tanítását tartotta fontosnak, hanem az új megfigyelések és fel-

¹ Forrás: Ruttkay László: *Jeszenszky (Jesenius) János és kora*. A Semmelweis Orvostörténeti Múzeum és Könyvtár Kiadványa. Budapest, 1971.

fedezések rögzítését is, így nevéhez fűződik például a bőrbetegségek első tudományos rendszerezése, a bőr bonctanának fejlesztése vagy a szem elhelyezkedésének magyarázata. A híres prágai boncolás eseménye azonban – orvostudományi értékei mellett – az élet más területeire is nagy hatással volt: többek között a prágai egyetem életének újjászervezésére, a cseh egészségügyi rendszer kiépítésére, illetve az orvosképzésben az „anatómiai gondolat” népszerűsítésére.

A résztvevők között olyan tudósok is jelen voltak, mint Tycho de Brahe csillagász vagy *Johannes Kepler* fizikus, Jesenius későbbi közeli barátja. Kepler egyik híres művében, az *Astronomiae Pars Opticá*ban Jesenius prágai boncolására utal, mint olyan munkára, amely segítette abban, hogy a látás új, helyes elméletét felállítsa. Többek között a szem anatómiájának ismertetésénél, a szem helyzetének leírásánál, illetve a napfogyatkozás magyarázatánál is megemlíti Kepler, hogy Jesenius munkája adta számára azt a világos magyarázatot, amelynek segítségével megalkotta a dioptrika fogalmát, illetve amely a lencsék fénytörésére épülő új optikai elméletének alapjául is szolgált.

Jesenius 1602-ben Prágába költözött, ahol független orvosként tevékenykedett, amíg II. Mátyás király Bécsbe hívatta, s 1609-től – az egyetlen magyar származású – udvari orvosává nevezte ki. Magyarországhoz való szoros kötődését mutatja az is, hogy 1612-ben elhunyt feleségét Sopronban temette el. Ezek után újra felvette a prágai egyetemmel a kapcsolatot, s így 1617-ben elfogadta az egyetem professzorainak a rektori tisztségre szóló felkérését.

Azonban ettől kezdve egyre jobban a politikai közélet sodrába került, és a Habsburg-ellenes cseh függetlenségi mozgalmak határozták meg életének végét. Felsőgárdulás vádjával elítélték, majd 1621. június 21-én Prágában huzsonhat társával együtt kivégezték.

Utolsó éveiben szinte kizárólag társadalmi és teológiai kérdésekkel foglalkozó írásokat adott közre, amelyek olyan problémákat tárgyaltak, mint az uralkodók és a nép helyzete, a lélek halhatatlansága, a katolikus–protestáns ellentét alapjai vagy az úrvacsora kérdése. Ez utóbbi kérdés kapcsán többek között a szőrszálhasogató, értelem nélküli viták elkerülését tartotta fontosnak: „Hisszük, hogy az úrvacsoránál a hívő Krisztus testét és vérének veszi magához, minthogy Ő, aki maga az igazság és a csallhatatlanság, ezt így mondotta, s ezért kevésbé kívánunk törődni azzal a móddal, hogy ez miképpen lehetséges. Hisszük azt is, hogy Krisztus a Szűzanyától született a Szentlélek közbenjöttével, és nem a mi feladatunk, hogy ennek a születésnek a lehetségességét vizsgáljuk. Ugyanez áll Krisztus feltámadására is, bár mi valamennyien, akik ebben hiszünk, képtelenek vagyunk arra, hogy ennek a lehetőségét kutassuk. Ezért tiszta szívvel és egyszerű hittel ne tegyünk mást, minthogy az eszünkkel ki nem deríthető, csupán megcsodálandó és imádandó misztériumokban higgyünk.”

Értelmével a korabeli modern tudomány haladását szolgálta, amely sem hitétől nem volt független, sem vallásos meggyőződéseivel nem állt ellentétben. Tudás és hit, tudomány és vallás egészséges egységet alkotott életében, folyamatosan erősítve és motiválva egymást.

Kodácsy-Simon Eszter

A JESENIUS KÖZPONT TEVÉKENYSÉGÉRŐL

A Wittenberget Lipcsével és Páduával, majd Boroszlóval, Drezdával és Prágával összekötő evangélikus tudós nevét viseli a *Metanexus Intézet* egyik magyarországi csoportjaként működő *Jesenius Központ*. A teljes neve szerint *Tudomány és Hit Jesenius Központ* törekvése, hogy alkalmat adjon két olyan terület találkozásának, amelyek átlagos esetben évezredekken keresztül megszokott és spontán módon találkoztak, együtt éltek, sőt jó ideig elválaszthatatlannak voltak. Arra a kérdésre, hogy a találkozás elősegítéséhez mostanában miért van szükség közvetítőkre, több válasz is lehetséges. E válaszok közt a legfontosabb szerepet a tudomány önmagáról alkotott képének korunkban tapasztalható gyors megváltozása játssza.

Az egyik oldalon fontos kérdés, hogy egyáltalán milyen tudományról van szó. Elég, ha a fizikára, a matematikára vagy például a történelem- vagy irodalomtudományra gondolunk ahhoz, hogy a „tudományok” elnevezés túlságosan általánosnak tűnjék. A fizika a valóság természetének megismerése érdekében megfigyel, kísérletezik, és legtöbbször a matematika segítségével teszi megállapításait. A matematikának előre gyártott, kész igazságai vannak, amelyekre igazolást keres, és ha nem talál, legtöbbször nem esik nehezére kimondani a fichtei ítéletet: um so schlimmer für die Tatsachen! A történelemtudomány adától, sorba rendez, rendező elveket keres az emberi szándékok, a társadalmi mozgás szükségszerűségei vagy más rendezői szempontok segítségével. Az irodalom merész és érzékeny ötleteket gyárt a külső és belső valóság, az objektív és szubjektív megismerhető világ varratai mentén, és jótékonyan gondoskodik arról, hogy ne hogy túl korán gondolja bárki is, hogy akár a külső, akár a belső valóban megismerhető.

Amennyire elengedhetetlennek látszik az értelmes párbeszédhez a tudományok körének szűkítése, annyira nehéz feladat is ez a gyakorlatban. A Jesenius Központ a természettudományokkal való dialógust fogalmazta meg feladatoként. De melyek a természettudományok? A természet egészével foglalkozók, a részleteiben elmerülők vagy a természet természetéről szóló metatudományok, mint az ontológia vagy a metafizika? A kérdés bonyolultságára jól utal, hogy az eredetileg minden tudományág érdekeit képviselő és köztük elvi rendet teremteni kívánó tudományfilozófia mai legelterjedtebb formáiban becsukta a szemét, és visszamenekült a formális logika biztos sáncai közé (lásd a híres W. v. O. Quine hírhedt definícióját az életről:

létezni annyi, mint egy függvény változójának lenni). A természet egészének tanulmányozását céljaul tűző tudomány ma minimálisan az áltudomány kategóriából indul, a holisztikus jelzőt vállaló tudomány számíthat rá, hogy hamar kimutatják antiracionális neoplatonista származását, miközben a részletekben elmerülő komoly tudományágak saját bevallásuk szerinti tehetetlensége legtöbbször éppen az „egész” megragadására való képtelenségben áll. Nevezzük akkor természettudománynak a megfigyelő, tesztelő, hipotézisalkotó és ellenőrző módszerekkel dolgozó tudományokat, mint a biológia, a fizika, a kémia? Ezek módszeréről, az évszázadokon át egyedül biztos tudáshoz vezető eljárásnak tartott indukcióról néhány évtizede a bécsi *Karl R. Popper* mutatta ki, hogy mennyire megbízhatatlan, hipotetikus értékű. *Thomas S. Kuhn A tudomány forradalmak szerkezete* című könyvében azt is bemutatta, hogy az újkori tudomány történetében ez már a harmadik ehhez hasonló eset volt.

A megszerezhető biztos tudás mellett fontos kérdés ennek kifejezése, kifejezhetősége is. Mivel az érthetőség alapja a közös nyelv, keresni kell egy, ezekhez a tudományokhoz képest elemibb szintű, redukáltabb és általánosabb kifejezési eszközt, és erre a célra alkalmasnak látszik a matematika. A matematikával azonban egyik tudomány sem tud párbeszédet folytatni, egyrészt mivel a természettudományok éppen a kifejezés és párbeszéd eszközeként veszik igénybe, másrészt mivel a matematika nem is annyira tudomány, mint inkább nyelv. Nem véletlen, hogy a 20. század eleji nagy amerikai pragmatista filozófus, *Charles S. Peirce* nemcsak matematikusként ünnepeelt (vagy volna az, ha nem hangsúlyozott volna néhány nem teljesen ortodox véleményt a valóság megismerésének a módszereiről), hanem a modern szemiotika atyjaként is közismert. A természettudományokkal folytatott párbeszédhez ezért a matematika hozzá is tartozik, meg nem is, de ki nem hagyható.

A másik beszélgető fél a Jesenius Központ megfogalmazásában a hit. Lehetne vallás is és teológia is. A vallás azért lenne jobb, mert a valóságról meglévő ismereteinket mindig egy közvetlenül adott társadalmi közegben sajátítjuk el, amelyhez így vagy úgy hozzátartozik a vallás is. Ha például a világ egy-egy diszciplínájához tartozó tudományos közösségek minden tagja egyben ugyanannak a vallási közösségnek is a tagja lenne, a jelenlegitől valószínűleg meglepően eltérő eredményeket ismernénk ma tudományos igazságokként. A teológia pedig azért lehetne alkalmasabb erre a feladatra, mert már önmaga is tudományként érti önmagát – akármilyen is legyen tudományos körökben a respektusa –, és ez elejét venné egy sor prolegomenáris magyarázkodásnak arról, mitől tudomány egy tudomány. Tovább erősíthetné pozícióját ezen túl az is, hogy önértelmezése és hagyományai szerint nemcsak racionális-logikai, hanem lényegi-logikus kapcsolatban áll a Logossal, minden ismeret forrásával. A párbeszédet mégis a hit pozíciójából szeretné folytatni a központ, mert formai megfoghatatlansága a legnagyobb szabadságot

nyújtja akkor, amikor a felek ugyanannak a valóságnak a megragadására és kifejezésére törekszenek.

A természettudományok és a hit párbeszédének tartalmi megvalósítására több lehetőség is kínálkozik. Lehet beszélgetni történeti összefüggésben azon az alapon, hogy a mai tudományos fogalmak kialakulásának egy részénél fontos szereplő volt az európai kereszténység hite, amely konzisztens kifejtésre törekedett. Beszélgethet tudós hívővel (vagy egy hívő tudós elmélkedhet) konkrét kérdésekről is, a Nap természetétől kezdve a Mindenség elméletéig (TOE – Theory of Everything), és azon túl. Érdemes a tudomány és a hit eltérő perspektíváit is felrajzolni olykor: van-e, lehet-e a tudományos gondolkodásnak más szerepe is, mint a valóság többé-kevésbé helyes leírása? Tanulhat-e valamit egyik a másiktól az emberi tényező hangsúlyáról? Értelmezhető-e a tudományos felismerések szintjén a Gondviselés? Segíthetnek-e tudományos modellek megalkotásában hittől ihletett metaforák? stb.

A havonkénti eszmecserek, nyilvános viták után a Jesenius Központ október elején konferenciát rendezett az Evangélikus Hittudományi Egyetemen, ahol külön szekciót kapott a hit matematikával, fizikával, élettudományokkal való kapcsolata, a hittudomány logikai természete és a tudományos és vallási hit között meghúzható párhuzamok is.

A rendkívül érdekes kérdéseket és összefüggéseket megfogalmazó matematikai szekcióban *Kvasz László* bemutatta, hogyan gondoskodott rejtetten a teológia a 16–17. századi matematikai fogalmak kimunkálásánál. *Próhle Péter* a matematika és a hit közti komoly analógiákra hívta fel a figyelmet három területen: az ismeret – bizonyosság – bizalom, a szeparáló gondolkodás és a jó és helyes élet szabályokkal való szükségszerű leírhatatlansága terén. *Szirtes András* matematikus és baptista lelkész az újkortól kezdődően mutatta ki a két terület egymásra hatását, sőt utalt egymásra utaltságuk néhány jelére is.

Az élettudományok kapcsolatát *Falus András, Orosz Gábor Viktor* és *Victor András* mutatta be a hit különböző területeivel. Az akadémikustól megtudhattuk, hogy szaktudománya 3 területére mond erkölcsi nemet: az emberklónozás minden fajtájára, az emberi ivarsejtek génmanipulációjára és a nemek megválasztásával való manipulációra. Orosz Gábor teológiai etikai előadásának kifejező részlete volt a *futurum* mint a kiszámítható, általunk és önmagunknak létrehozható jövőkép és az *adventus* mint az ajándékba kapott jövő megkülönböztetése. Victor András az entrópia, a redukció és az átmenet jelenségeinek egyértelműen megmagyarázhatatlan voltára utalt.

A fizikai szekcióban *Gnädig Péter* és *Dávid Gyula* modelleket vázolt és a modellek természetét mutatta be, *Végh László* a fizikai világgal is kapcsolatos okos és bölcs gondolkodás különbségére hívta fel a figyelmet. Az első nap lezárásaként *Kodácsy Tamás*nak az irracionális számok birodalmából származó, matematikailag és teológiailag egyaránt releváns előadását hallgathattuk meg.

A második nap első előadási blokkjában *Szűcs Ferenc*

szólt a teológia logikájáról, benne a paradoxon kiemelkedő jelentőségéről. *Bolyki János*, a Jesenius Központ elnöke olyan eseteket villantott fel, amelyekben a teológiai logika közelebb vezet a tudományos felismerések megértéséhez, és viszont. *Csepregi András* a keresztény paradoxon lényegéhez segítette közelebb a hallgatókat Szűcs Ferenc előadásához fűzött koreferátumával.

A konferencia előadási részét *Békés Vera* filozófus Polányi Mihályról és *Vámos Tibor* mesterséges intelligenciakutató akadémikusnak „a gondolkodás anatómiájáról” szóló előadása után *Béres Tamás* referátuma zárta.

Az előadásokat két tematikus szekcióülés követte vita-indítókkal és beszélgetésekkel az evolúció kontra kreáció és a folyamatfilozófia kérdéseinek köréből.

A konferencián elhangzott előadások nemcsak a Jesenius Központ honlapján tekinthetők meg (www.jesenius.hu), hanem írott formában is olvashatók lesznek a remélhetőleg hamarosan megjelenő konferenciakötetben. Addig is – és a könyv megjelenése után is – szeretettel várunk minden érdeklődőt havonkénti beszélgetéseinkre.

Béres Tamás

HAFENSCHER KÁROLY (ID.)

Ugyanazon Krisztus uralma alatt élünk – ugyanabban a hajóban evezünk ma*

Bevezetesként szükségét érzem, hogy megmagyarázzam kettős tartalmú címemet, választott témámat. A mondat első fele: Ugyanazon Krisztus uralma alatt élünk, az *Ágostai hitvallás* előszavából való, nem *Melanchthon* írta, mint a hitvallás egyes tételeit, hanem *dr. Georg Brück*, a szász választófejedelem kancellárja. Idézni így szoktuk: *sub uno Christo*. Ez a kifejezés az egyháztörténet jelentős eseményénél magyarázatot és bátorítást jelentett, hogy a reformáció népe a kereszténység egészéhez tartozik, s ezt most, amikor evangélikus teológusként református testvéregyházunkról beszélek, újra így gondolom: ugyanazon Krisztus uralma alatt élünk, egy hittal, két felekezetben. A mondat második fele már a 20. század végéről való, *Lukas Vischer* kifejezése: *Rowing in One Boat* (1999). Azt érzékelteti, hogy ugyanazon szekularizációs tengeren hajóznak ma a keresztény felekezetek, a két klasszikus protestáns felekezet is. A kettős cím mondanivalóm egészét magába öleli.

SUB UNO CHRISTO

Ugyanazon Jézus Krisztus uralma alatt élünk. Ez a mondat igazíthat el ma is, amikor a református és az evangélikus felekezet egységéről és árnyalati különbségeiről beszélünk.

Ha a teológus egyetemi hallgató saját felekezete keretéből más keresztény felekezetre tekint, könnyen lehet az a

véleménye, hogy az egész protestantizmus egy felekezet, ugyanígy a római katolikus egyház mindenben egységes, valamint az ortodoxia is egy ága a kereszténység nagy családjának. Csak később derül ki, hogy mindegyik ág sokféle ágazatra is bomlik.

A reformátusságot tekintve az evangélikus teológus észreveszi a sokarcú református hagyomány, többféle hitvallás és különböző kegyességi típus árnyalatait. Puritánok és konzervatívok, pietisták és ortodoxok, racionalisták és liberálisok, ébredési teológia és az ige teológiájának hívei, új ortodoxok mégis egy csapatba tartoznak. *Márkus Mihály* püspök így jellemzi ezt a sokféleséget: „[m]indig tudták és vallották a szeretet himnuszának egyik ritkábban idézett igazságát: rész szerint való az ismeretünk, ha néha talán nehezen is, de elszenveték egymást szeretetben” (*A világot átfogó református család*. Bevezetés). Nemcsak teológiai irányzatok sokféleségéről, gazdagságáról beszélhetünk, hanem a lokális különbségekről, francia, cseh, német, holland, skót, amerikai és magyar hátterű reformátusságról, sőt a reformáció óta eltelt korszakok jellegzetes vonásairól is, és a gyülekezetekben megélt kegyességi (*pietas*) különbségekről is. Körülbelül ugyanezt el lehet mondani minden felekezetről a nyugati és keleti kereszténységben egyaránt. Tér és idő, nyelvi és kulturális háttér és korabeli eszmei áramlat – például humanizmus, felvilágosodás, egzisztencializmus, posztmodernizmus stb. – hatással lehet a felekezeti gondolkodásra és életre egyaránt. Tapasztalatom az, hogy külföldi testvérek kérdezik, miért élünk két külön struktúrában, magyar reformátusok és evangélikusok. Közvetlenül a szomszédunkban osztrák protestáns testvéreink egy ernyő alatt élnek (Evangelische Kirche HB és AB).

* A Károli Gáspár Református Egyetem tiszteletbeli doktori címet adományozott dr. Hafenscher Károlynak. A székfoglaló előadás szerkesztett változatát adjuk közre.

Erdélyi testvéreink Kolozsvárott egy teológiai fakultáson tanulnak, de külön stúdiókon is részt vehetnek reformátusok, evangélikusok, unitáriusok, és tulajdonképpen a nagyszabados német nyelvű evangélikus teológia is hozzájuk tartozik. Tudunk az utolsó esztendőkből a holland strukturális összevonásról, a *Samen op wegen* mozgalom eredményeként, két református és egy kis evangélikus egyház szervezeti egységéről. Nálunk ez a kísérlet százötven évvel ezelőtt nem sikerült.

Manapság szívesen beszélnek arról is, hogy az egyes felekezetek különböző helyet foglalnak el a mártírológia szempontjából is, amint Nagy Barna professzor egykor írta (A világot átfogó református család. Bevezetés): „Református hitükért legtöbbször a francia református testvérek szenvedtek, utána a cseh testvérek közössége következik, és a képzeletbeli dobogó harmadik helyén már a mi magyar református eleink állhatnának.” Mi köti mégis össze ezeket a különböző irányzatokat, és mi vagy ki köti mégis össze a reformátusságot az evangélikussággal? Mindezeket Jézus Krisztus, hitünk megteremtője és bevégzője. A *solus Christus* nem elv, hanem egy személy: Krisztus. Egy a szentháromsághitünk az egész kereszténységgel, és ma a teológiában a Szentháromság fogalma közösségi modellt is jelenthet. Egy a Szentírásunk, az ószövetségi és újszövetségi szent iratok gyűjteménye, egy a Tízparancsolatunk. Az ige mindkét formáját – hallható és látható ige – fontosnak tekintjük. Egyaránt valljuk a hit általi justificációt és a vele együtt járó sanctificációt, egy a reménységünk a jövőt és az örök életet illetően.

Ha az evangélikus teológus fellapozza a *Heidelbergi kátét*, káté formában feldolgozott mondanivalójában mindjárt otthon érzi magát: „Kérdés – Mi az egyetlen vigasztalásod életedben és halálodban? Felelet – Az, hogy mind testemmel, mind lelkemmel, életemben is, halálomban is nem a magamé vagyok, hanem az én hűséges Üdvözítőmnek, a Jézus Krisztusnak tulajdona. Aki az Ő drága vérével minden bűnömért tökéletesen megfizetett, engem az ördög hatalmából megszabadított, Szentlelke az örökélet felől biztosít engem és Ő tesz hajlandóvá, hogy ezután őnéki éljek.” Luther *Kis káté*-ja második és harmadik hitágazatának magyarázatából csaknem azonos mondatokat idézhetnénk. Például: „Az én Uram, aki engem, elveszett és megítélt embert megváltott, minden büntől, a haláltól és az ördög hatalmából megszabadított, magáévá tett, nem arannyal, sem ezüsttel, hanem szent és drága vérével, ártatlan szenvedésével és halálával, hogy egészen az övé legyek, az Ő országában Ő alatta éljek és Őt szolgáljam örök igazságban, ártatlanságban és boldogságban...”

Ugyanakkor hangsúlyeltolódásokat is érzékelhetünk. A *solus Deo gloria* intés hangsúlyozása nálunk inkább a *Jesu juva* (Jézus, segíts!) kifejezésével azonos. A predestinációtanítás – a logikus kettős predestinációra gondolok – nálunk inkább az isteni kezdeményezés, a megelőző kegyelem (*gratia praeveniens*) tanítására emlékeztet. A hálából fakadó engedelmesség (*Heidelbergi káté*, 86.) számunkra

a Szentlelke keresztségünk után is hatásos működését jelenti. A református kegyességben a pietast – a puritanizmus határáig terjedő egyszerűséget – nálunk inkább a hilaritás, a jó kedély pótolja. A református kegyesség társadalmi szerepe, közügyekben aktivitása, nemzeti jellege, gazdasági érzékenysége (Weber kapitalizmuselmélete) nálunk kiegészül a családi élet, a munka, az ének és a művészet szeretetének hangsúlyával. Református testvéreink az egyházi struktúrát és az egyházjogot jobban tisztelik (esszenciális jellegűnek tartják), mint mi, evangélikusok. A presbiteriánus egyházi rend főleg skót formájában elengedhetetlen, nálunk ahány nemzeti lutheránus egyház van, annyiféle struktúra: presbiteriánus, püspöki, érseki, apostoli successiót hangsúlyozó egyházi rend mind megtalálható. A reformátusoknál a zsinat állandó jellegű törvényhozó és kormányzó testület, nálunk ennél kisebb a szerepe. A református egyházban a hitvallások sokszínűsége jellemző. A *Heidelbergi káté*, a *Második helvét hitvallás* Magyarországon természetesen elfogadott vagy ajánlott hitvallás, de tudunk németalföldi, belga, holland, francia, skót hitvallásról, sőt ismert és elismert hitvallás Zwinglitől az *Articuli sive conclusiones* (1523), a *Berni hitvallás* (1528), a *Bázeli hitvallás* (1530), a *Zürichi hitvallás* (1545), a *Confessio fidei gallicana* (Párizs, 1556), a *Confessio Scoticana* (1648), a *Confessio Belgica* stb. Több helyütt a *Barmeni nyilatkozatot* is (1934) új hitvallásnak tekintik református körökben. A hitvallásnak nincs olyan kötelező érvénye, mint nálunk, ahol lelkészi eskükhöz tartozik, hogy a *Konkordia könyv* (1580) valamennyi hitvallását ismerjük és magunkénak valljuk. Megjegyzem, a Lutheránus Világszövetségben csak a két lutheri káté és az Ágostai hitvallás elfogadásához kötik a tagegyház felvételét.

Állandó teológiai kérdésünk, hogy mennyire felelnek meg mai problémáinknak a 16. századi iratok. Ezért irigylésre méltó, amit Lukás Vischer írt a *Világot átfogó református család* című könyvében: „Sohasem létezett egyetlen kizárólagos református hitvallás, de elengedhetetlen, hogy az egyház nyitott maradjon a Bibliából megértett új megállapítások iránt.” Másként azt jelenti ez, hogy nem a korszellemhez, hanem a Szentíráshoz igazodik az egyház, de mondanivalóját a kor szintjén igyekszik megszólaltatni. Külön érdekesség, hogy a II. vatikáni zsinat befejezése után (1965) néhány református egyház egyértelmű módosításokat eszközölt tanításában azáltal, hogy a református hitvallások Róma-ellenes mondatait idejémtűntnek nyilvánította (például a mise mint bálványimádás, a pápa mint Antikrisztus), míg az evangélikus egyházban továbbra is tartózkodás mutatkozik a római katolikus egyházzal kapcsolatos kérdéseket illetően, és hitvallási irataink szavait, kifejezéseit változtathatatlanul tartják „hitvallásosan fundamentalista” testvéreink. Evangélikus egyházunkon belül a római katolikusokkal való kapcsolat vízvonalas maradt, például az LVSZ és a Missouri Synod – Wisconsin Synod között. Kivétel a kiátkozások megszüntetésének a Római Katolikus Egyház és az LVSZ által aláírt

Közös Nyilatkozatban foglalt kifejezései a megigazulás kérdésében (Augsburg, 1999).

Visszatérve a magyarországi reformáció kezdeti és jelen helyzetére, meg kell említenünk, hogy a reformáció kezdetén, amíg Luther élt, a magyar reformáció is nagyrészt az ő befolyása alatt állt. Halála után Melanchthon *Confessio Augustana Variata* (1540) hitvallási szövege révén, de Bullinger és Kálvin hatására is a ma reformátusnak mondott irányzat fölébe kerekedett a lutheri vonalnak. Ebben a tekintetben fontos *dr. Súlyom Jenő* két nyelven megjelent tanulmányára figyelniük (*Zwei Bekenntnisse – ein Glaube. Two confessions, one faith*. Lipcse, 1967–1968. Sajnos magyarul nem olvasható). Néhány jelentős vonást emel ki a 16. század protestáns hazai egyháztörténetéből:

1. A magyar protestantizmus erejét az ígéhirdetés jellemezte, nem a politikai megosztottság, mint például a német protestantizmusban, ahol a választófejedelmek érdekei jellemzőbbek és hathatósabbak voltak, mint az evangélium hirdetése. Nálunk egyértelmű, hogy nem új egyházat, hanem az egyház megújítását kívánta a reformáció. Nem az új kialakuló struktúrákra, hanem a mondanivalóra figyelt, a bűnbánatra intő és vigasztaló prédikációt hangsúlyozta.

2. Luther haláláig az evangélikus vonások voltak jellemzőek, a *Confessio Augustana Invariata* közös hitvallásnak számított, halála után főleg Melanchthon szelídebben fogalmazott úrvacsora-tanítása, majd a kálvini – svájci, holland, skót – befolyás érvényesült, szemben a német evangélikus hatással.

3. Protestáns őseink mindvégig közös kincsnek tekintették a bibliafordításokat: *Sylvester* Újszövetségét (1542), majd *Károli Gáspár* vizsolyi Szentírás-fordítását (1590) mindkét felekezetben használtuk. Ugyancsak közös kincs volt énekeink nagy része, sőt még liturgiánk is. Noha a három részre szakadt Kárpát-medencében volt különbség a Habsburg, a török és az erdélyi területek között, lényegében a reformáció közös megújulási törekvés volt, és csak később került sor a teológiai és egyházi jogi polémiákra. Róma a protestantizmust együtt támadta, az evangélikusok a reformátusokat, a reformátusok az unitáriusokat, és ez így ment századokon keresztül, egészen a 19. század első feléig, amikor újra közös együttműködési megállapodások születtek (Abaújkér, 1831, Nagygeresd, 1833), és ide tartozik az Egyesült Protestáns Teológiai Tanintézet kapunyitása 1855. október 10-én. Felkérő levelünk szerint „az evangélikus és református egyház közötti hitbeli egység bizonyossága volt, hacsak tíz évig is, de a kezdetekkor közös lelkészsképzés folyt intézményünkben”.

ROWING IN ONE BOAT

Ugyanabban a hajóban evezünk – ahogy Lukás Vischer jellemezte az evangélikus–református világméretű kapcsolatok alaphelyzetét 2002-ben. A szekularizáció hullámmó-

viharos tengerén hajózunk, egyénileg és közösségben egyaránt. Krisztus népe mindenütt észreveszi ezt az új helyzetet. Ez összeköti sorsunkat, és tapasztaljuk, a 16–17. századi hitvallási irataink háttérében egyszerűen még nem volt jelen az általános szekularizáció. Nemcsak a közös múlt, a megpróbáltatások, hanem mai európai és globális helyzetünk is azonos.

A szekularizáció fogalma mást és mást jelent árnyaltában egy-egy nyelvterületen. Például franciául a nagy forradalom járulékeként elsősorban az államosítást jelentette, iskolák, intézmények átvételét az egyházi fennhatóság és tulajdon alól, másodsorban mindazt a változást, amelyet a felvilágosodás francia formája a filozófiában és az életstílusban hozott. Németalföldi háttéren (Hollandia, Belgium) már megelőzte a francia megfogalmazást *Hugo Grotius*, a sokat tudó és sokat szenvedett jogász, aki 1606-ban kijelentette: *et si deus non daretur* – vagyis úgy kell a tudományos gondolkodásban témáinkkal foglalkozni, hogy kimarad belőle Isten. A németek különbséget tesznek a szekularizáció és a szekularizmus között. Joggal teszik ezt. Az előbbi egy jelenség, az utóbbi már ideológia, esetleg pszeudoreligió. A skandinávok a szekularizációt úgy értelmezik és élik meg, hogy az búcsú a vallástól. *Farvel til religion*, ahogyan a mai valóságot jellemzi egy norvég valláskutató, *Aksel Valen-Sendstad* (1987). A mi társadalmunkban a szekularizáció ma elsősorban nem állami ideológia vagy program, hanem életstílust, életvezetést, életformát jelent, amelyben nincs helye a vallásnak, a polgári erkölcsnek. A II. világháború utáni ún. harmadik világban a nyugati, elsősorban amerikai életformát értik a szekularizáción, az elidegenedést az ősi vallásoktól, a hagyományos kulturális és társadalmi formák felbomlását.

Mindezt motiválja az egyre többször használt globalizáció kifejezés, amely elsősorban gazdasági háttérű, de finomabban a franciák mundializációnak nevezik, és ez már a szellemi életre is használható. Az „egy faluvá zsugorodott földgolyó” rendkívül sok hasonlóságot mutat minden földrészen a 21. század elején. Sőt ma már, az úrkutatás korában nemcsak univerzalizációról, hanem planetációról is beszélnek.

Ez az általános szekularizáció természetesen krízist jelent az évszázadokig ún. Nagy Konstantin-i korszakban élt és elkényelmesedett történelmi egyházaknak. Ma minden mozgásban van, átformálódásban, tranzithelyzetben. Ebben a felekezeteket átszelő szekularizációban (posztmodern világban, multikultúrában) kénytelenek az egyházak sajátos hangjukat keresni és hallatni. Az adott részletkérdésekben nem elegendő az ókori, középkori vagy reformáció korabeli hitvallások, megnyilatkozások, dekrétumok útbaigazítása. Néhány példa, amiben az egyházaknak, felekezeteknek, így evangélikus és református vonatkozásban is meg kell szólalni: az emberi jogok; a nők megváltozott szerepe, jogi helyzete a mai társadalomban; rasszizmus és nacionalizmus kérdése; etatizmus, diktatúra, de-

mokrácia; szegénység, éhség világméretű problémái; pénz- és bankuralom; modern kommunikáció (közlekedés és média); biológiai robbanás (klónozás, orvosi beavatkozások, manipulációk, abortusz, eutanázia stb.); családvédelem, gyermekek, öregek helyzete; magányosság a tömegesedés idején is; industrializáció, urbanizáció, anonimitás; környezetvédelem; elembertelenedés, durvaság, erőszak, öngyilkosság; béke és háború az atomkorban (igazságos háború?); az úrkutatás lehetőségei és határai; futurológia (reális jövővízió, tervezés).

Mindez hallatlanul érdekes, izgalmas szellemi probléma és erkölcsi kihívás, sőt status confessionis az egyházak számára. Sem az egyén, sem a közösség nem dughatja strucc módjára a fejét a homokba. Természetesnek tartom, hogy ezekben a kérdésekben nem külön felekezetekként, hanem az egész kereszténység nevében kell állást foglalni, nem kárörvendve, hanem segítőkészen. Mindkét klasszikus protestáns felekezetben már eddig is foglalkoztunk ezekkel a kérdésekkel, állást foglaltunk az utóbbi évtizedekben lokálisan is és egyházi világszervezetekben is: például az apartheid-problémáról Dél-Afrikában, a menedéjog kérdéséről menekült személyekkel kapcsolatban, a nők helyzetéről világviszonylatban, evangélium és kultúra viszonyáról, igehirdetés és inkulturáció kérdéséről, az ifjúságról, az igazságos háborúról, a kommunikáció új lehetőségeiről, a világvallások és a kereszténység viszonyáról, felelősségünkről a teremtett világért, Észak és Dél ellentéteiről (például a dél-afrikai szegregációs egyházak kizárása megtörtént mind az LVSZ-ben, mind az RVSZ-ben) stb.

A jövőre való felkészülésnél keresztény józanságunkhoz tartozik, hogy merünk tervezni Jézus szava szerint, mint a hadba induló király és a tornyot építő ember

(Lk 14). Ugyancsak Jézus szavára figyelve, ismerjük emberi határainkat, és tudjuk, „még ma éjjel elkérhetik lelkünket” (Lk 12). Sem könnyelműségbe, sem alaptalan illúziók kergetésébe nem veszhet bele hitünk és reménységünk. A múltat megbecsülve és a jövőt számba véve próbálunk tanítványok módján élni a jelenben. Ebben a keretben tudom igazán becsülni mind a Lutheránus Világszövetség, mind a Református Világszövetség (RVSZ) nyitottságát, bilaterális és multilaterális dialógusait. Gondolok itt az RVSZ anglikánokkal, baptistákkal, Krisztus tanítványaival, mennonitákkal, metodistákkal, római katólikus egyházzal, ortodox egyházakkal, pünkösdiekkel, afrikai független egyházakkal, hetednapos adventistákkal folytatott dialógusaira, valamint a reformációt megelőző és radikális reformációt valló mozgalmak képviselőivel 1980-ban megindult párbeszédre (valdensekkel, huszitákkal, mennonitákkal, az EVT Hit és Egyházszervezet Bizottságával, a református jellegű egyházak képviselőivel, a lausanne-i mozgalommal). A felsorolást természetesen még lehetne folytatni.

Minden együttműködésünkre, teológiai munkánkra és egymás segítésére jellemző kell hogy legyen a missziói dimenzió. A szekularizált világban hitelesen csak úgy tudunk missziót folytatni, ha egyek vagyunk a hitben, és nem csupán helyzetünkben. Minden azért történhet, hogy elhiggye a világ: Jézus Krisztus, az Atya küldötte Úr ma is.

Meggyőződésem, hogy az eddigieknél jobban, erőteljesebben és rendszeresebben kellene mai társadalmunkban és világméretben is közös protestáns szavunkat hallatni, és nemcsak dialógust, hanem diapraxist is folytatni. Így lehetne folytatása 150 éves jubileumi napjainknak a hétköznapiakban.

EÖRDÖGH ENDRE

A Miatyánk filológiája

Szótörténeti feldolgozás

A hangzatos cím korántsem teljes elemzést jelent. A nyelvtörténeti elemzés a magyar nyelvi szövegre vonatkozik, nem jelenti a teológiai, irodalmi, összehasonlító nyelvészeti megközelítést, hanem csak utal a protestáns hitünk szerinti teljes szövegre, annak nyelvi tartalmára. Ily módon a magyar bibliafordítások szövegére épül, amelyet Károli Gáspár vizsolyi Bibliája és az azt megelőző Bibliák az „Úr imája” címen említenek. Természetes, hogy a latin, görög és részben újszövetségi fordítások faktuma kerül vizsgálatunk középpontjába.

Tézisem az, hogy a Mt 6,9–13 szerinti teljes szöveg for-

dításában is az ősi magyar nyelv szavait tartalmazza, így a nyelvtörténeti korszakokon túl a mai magyar nyelv is változatlan egészben megtartotta azt (az ősmagyar, ómagyar, középmagyar, újmagyar koron át a jelenkorig).

Az elemzés módszerét illetően eltekintek a hangtörténeti, ragtörténeti (morfológiai), történeti mondattani és szövegtani elemzéstől – bár kísértően izgalmas –, de fontosnak tartom a lexémák szótörténeti vizsgálatát.

A szókészlet áttekintése igazolja azt is, hogy miért nem vált használatossá egyházunkban a Lukács-féle (11,2–4) szöveg. (Például a „vétek – bűn” jelentésköre más, a „vét-

kezőknek/vétetteknek – adósoknak” változatok is szemantikai eltérést mutatnak.)

Mivel a nyelv építőelemei (meghatározói) közül az elemkészlet (szótári szókészlet) és a nyelvtani rendszer (grammatika) adja a nyelv mibenlétét, például a nyelvcsaládokat, itt most az egyiket, az elemkészletet vizsgáljuk.

Fontos tényező, hogy a magyar írásbeliséget jóval megelőző alapnyelvi szókincs az imaszöveg 60-70%-ában a mai napig megmaradt. (Összes használt szavunk közül minden negyedik alapnyelvi – ez általános nyelvészeti törvény, minden nyelvre vonatkozik.)

Így tehát igazolható az a tény, hogy szinte megváltoztathatatlan az ősi szöveg, amelynek szókészletét 1130–1372 között már használták. Mindez akkor is igaz, ha származása szerint 10 ősi nyelv szókincséből tevődik össze a jórészt ősmagyar kori (1195) elemkészlet. Ezzel magyarázható, hogy napjainkig megmaradt a domináns Károli-szöveg, még az ökumenikus változatban és szinkronfordításokban is.

A feldolgozott szöveg szavai és első forrásai APLh-nagyolt fonetikai átírással jelölik a mai betű- és hangrendszertől eltérő hangalakú szavakat. Természetesen a régi szórvány- és szövegelemek következtelen helyesírásúak. Ezeket a későbbi helyesírás-történet foglalja rendszerbe. Nem törvényszerűek, de nyelvtörténetileg szabályosak a hangtörvények. Forrásonként más a szavak egybe-, illetve különírása, még a ragok és a szóösszetételek esetében is. Az imaszöveg több közneve tulajdonnévként (földrajzi és személynévként) szerepel.

A mondategységek jelölése is relatív. Az elemzéshez egyegy nyelv(család) egy-egy alapnyelvi szavát emelem ki.

KÖVETKEZTETÉSEK (ELEMZÉS)

A Miatyánk nyelvtörténeti elemzése során a bibliafordítások eredeti és meghatározó Károli-szövege, annak későbbi magyar kiadásai, az ökumenikus egységesített, illetve a (finn) káté szerinti szöveg együttes kezelésében eltérő Mt 6,9–13, illetve Lk 11,2–4 megközelítően azonos eredményt mutatott.

A szöveg: A két imádság-szövegegység egészét tekintve Mt 6, illetve Lk 11 témája és rémája (vagyis az előző és követő szövegtartalom) is eltérő.

Mondategységek: A versek mikroszövegének fókuszja a megszólítás, a grammatikailag szervesen mondatrész mint meghatározó mondategység (főmondat).

Ez Máténál 5 igeversre, Lukácsnál 3 igeversre kiterjedő, jórészt mellérendelő, modalitás szerint állítva felszólító mondatból áll. Mindkét esetben hat-hat mondategységből tevődik össze.

Nyelvlogikailag deduktív, lineáris szöveg. Kommunikatív megszólító, kapcsolatteremtő. A mondatok többsége bővített tagmondat, önálló predikatív (alany-állítmány) szintagmára épül.

Szótanilag: ősi eredete ellenére minden szófaj megtalálható a 66 szóból (+ 2 szóösszetételből + határozós szóösszetételből [igekötős ige]) álló önálló szövegben.

Szótörténeti (filológiai) szempontból a 68 magyar lexéma 1130-tól 1372-ig határozható meg, az ősmagyar, ómagyar, középmagyar, illetve a magyar nyelv külön életének a nyelvtörténeti korszakaiból, dominánsan azonban az ómagyar kor (ÓMS és EB) időszakából. (1195.: 38 lex.) (Részletesen: 1130: 2 lexéma; 1138: 3 lexéma; 1176: 1 lexéma; 1191: 2; 1156: 1; : 1181: 1; 1190: 1; 1191: 2; 1195: 38; 1210: 1; 1211: 2; 1300: 5; 1343: 1; 1350: 3; 1372: 3; összesen 68 lexéma.)

A magyar nyelvviség szempontjából meghatározó az alapnyelvi szó mennyisége és aránya (vö. az alapnyelv meghatározói). Már az ősmagyar korból is 11 szó található a szövegben.

A származás szerinti arány is meghatározó. (A lexémák számozása Mt 6,9–13 szerint.)

1. Finnugor alapnyelvi: 17 szó, 25% (1, 2, 6, 26, 27, 31, 36, 39, 45, 46, 58, 60, 61, 62, 63, 64, 65)
– vogul (manysi): 10 szó, 15% (3, 11, 12, 13, 16, 24, 42, 50, 52)
– ugor (osztják-chanti): 3 szó, 4% (4, 21, 32)
– zürjén (uráli): 15 szó, 22% (5, 9, 10, 14, 15, 16, 17, 19, 20, 23, 26, 29, 33, 49, 56)
– szamojéd (ősi): 2 szó, 3% (30, 51)
2. Szláv, óegyházi szláv: 3 szó, 4% (7, 54, 57)
3. Ismeretlen eredetű (ómagyar kori) ősi szó: 7, 10% (37, 40, 43, 47, 48, 53, 56)
4. Török, őstörök, csuvasos: 2 szó, 3% (38, 44); köztörök, ujjur: 1 szó, 1% (67)
5. Latin közvetítéssel héber: 1 szó, 1% (68)
6. A magyar nyelv külön életében keletkezett ősi szó: 10 szó, 15% (8, 18, 28, 32, 34, 35, 41, 55, 59, 67)

Mindezek feltárása után megállapítható, hogy az imaszöveg stabil állandóságát a magyar nyelvtörténeti alapszókincsre építettsége adja. Figyelembe kell vennünk, hogy a jövevényszóként átvett 13–14. századi lexémához mindössze 14 épült be a jórészt ómagyar kori szövegbe (20,5%). Ezért a teológiai jelentőségén túl domináns a magyar bibliafordítások nyomán örök érvényűvé vált nyelvi és irodalmi hagyomány a magyar írásbeliség kezdetétől a jelenkori ökumenikus fordításokig bezárólag.

Kimutatás: Máténál 5 vers, 7 mondat, 11 tagmondat. Lukácsnál 3 vers, 6 mondat, 10 tagmondat. Teljes szöveg: 12 szintagma, 68 lexéma.

1. Mi: 1195–1350 (pronomen) finnugor, alapnyelvi
2. Atyánk: 1181 (nomen) ősi, finnugor, alapnyelvi
3. ki/aki: 1195 (pronomen) ősi, finnugor, vogul
4. vagy: (verbum) finnugor, ugor alapnyelvi
5. a: 1195 finnugor, uráli, ugor, zürjén
6. mennyekben: 1195 (nomen) finnugor alapnyelvi
7. szenteltessék: 1156 (verbum) ószláv, 10. század
8. meg: 1195 (determináns) az ősi magyar nyelv külön életében

9. a: 1195 finnugor, uráli, ugor, zürjén
 10. te: 1300 (pronomen) ősi, uráli, zürjén
 11. neved: 1211 (nomen) ősi, uráli, vogul
 12. jöjjön: 1372 ősi, uráli, vogul, alapnyelvi
 13. el: 1195 (determináns) ősi, vogul
 14. a: 1195 finnugor, uráli, ugor, zürjén
 15. te: 1300 (pronomen) ősi, uráli, zürjén
 16. országod: 1138 ősi, finnugor, vogul
 17. legyen: 1195 (verbum) ősi, finnugor, zürjén
 18. meg: 1195 (determináns) az ősi magyar nyelv külön életében
 19. a: 1195 finnugor, uráli, ugor, zürjén
 20. te: 1300 (pronomen) ősi, uráli, zürjén
 21. akaratom: 1290 (nomen) ősi, uráli, ismeretlen eredetű
 22. amint: 1350 uráli, ősi, alapnyelvi összetett szó (*sicut*)
 23. a: 1195 finnugor, uráli, ugor, zürjén
 24. mennyben: 1195 (nomen) vogul
 25. úgy: 1350 (determináns) finnugor alapnyelvi
 26. a: 1195 finnugor, uráli, ugor, zürjén
 27. földön: 1130 (nomen) ősi, finnugor, osztyák
 28. is/és: 1195 (adverbium) a magyar nyelv külön életében
 29. a: 1195 finnugor, uráli, ugor, zürjén
 30. mi: 1195 (pronomen) ősi, szamojéd
 31. mindennapi (nomen, determináns, összetett szó, nyelv-járási alakok: *mend, nop*) finnugor alapnyelvi, vogul
 32. kenyerünket: 1210 (nomen) ősmagyar, a magyar nyelv külön életében
 33. add: 1130 (verbum) ősi, zürjén
 34. meg: 1195 (determináns) az ősi magyar nyelv külön életében
 35. nekünk: 1195 (névmás) az ősi magyar nyelv külön életében
 36. ma: 1138 (determináns – határozószó) ősi, finnugor
 37. és/is: 1195 ismeretlen eredetű
 38. bocsásd: 1195 (verbum) ótörök, csuvas
 39. meg: 1195 (determináns) az ősi magyar nyelv külön életében
 40. vétkeinket: 1195–1138 (nomen) ismeretlen eredetű
 41. miképpen: (összetett szó, pronomen, nomen) a magyar nyelv külön életében
 42. mi: 1195 (pronomen) ősi, szamojéd
 43. is/és: 1195 ősi, ismeretlen eredetű
 44. megbocsátunk: 1195 (verbum) ótörök, csuvas
 45. az: 1195 ősi, finnugor, zürjén
 46. ellenünk: 1195 (névmás – határozószó) az ősi magyar nyelv külön életében
 47. vétkezőknek: 1138 (nomen) ismeretlen eredetű
 48. és/is: 1195 ismeretlen eredetű (*et*)
 49. ne(m): 1138 (módhatározószó) ősi, zürjén
 50. vígy: 1372 (verbum) ősi, vogul
 51. minket: 1195 (névmás) uráli, vogul, osztyák
 52. kísértésbe: 1372 (nomen) finnugor alapnyelvi, vogul
 53. de: 1195 (adverbium) ismeretlen eredetű
 54. szabadíts: 1195 (verbum) ógyházi szláv
 55. meg: 1195 (determináns) az ősi magyar nyelv külön életében
 56. a: 1195 finnugor, uráli, ugor, zürjén
 57. gonosztól: 1211 (nomen) ógyházi szláv
 58. mert: 1300–1195 ősi, finnugor alapnyelvi
 59. tied: 1300 (pronomen) az ősi magyar nyelv külön életében
 60. az/a: 1195 ősi, finnugor alapnyelvi
 61. ország: 1138 (nomen) ősi, finnugor, zürjén
 62. a: 1195 ősi, finnugor alapnyelvi
 63. hatalom: 1195 (nomen) finnugor alapnyelvi (*-hat*)
 64. és/is: 1195 (adverbium) a magyar nyelv külön életében
 65. a: 1195 finnugor, uráli, ugor, zürjén
 66. dicsőség: 1343 (nomen) ismeretlen eredetű
 67. mindörökké: 1195–1372 (determináns) ótörök, ujugur, a magyar nyelv külön életében
 68. ámen: 1350 latin/héber
 Amint a szöveg szókészlete is igazolja, a Miatyánk ősi szövege a fordítások után is megtartotta történeti eredetiségét.
 Mindamelllett a régi (ősi, archív) szókészlet népies jelleget is ad, hiszen a nyelv diakrón (történeti) függőleges tagozódása megegyezik a szinkron (egyidejű), vízszintes nyelvjárási tagozódásával. (Például mi, mü, mink stb.)
 Az Úr imája őrzi az első szórványemlékek, szójegyzékek, (interlineáris és marginális változatú) glosszák és töredékek és a későbbi kódexek alapszókincsét. A Miatyánk szókészletének 79,5%-át a mai magyar nyelv 280 ezer szavából az elengedhetetlen használatú, 2000 szóból álló alapnyelvi aktív szókincs adja ki.
 Az Úr imája tehát a nyelvtudomány számára is hatalmas áldás és kincs!

80 LP – 18 DVD

Elektronikus formában a Lelkipásztor 80 évfolyama

Egy októberi délután bekopogott a szobámba *Tubán József* lelkész kollégám és *Jorsits Attila* teológushallgató. Egy elegáns kis fekete táskát hoztak ajándékba. Arra kérem *Tubán Józsefet*, nyissa ki ezt a táskát, és mutassa be tartalmát a Lelkipásztor olvasóinak!

– A táska 18 db DVD-lemezt tartalmaz. Ebből 17 a Lelkipásztor folyóirat (remélhetőleg) teljes anyagát foglalja magában 1924 decemberétől, az első évfolyam első számától 2004 decemberéig, a 79. évfolyam utolsó számáig. Az utolsó lemez a Lelkipásztorban olvasható ígéhirdetések és ígéhirdetési előkészítők textuárium-gyűjteménye 2005 szeptemberéig, többféle formátumban.

– *Hogyan jutott arra az elhatározásra, hogy ezt a munkát elvégezze?*

– Talán kevesen tudják, hogy a folyóirat nem „hivatalos” egyházi kiadványként indult, hanem *Vértesi Zoltán* magyarbólyi lelkész és néhány lelkes társa magánkezdeményezéséeként, nagyon nehéz történelmi helyzetben. Nem szabadna elfelejtenünk a saját múltunkat. Remélem, hogy a Lelkipásztor elektronikus feldolgozása segíti ennek a múltnak a megőrzését, megbecsülését. A feldolgozás ötlete onnan ered, hogy az egyházmegyénkben évek óta működő homiletikai munkaközösség havi összejöveteleire igyekeztem felkészülni a korábbi előkészítővel is. Kezdett a szenvedélyemmé válni ez a kutatómunka, amelynek során először a textuárium készült el, majd megkezdtem magának a folyóiratnak a számítógépre vitelét is. Fontosnak tartom megőrizni ezt a hatalmas anyagot, hiszen ebben a nyolcvan évfolyamban benne van hazai evangélikus egyházunk 20. századi teológiatörténete, annak minden erényével és hibájával: értékes vagy ma már megmosolyogtató tanulmányok, püspöki jelentések, ígéhirdetések, egyháztörténeti évfordulók, a negyvenes-ötvenes évek belmissziói munkaprogramjai, elhunyt lelkészek nekrológjai. És a lelkészek, akik ezek mögött állnak... Mi, akik ma szolgálunk, a saját teológiai hátterünket találhatjuk meg a Lelkipásztor évtizedeiben. Hozzáteszem: nem egy száraz szöveget másoltunk át a számítógépre, hanem magukat a valóságos lapokat, esetenként kézirásos bejegyzésekkel. *Túróczy Zoltán*, *Kapi Béla*, *Laborczy Zoltán* vagy az egykori csornai és rácbakapi lelkészek saját példányait. Az ő megjegyzéseik is részei a történelmünknek: nem hinném, hogy olvasás közben bárkit zavarnának. Legjobb tudomásom szerint egyébként sehol az országban nem létezik teljes gyűjteménye a Lelkipásztor nyolcvan évfolyamának, beleértve a folyóirat saját archívumát is.

– *Akinek nincs nagy gyakorlata a számítógépes munkában, az is el tudja képzelni, hogy ez rengeteg energiát és időt vehetett igénybe.*

– A textuárium néhány hetet, maga a Lelkipásztor azonban jó egy évet „vett el” az életemből. A folyóirat minden egyes oldalát be kellett szkennelni a számítógépbe, majd megszámozni, és a megfelelő mappába áthelyezni. Ez egészen pontosan 50 243 oldalt jelent! A szkennérem néhány nappal a munka befejezése után végleg el is romlott... Az „utómunkálatokat” *Jorsits Attila* végezte, akinek ez gyakorlatilag ki is töltötte az idei vakációját. A végeredmény azonban, úgy érzem, mindkettőnket bőségesen kárpótol a számítógép mellett töltött hosszú időért.

– *Hadd forduljunk most Jorsits Attilához! Mit kell tudnunk technikai szempontból a textuáriumról és a Lelkipásztor elektronikus változatáról?*

– A Lelkipásztor textuárium-CD elkészítése során fontos szempontnak tartottuk, hogy platformfüggetlen, bármilyen operációs rendszer alatt használható és könnyen kezelhető adatbázist adjunk a felhasználók kezébe. A legkézenfekvőbb megoldásnak az internethasználók által már jól ismert html formátumot találtam, hiszen az oldalakon elhelyezett linkek segítségével mindenki egyszerűen találhatja meg a keresett ígészakaszhoz tartozó évfolyamot és oldalszámot. Nem igényel semmilyen különleges keretprogramot, csak egy internetböngészőt (például Internet Explorer, Mozilla, Konqueror stb.), ami ma már minden operációs rendszerben megtalálható. A html formátumú textusjegyzék mellett készült egy több mint 2300 soros Open Office táblázat is, ami a textuárium más formátumú feldolgozása. Ez a változat már igényel némi jártasságot a táblázatkezelés területén, de cserébe sokkal több lehetőséget ad, a kereséstől kezdve akár a statisztikai elemzésig. Ezen formátumok mindegyike megtalálható a textuárium-CD-n.

A Lelkipásztor folyóirat 79 évfolyamának digitális, szkennelt változata pdf formátumban készült el, aminek egyik hatalmas előnye, hogy a nagy felbontásnak köszönhetően a betűk mérete különösebb torzulás nélkül akár két centiméteresre is nagyítható, szemben az eredeti papíron levő néhány milliméteressel. Sajnos ez a minőségi felbontás elég vastkos fájlokat eredményezett, de az optikai lemezek tárolókapacitásának növekedésével ez egyre kevésbé jelent gondot. Sajnos az anyag csak szkennelt képfájlokban készült el, ami azt jelenti, hogy például keresni nem lehet a folyóirat egyes kifejezéseire. Ennek egyetlen oka az időhiány volt. Mindkettlen a szabadidőnkben végeztük ezt a munkát, és egy évet vett igénybe. Az anyag karakterfelismerővel való feldolgozása, illetve annak ellenőrzése (ami lehetővé tenné a keresést) egy több emberből álló munkacsoport számára is minimum még egy évi

elfoglaltság lenne. Azt gondolom azonban, hogy egyelőre ez a munka is nagy előrelépést jelent e hatalmas anyag rendszerezésének és megőrzésének szempontjából.

– *Van-e arra mód, hogy széles körű használatba vegyünk a 18 DVD-n található anyagot?* – tettem fel a kérdést *Ken-deh K. Péter*nek, a Luther Kiadó igazgatójának.

– A DVD-sorozatból jelenlegi formátumában „hatalmas” készletet nem tervezünk kialakítani, ellenben annak, aki igényt tart rá, anyagköltség és kismértékű kezelési költség ellenében megírjuk a DVD-ket. Ez pár napos átfutási idő alatt teljesíthető. Ezen túl – reménység szerint – a közeljövőben nyilvánossá és naprakésszé váló Lelkipásztor-honlapra folyamatosan feltöltjük az anyagot. Ugyan ez annak, aki modemes internetkapcsolattal rendelkezik, a fájlok nagy mérete miatt gazdaságosan nem használható, de ADSL-kapcsolattal rendelkezők számára pár oldal letöltése rövid idő alatt véghezvihető.

De még e megoldásoknál is fontosabb, hogy milyen lehetőségeket rejt magában ez az összeállítás. Jorsits Attila utalt arra, hogy a régi számok anyagának szövegfájlba történő „átmentése” – ami lehetővé tenné, hogy kereshes-sünk is egy-egy szóra – hatalmas munka, ami meghalad-

ja két elszánt ember lehetőségeit. Érdemes lenne létrehozni azt a munkacsoportot, amely ezzel szívesen foglalkozna. A munka korszerű számítógépekkel, 15-20 ember heti egy-két órás otthoni munkájával belátható időn belül elvégezhető lenne. Az ehhez szükséges szoftverek beszerzésére (karakterfelismerő program) pedig megpróbálunk forrásokat keresni. Hallatlan értékű kincs kerülhetne így a kezünkbe, amely egy gondosan összeállított, a cikkeket különböző témák szerint katalogizáló repertóriummal együtt jelenvalóvá és felhasználhatóvá tehetné az elmúlt 80 év folyamán szellemi örökségét. Így a válaszadást azzal a kéressel zárom, hogy akinek lenne kedve részt venni ebben a munkacsoportban, jelentkezzen a szerkesztőségénél vagy a kiadónál.

– *Mit tart még fontosnak az elkészült munkával kapcsolatban?* – fordultam újra *Tubán József*hez.

– Szeretnénk az egész munkánkat a Lelkipásztor igehirdetéseinek első feldolgozója, a 2003-ban elhunyt *id. Magassy Sándor* emlékének ajánlani. Köszönetünket fejezzük ki a győri gyülekezet könyvtárának és a soproni gyülekezet levéltárának is a munkánk segítségéért.

Szabóné Mátrai Marianna

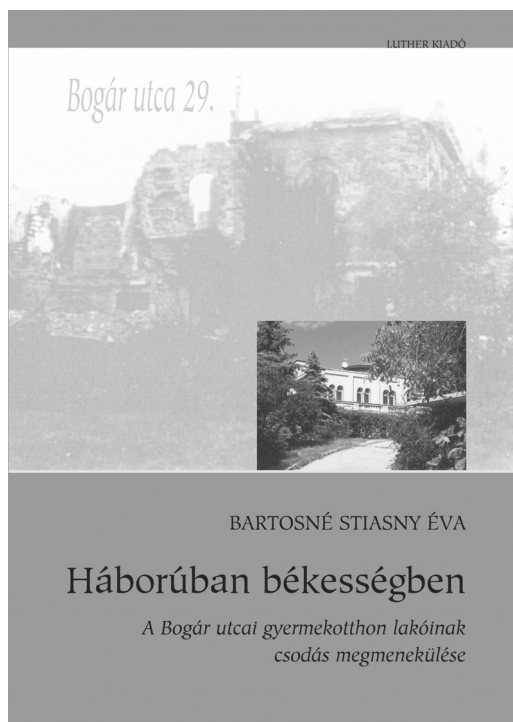

Bartosné Stiasny Éva: Háborúban békeességben*

Viharos történelmi idők sikeres vagy kevésbé sikeres politikusaikat, győztes vagy vesztes csaták vezéreiket könyvek, tanulmányok, utca nevek, köztéri szobrok örökítik meg, tesz ik ismertté az utókor számára. Néhány nagy író, pár költő, elvértve egy-egy jelentős tudós érdemelt még ki hasonló megbecsülést az utókortól. Aki nem csatateren vagy a politika pódiumán vált közismertté; nem művészként, tudósként alkotott maradandót, hanem „csupán” néhány ezer gyermek életének megmentésére vállalkozott – kockáztatva vele a saját életét és családja biztonságát –, arra feledés vár. Talán Raoul Wallenbergre sem emlékeznénk, ha embermentő tevékenységét felháborító, botrányos elhurcolása és halála nem tette volna titokzatosá és közismertté.

Sztehlo Gábor több ezer üldözött gyermeket bujtatott, védett, táplált 1944–45-ben. Nevét mégis csupán az emberek kis csoportja, többnyire a még élő megmentettek – közöttük ennek a könyvnek a szereplői, a Bogár utcaiak –, hozzátartozóik, illetve néhány lelkes tisztelő ismeri. Pedig a szelíd modorú és kedves mosolyú evangélikus lelkész

* Kiadja a Luther Kiadó, 72 oldal, 140*196 mm, kartonált. Ára: 980 Ft. Horváth Ádám rendező előszavát adjuk közre.

igazi hős volt. Példátlanul bátor, nagylelkű és önfeláldozó. Bár Budapesten egy emléktábla, Jeruzsálemben egy fa őrzi az emlékét, a magyar köztudatban mégsem él igazán a neve. Sajnos a fent említett tanúk hangja gyenge, és lehetőségeik igencsak korlátozottak ahhoz, hogy Sztéhlo Gábor példaértékű hősiességét és tetteit megörökítsék, a rá való emlékezést feltámasszák és életben tartásuk, nevét elismertté és közismertté tegyék.

A háborús rémtettek után árván maradt gyerekek, a soha vissza nem térő szülők gyermekeinek továbbgondozása, felnevelése szintén Sztéhlo Gábor önként vállalt feladata lett. Ezeknek a gyerekeknek a száma az évek során egyre szaporodott. A Jó Pásztor Alapítványi Gyermekotthon adott nekik otthont, ugyanis Sztéhlo nemcsak hős, hanem egyedülálló tehetségű pedagógus is volt. Az intézetben megvalósította régi álmát: megalapította az általa „Gaudiopolis”-nak nevezett ifjúsági államot, egy mintaszerűen működő demokratikus önkormányzatot – tizenéves gyerekekre bízva döntéseket, rendszabályokat, feyelmezést, kulturálódást és elvégzendő kétékezi munkát.

Pestalozziéhoz hasonló pedagógiai érzéke, ötletessége és mérhetetlen tapintata ezzel az önkormányzati rendszerrel, illetve a vele együtt járó feladatokkal, munkákkal, ko-

molysággal és derűvel gyógyította és – amennyire lehet – feledtette a háborút, üldöztetést, szüleik elvesztését megtapasztaló gyerekek lelki sebeit, oldotta az átélt szörnyűségek által keletkezett szorongásukat, depressziójukat.

Mindkét nagy tette: a több ezer gyermek életének megmentése, majd pedagógusként a sérült lelkek gyógyítása és ápolása csoda volt. Csoda egy összeomló, szétbombázott, szinte reménytelennek látszó országban. Ám mire műve elkészült, elvették tőle, eltávolították az éléről, és ezzel gyakorlatilag egész életművét szétverték. Svájcban halt meg évekkel később mint Interlaken esperese. Már csak pár hónap hiányzott ahhoz, hogy állampolgárságot nyerve tíz év után hazatérhessen. Ez sem adatott meg neki.

És a csodatevő Sztéhlo Gábor neve lassan feledésbe merül.

E sorok írója a háború után került az ő intézetébe, és lehetett már felnőttként jó barátjává. Utoljára az interlakeni lakás ablakában láttam végtelenül szeretetreméltó mosolyát, ahogyan búcsút intett. Örökre.

Azóta – ahol lehet – beszélek róla, hirdetem hihetetlen emberi nagyságát, bátorságát és tetteinek csoda voltát. Talán ez a könyv apró segítség lehet abban, hogy Sztéhlo Gábor alakja mind szélesebb körben ismertté váljon.

Horváth Ádám

MEGJELENT

Gottfried Adam – Friedrich Schweitzer (szerk.)

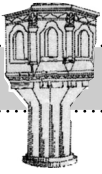
Etikai nevelés az iskolában

Kiadja a Károli Gáspár Református Egyetem
Hittudományi Kara
Budapest, 2005

A5 • 392 oldal • kartonált • Ára: 1000 Ft

Kapható az egyetem jegyzetboltjában.

A könyvről a Lelkipásztor a közeljövőben
recenziót közöl.

KARÁCSONY ESTE

• Zsid 1,1–6

Exegézis

Textusunk első négy verse Jézus üdvtörténeti jelentőségét foglalja össze, személyének mindent meghaladó nagyságát. Az ötödik verstől kezdve a szakasz Jézus Krisztusról és az angyalokról szól. A Fiú feljebbvaló az angyaloknál.

1. v.: Itt fogalmazódik meg az előszó központi állítása: πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως.

Isten sokféleképpen, különböző eszközökkel, különböző módon szólt. A *sokszor* nemcsak arra mutat, hogy beszéde a múlt egészére kiterjed, hanem arra is, hogy rész szerint való volt. *Czegle Imre* szerint Isten úgy járt el népével szemben, mint egy jó pedagógus. Figyelembe vette szükségét, valamint azt, hogy mikor mennyit képes befogadni és megérteni. (Vö. *Jubileumi kommentár*, 309. o.)

A *különböző eszközökkel* vonatkozhat álomra, látomásra, angyalokra. A *sokféleképpen* jelentheti a próféciát, a törvényt és a tanítást.

2. v.: „Ezekben a végső időkben: Szó szerinti fordításban »ezen idők végén«, a héber *be'aharit hayyamin* kifejezés görög fordítása a LXX-ban: »az idők végén«. Az *ezekben* szót tehát csak hozzátették a LXX formulájához, amely egyébként nem mindig a »végső időt« jelenti, habár ez az általános jelentése.” (*Jeromos Bibliakommentár*, 2. köt. 520. o.) A fenti idézet számomra elsősorban azért fontos, mert kiemeli, hogy *most van az idők vége* vagy *itt van az idők vége*. Tehát nem beszél különféle világkorszakokról, hanem egy korszakról beszél, amely Jézus Krisztus eljövételétől visszajöveteléig tart. Az Izráelben elkezdett isteni üdvtörténet eléri csúcspontját Isten Fia személyében. Az üdvtörténetnek tehát van egy döntő pontja, amely lezárja a régi korszakot. Ez az esemény Jézus Krisztusnak a Földön való megjelenése.

A Jubileumi kommentár szerint a Zsidókhöz írt levél célja, hogy a zsidókeresztények és a pogánykeresztények között a feszültséget feloldja. A Biblia ismerete kommen-

társorozat szerzője ezzel kapcsolatban írja, akármilyen sokra tartotta is az olvasótábor a korábbi kijelentést, a Zsidókhöz írt levél szerzője arra utal, hogy most elsősorban a Fiúra kell figyelniünk. (L. VII. köt. 154. o.)

Próhle Károly a megdicsőülés hegyének történetével kapcsolatban azt tanította, Jézus beszélget Mózesrel, aki a törvény képviselője, és beszélget Illéssel, aki a prófétákat képviseli. Az Úr pedig Jézusról mondja: *Ő az én szeretett Fiam, rá hallgassatok.*

A Jézus-történetet nem lehet részekre bontani. Fogantatás, születés, kereszthalál, feltámadás összetartozik. A karácsonyi ünnepen sem lehet csupán a születés tényére korlátozni igehirdetésünket. A teljes Krisztust, a teljes váltságművet szólaltatjuk meg.

A 2. v. második felétől a levél szerzője alárendelt tagmondatok sorozatával támasztja alá a Fiú nagyságát. A mondat a 4. v. végével fejeződik be.

A 2. versben két fontos tényről közöl: az első az, hogy aki által ma szól hozzánk, azt mindenek örökösévé tette. Ezt összefüggésben látom azzal, amit Fil 2,9kk-ben olvasunk, hogy tudniillik Isten az engedelmes Fiút mindenek fölé helyezte, minden névénél nagyobb nevet adott neki, hogy Jézus nevére minden térd meghajoljon. A második visszautalás a *teremtésre*: a Fiú az, aki által Isten a világot teremtette. A 2. vers magában hordozza Jézus szótérológiai és kozmológiai szerepét. A Jézus Krisztus örökségére és teremtő hatalmára történő utalás már magában hordozza jövőbeli uralmának gondolatát is.

3. v.: Ez a vers kibontja 2b-t. Jézus, a Fiú *Isten dicsőségének kisugárzása és lényének képmása*. Összevethetjük 2Kor 4,6-tal: Krisztus arcán ragyog fel előttünk Isten dicsőségének ismerete. Isten páratlan nagyszerűsége és szeretetének megnyilvánulása, hogy mindenható voltával nem igázza le az embert. Szeretetének megnyilvánulása Jézus Krisztus, aki által szól és cselekszik az utolsó időkben. Krisztus győzelme a kereszthalál vállalásában valósul meg. Halálával győzi le a halált. Engedelmes a keresztfán elszenvedett haláláig, és a kereszten szerzett váltságával *tisztított meg minket bűneinktől*. A próféták rámutatnak az eljövendő Messiás áldozat voltára és dicsőséges megjelené-

sére is. De csak miután Jézus eljött és áldozattá lett, vált nyilvánvalóvá, hogy Jézusban, az Úr szenvedő szolgájának személyében valósul meg egyúttal az isteni dicsőség is.

Jézus bűnért bemutatott áldozata minden más áldozatnál nagyobb. Így személye fölöslegessé teszi a korábban bemutatott áldozatokat, és fölöslegessé teszi az angyalok személyét is a megváltásra nézve.

4. v.: A Fiú külön nevet örökölt az angyaloknál. Az angyalok követek, Jézus a Szabadító.

5. v.: Itt azonban a név nem annyira a Jézus névre utal, hanem inkább arra, hogy Fiú. Ebben a minőségében is kiváltságos helyzetben van az angyalokkal szemben.

6. v.: Ez utalhat Jézus születésére, tudniillik, hogy Isten *bevezeti az elsőszülöttet* a világba. Az írásmagyarázók többsége azonban azt vallja, hogy a parúziáról van szó, vagyis a világ, amelybe bevezettetett, az eljövendő világ.

6b: Jézus királyi előjogát igazolja. (*Imádjá őt az Isten minden angyala!*) A Biblia ismerete kommentársorozat és a Jeromos Bibliakommentár szerint nem lehet pontosan eldönteni, hogy 5Móz 32,43-ból vagy Zsolt 97,7-ből való az idézet: *Az Úr előtt borul le minden isten*. Ez a Hebraica fordítása. A Zsidókhhoz írott levél valószínűleg a Septuagintából idéz. „Itt a második ádventre történik utalás, amikor a Fiú királyi előjogait az angyalok nyílt imádatán keresztül elismerik [vö. Zsolt 99,7, ahol a LXX (Septuaginta) »angyalok« kifejezése helyesen fordítja a szöveget].” (*A Biblia ismerete kommentársorozat*, 156. o.)

A fent említett két kommentár foglalkozik az *ismét* vagy *újra* szóval. Nem egyértelmű ugyanis, hogy hova tartozik a szó. A Biblia ismeretének szerzője úgy látja, hogy a megfelelő fordítás az lenne: „És amikor ismét bevezeti az elsőszülöttet a világba”. Ezt a lehetőséget a Jeromos Bibliakommentár is írja: „Amikor pedig újra bevezeti elsőszülöttjét a földkerekségre”, ezt tartja valószínűbbnek, de a következővel egészíti ki: előfordulhat, hogy az „újra” szó egyszerűen egy újabb bibliai érvet vezet be, ugyanúgy, mint 1,5-ben (vö. 2,13; 10,30). Nem teszi semmissé ezt a lehetőséget az a tény sem, hogy a szó időhatározói mellékmondatban szerepel (vö. Bölcs 14,1). Ez esetben viszont valószínű, hogy Jézus felemeltetésére történik utalás. (*Jeromos Bibliakommentár*, 2. köt. 522. o.)

A 6. v. Krisztust minden magyarázat és jelző nélkül *elsőszülöttnak* mondja. Bár igaz, hogy őt nem lehet elgondolni „testvérek” nélkül, akikért eljött e világra és akikért meg is halt, itt a πρωτότοκος Isten szeretetének különös hangsúlyozására szolgál. Isten a mennyei gyülekezet előtt elismeri Fiát, bemutatja a mennyei hatalmasságoknak, amit Krisztus trónra lépése követ. (*Jubileumi Kommentár*, 310. o.)

Meditáció

Karácsony este szólaltatjuk meg az ige üzenetét. Hirdetjük Istennek Krisztusban megjelent szeretetét, mindenek felett való dicsőségét. Elmondjuk, hogy a Betlehemben megszü-

letett Jézusban beteljesedtek az ószövetségi ígéretek. Úgy gondolom, mindegyikünknek nagy kérdése, hogyan jut el az üzenet a hallgatóság szívéhez. Keresztelő János felteszi a kérdést: *Te vagy-e az eljövendő, vagy mást várjunk?* Biztosat akar tudni Isten ígéreteinek beteljesülésével kapcsolatban. Ma sok ember számára mindegy, hogy ki az isten, mindegy, hogy milyen vallás vagy eszme, amellyel kapcsolatba kerül, vagy éppen nem akar kapcsolatba kerülni egyikkel sem. Az emberek gondjaira általában a legtettesőbb, a legelfogadhatóbbnak látszó megoldást fogadják el. Anyagi kérdésekben a pártok ígéreteit vizsgálják. Lelki gondjaikban, feszültségeikben pszichológusokat, asztrológusokat, jósokat keresnek, vagy engedik, hogy különböző misztikus szekták behálózzák őket.

Textusunk világosan mondja: Isten megoldása Jézus. Túlságosan leegyszerűsítettnek, elcsépeltnak, hihetetlennek tűnik ez. Kérdés: hogyan tudjuk hitelessé tenni az ige üzenetét, egyáltalán nekünk kell-e hitelesíteni? A mi feladatunk csak az – s persze ez sokszor meghaladja képességeinket –, hogy megtaláljuk a kapcsolópontokat korunk emberéhez.

Kísértheti az ige hirdetőt, hogy a mai ember által megélt karácsonyt, a karácsonyi körítést, az angyalokat, Máriát a kis Jézussal, a betlehemet, a csillagokat, a karácsonyfát, a szeretet ünnepét, az ajándékozást mint félrevezető kelleket lerombolja. Jobbnak tartom, ha a még meglévő kötődéseket használjuk fel arra, hogy elmondjuk a karácsonyi üzenetet. Talán lehetne arról beszélni: *Isten be akar kapcsolódni karácsonyi ünneplésedbe*.

Kezdhetjük az angyalokkal, és elmondhatjuk, hogy Isten mennyei világában ők még csodálatosabbak, mint amit mi el tudunk gondolni róluk. Elmondhatjuk, hogy ezek a csodálatos lények, akik dicsérő éneket zengenek Jézus születésekor és bejelentik a Megváltó születésének tényét, ma is tisztelik, imádják Isten Fiát, aki emberré lett, azért, hogy a hatalmas Istent ne valami távoli, elérhetetlen vagy közönyös személynek tartsuk, hanem Atyának, aki elküldte Fiát, hogy közel legyen minden emberhez. Biztosak lehetünk abban, hogy aki emberként járt itt a földön, érti, ismeri emberi létünk gondjait.

Beszélhetünk a szeretetről, amelyre mindannyian vágyunk, amiért annyira szeretjük a karácsonyt. Mutassunk rá arra, hogy Jézusban jelent meg Isten szeretete. Elmondhatjuk röviden mindazt, amit Jézus a földön cselekedett. Ráműtathatunk arra, hogy Jézus élete önzetlen élet, amelynek minden megnyilvánulása arra szolgál, hogy Isten szeretetében részesítse az embert. Nem elég tehát várni, hogy szeressen valaki, és behúzódni lelkünk elrekesztelt ajtóinak mögé. Ahhoz, hogy elérjen bennünket Isten szeretete, ki kell nyitni szívünk ajtaját és meg kell hívni Jézust, hogy térjen be hozzánk és legyen részese életünknek. Sokszor apátiával gondolunk arra, hogy a karácsony hamar elmúlik, de mi kérhetjük minden nap: „Jézus, te, aki Isten szeretete vagy, jöjj hozzám, és maradj nálam.” Jézus meghallgatja imánkat, s így a karácsonyi öröm betöltheti életünket.

Elmondhatjuk, hogy Jézus, aki Isten szeretetét adja nekünk, olyan ajándékot tud adni, amelyet senki más. Sokszor gondolja az ember, hogy életének legnagyobb problémája mások bűne. Valóban nem könnyű elviselni, elszenvedni a bántásokat. Legjobban mégis saját bűneink terhelnek. Amikor Jézus bűnbocsánatot ad, érvényteleníti bűneinket, eltépi az adóslevelet. Ezt az ajándékát is kínálja naponta, a Miatyánkban is erre tanít Jézus: *Bocsásd meg a mi vétkeinket.*

Ha így élünk, lehet karácsonyosabb földi életünk. Azután pedig abban a dicsőséges világban fogunk örvendezni és dicsérni Istent, ahol az angyalok is vannak, és ahol Jézus készíti számunkra a helyet.

Ha engeded, hogy Isten Jézussal ajándékozza meg életedet, nagyobb ajándékot kapsz, mint amit valaha el tudnál gondolni.

Bozorády Zoltán

.....

Tallózó

„Mások szerint a »sokfélelepen« a közlés módjára vonatkozik, mely különféle volt, t. i. majd álmok, majd jelenések, majd közvetlen sugallat (4Móz 12,6–8) által, majd fenyegetve, majd büntetve, majd szeretettel ígérve. (...) Az írás nyelvén mély értelműleg fejeztetik ki a világ oly szóval, mely egyszermind az időket is jelenti, mivel a térség idő nélkül nem képzelhető.” (*Káldi Biblia jegyzetei. Biblia-Téka CD-ROM.* Arcanum Digitéka Kft.)

„Jézus nem egy jobb vagy fejlettebb kijelentés hordozója, szemben a prófétákkal, hanem benne Isten tökéletes és örök kijelentése öltött testet. Ő Isten utolsó szava az emberekhez. (...) A »charaktér« szó tulajdonképpen a fémre, kőre vagy bármely más tárgyra bevágott, bemetszett írást, jelt, ábrát vagy képet jelent. (...) Isten ön maga lényegének ismertetőjegyeit Fiára írta rá, emberi testben metszette ki oly világosan és élesen, hogyha valaki reá néz, lehetetlen, hogy meg ne lássa az Atyát.” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM.* Arcanum Digitéka Kft.)

„Azért, hogy megteremtse a világmindenséget, csak beszélnie kellett. Azért, hogy fenntartsa és vezesse a világmindenséget, csak beszélnie kell, mert ott nincsen erkölcsi probléma. De ahhoz, hogy bűneinket egyszer s mindenkorra elvegye, meg kellett hálnia a Golgota keresztyén.” (William MacDonald: *Újszövetségi kommentár.* Evangéliumi Kiadó)

„...sokszor és sokféle módon: Néhány kommentátor nem lát különbséget e két – Istennek a múltbeli beszédére utaló – kifejezés között, hanem a hendiadisz példájának tekintik őket. Valószínűbb viszont, hogy e két kifejezés az ószövetségi kinyilatkoztatás hiányos, töredékes természetére és sokféleségére utal.” (*Jeromos Bibliakommentár.* Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat)

„Az igaz mindig stílszerűen szólalt meg, olykor a felszí-

nes gyönyörködtetés félreérthetőségét is vállalta (vö. Ez 33,32) azért, hogy igéjének műfaji gazdagsága ne szenvedjen kárt, mert Ő nemcsak sokszor, de sokféleképpen is akart szólni az atyákhoz. (...) Egyszülött Ő »ma«, a testet öltés alapján, és a halottak közül is elsőszülött, mert feltámadott (Kol 1,18).” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd.* Kálvin Kiadó)

.....

Illusztráció

„*Imádja őt az Isten minden angyala!*” A figyellem iránya nem a föld, hanem az ég. Nem az istálló nyomorúsága, hanem a fénylő égbolt, az angyali karok. Nem a zárt földi, hanem a megnyíló égi világ. A Szenteste textusának hangütése nem az elégia, hanem a himnusz – mert az ég nagyobb a földnél. (K. I.)

GONDOLATOK

„A külvilágra téli köd ereszkedik, a lélekre várakozás.”

(Vasadi Péter)

„A mennyek országának vannak olyan titkai, amiket csak a kisgyerekek ismernek, akik még közel vannak az éghez, és a költők, akik közel vannak a kisgyerekekhez.”

(Móra Ferenc: *Karácsonyi misztérium*)

„A titok azonban nemcsak azt jelenti, hogy nem tudunk valamit. Nem a legtávolabbi csillag a legnagyobb titok. Ellenkezőleg: minél közelebb kerül valami hozzánk, minél jobban tudunk valamit, annál titokzatosabb lesz számunkra.”

(Dietrich Bonhoeffer)

„A Logosz (vagyis Isten önleplezése) mindenben jelen van, ami létezik, mert általa teremtetett. Istennek a tökéletes önleplezése azonban csak Jézusban, a Krisztusban nyilatkoztatja ki azt, amit Luther az Isten szívének nevezett...”

(Paul Tillich)

„... a megtestesült Isten is csak szinte észrevétlenül léphetett közénk... Ugyanaz a szelídség, mely engedelmességre bírta a teremtett univerzumot, és gyengédségének erejével a kereszt vereségén túl meggyőzte a világot.

A karácsonyi bölcsőben a kiseddek ártatlanságával fekszik ez az ártatlan Isten, kinek szeretete soha többé nem hagyja nyugton a szívünket. Békéje örök kísértője minden békétlenségnek, szelídsége minden háborúságnak.”

(Pilinszky János)

„Tudja, mit szeretek a legjobban? Amikor a templomban ezt mondják: Isten békessége, amely minden értelmet meghalad...”

(Nagy Dezső, vönöcki harangozó)

VERS

Magyarországi Névtelen: *Karácsonyi himnusz* (részlet)

Égi kertek permetelnek
Mámorító harmatot.
Mind a mennyek daltól zengnek,
Ujjongnak az angyalok.

...

Jön a pásztor barikástól:
Jézus szentebb aklot ad.
A Fiúnak sípot fútnak
S énekelnek eklogát.
Még a néma ócska széna,
Még a jászol is nevet,
Úgy karolja, úgy ápolja
A megváltó Kisdedet.
Ottan állván, édes álmán
Jó barmok virrasztanak,
Ráhajolnak, udvarolnak
És fel-felsóhajtanak.
(*Sík Sándor fordítása*)

KARÁCSONY ÜNNEPE

• *Tit 2,11–14(15)*

Az alapigéhez

Pál apostol a levelet a krétai gyülekezet vezetésével megbízott Titusznak írja. A textusnak kijelölt levélrészlet tulajdonképpen himnusz, ami tömören és világosan foglalja össze a keresztény hit lényegét. Isten kegyelmét dicséri, ami megjelent a múltban, a jelenben neveli Jézus tanítványait, teljes nyilvánvalóvá válása a jövő ígérete; mindennek alapja a Megváltó szeretete, aki megtisztítja népét, és készsége teszi a kegyes életre. A levél mondanivalója nem csupán Titusznak szóló útmutatás, hanem intés a gyülekezetnek, hogy őrizkedjenek a tév tanítóktól, és egész életükkel Krisztus szeretetének tanúi legyenek. Erre a figyelemre azért is fokozottan szüksége van a gyülekezetnek, mert Kréta szigete három földrész találkozási pontján fekszik, kiteve minden lehetséges kultúra, vallás, filozófia összemosódásának. (Az első fejezet nem éppen hízelgő módon jellemzi a krétaiakat. Maga a szünkretizmus szó is Krétáról ered.)

A himnusz kezdetén hangsúlyosan áll az *epifánia* szó. Jelentése az újtestamentumi korban mindig személyhez kötött. Vagy egy istenségre vonatkozik, aki a láthatatlan világból a láthatóba jött (egy vízióban vagy kultuszban), vagy a földi hatalom hordozójának megjelenését – a császár születését, uralma kezdetét vagy látogatását egy városban vagy provinciában – jelöli vele. Az Újtestamentumban elsősorban Jézus visszajövetelével kapcsolatban használják, de földi működésére, születésére is vonatkoz-

tatják. Jézus megjelenése (epifániája) mintegy ellentéte a császárkultusznak. Ott hatalommal jelenik meg valaki, behódolásra tart igényt. Jézus megjelenése Isten kegyelmét teszi nyilvánvalóvá: Isten szeretetét hozza emberközelbe.

Ezt hangsúlyozza az apostol kedvenc szava, a *χάρις*. Isten kegyelme váltotta meg őt, általa végzi missziói munkáját. A kegyelem Isten megszolgálhatatlan (kiérdemelhetetlen) adománya, jóakarátának kifejezése. Jézusban ez a kegyelem felfogható valóság lett. Általa tudjuk, hogy Isten kegyelmes leereszkedése az emberekhez nem megalázó. Ellenkezőleg: Isten alázza meg magát, hogy az embereket bűnös állapotuk mélységéből felemelje.

Az apostol hangsúlyozza, hogy Isten mindenkinek felkínálja kegyelmét. Isten ajánlata, kegyelmének felkínálása *univerzális*, hiszen kegyelmére mindenki rászorul, ő pedig azt akarja, hogy ez mindenki számára elérhető legyen. Isten kegyelmének a gyülekezetben kell realizálódnia, hogy rajtuk keresztül az egész világ megismerje, milyen ez a kegyelem.

Annak valóra válását, eredményét azonban, hogy a gyülekezet tagjainak élete tükrözze Isten szeretetét, életük példás legyen mások előtt, nem magukból kell kipréselniük. A kegyelem neveli arra őket, hogy megtagadják az istentelenséget és a világi kívánságokat. A *παιδεύω* (nevelni) szó magában foglalja a tiltást arra vonatkozóan, hogy Istennel szembeszegülő állapotban maradjunk, és annak a lehetőségét, amit Isten kegyelme munkál bennünk. A *Stuttgarter Jubiläums Bibel* is utal rá, hogy a „züchtigt uns” helyett az „erzieht uns” jobban kifejezi (az utóbbi rokon a *ziehen*, „húzni” szóval), hogy itt Isten változtatja meg a kegyelmét elfogadó ember életét. Az új élettel kapcsolatban ugyan a görög filozófia kardinális fogalmait (erények) használja, de éppen a nevelő kegyelem hangsúlyozása teszi világossá, hogy nem a saját erőfeszítéseinkről van szó. Még inkább aláhúzza ezt az a tény, hogy Jézus Krisztus kereszthalálára utal a 14. vers: „önmagát adta értünk, hogy...”.

A textust meghatározó három igei kifejezés – „megtagadni, élni, várni” – összefoglalja a múltat, a jelent és a jövőt. Az egymást követő igék emelkedést mutatnak a tagadástól a beleegyezésen át a várakozásig. Csak a reménykedő keresztény ember tud várakozni. Mivel a kegyelem vezet az életen át, növekszik, erősödik benne a reménység. Az *ἐλπίς* ebben az összefüggésben a végső reménységre, az üdvösségre, Jézus Krisztus visszajövetelére utal, ami a keresztény embert a Miatyánk kérésére indítja: *Jöjjön el a te országod..., a te dicsőséged*. Ez a reménység nem pótléka valami hiányzó dolognak, hanem a már megajándékozott ember bizonyossága.

Így foglalja magában ez a szokatlan karácsonyi textus Jézus üdvösségszerző munkáját születésétől kereszthalálán át újraeljöveteléig. Így lesz karácsony öröme, a keresztény ember életének reménysége hordozó erővé egészen a beteljesedésig. Ezzel a reménységgel tanúskodnak Isten megjelent szeretetéről.

Megjelent Isten szeretete

Amikor az első ember megjelent a Holdon, a hírközlő eszközök sokasága harsogta a világraszóló szenzációt: az ember kilépett eddigi életszférájából, s ezzel új korszak kezdődött: a Földön túli világ meghódítása. A Szentírásnak ez a közel kétezer éves levele is ilyen világraszóló szenzációról, eseményről ad hírt: megjelent az Isten üdvözítő kegyelme. Karácsonyt ezért ünnepeľjük. Arra a viláfordító eseményre emlékezőnk, hogy Isten megjelent köztünk, emberek közt, testet öltött, vállalt minket. Hozzánk, emberekhez jött le, akik egyre nagyobb tudásunkkal a világuřt ostromoljuk, de Istenhez nem tudunk eljutni. Ezért jött ő közénk.

Karácsony megünneplését sok mindennel próbáljuk egymás számára széppé, meghitté tenni. Megajándékozuk egymást. Időt, pénzt áldozunk azért, hogy szereteteinkkel együtt lehessünk. De a legnagyobb ajándékot, áldozatot Isten hozta: emberré lett értünk. Közel jött hozzánk, hogy Jézus személyén keresztül megismerhessük szeretetét.

Szeretetének ezt az ajándékát *mindnyájunknak hozta*. Nem kell érte fáradnunk, valahol a távolban keresnünk. Megjelent, közel jött minden emberhez. Nemcsak a gazdagokhoz és a szerencsésekhez, és nemcsak a kegyesekhez és az igazakhoz, hanem az elcsüggedtekhez és a bűnösökhöz, a magányosokhoz és a kételkedőkhöz is. Nincs senki ma közöttünk, akinek ezt fel ne kínálná.

Megjelent köztünk. Nem úgy, mint a korabeli római császárok, akik megjelenésükkel egy-egy meghódított városban vagy tartományban a hatalmukat fitogtatták, és hódolatot kívántak. Jézus megjelenéséről, születéséről úgy beszél az apostol: Isten *kegyelme* jelent meg köztünk Jézusban, aki a tőle elszakadtakat, messze kerületeket a maga népévé akarja tenni. Nem erővel és hatalommal, mint azt a történelemben számtalanszor átéltük, hanem kegyelmével. Ez nem függ a másik fél viszonzásától, ez Isten sajátja. Kegyelme úgy jelent meg, mint a reggeli nap, ami mindenkinek felragyog. Ez más, mint a nagyvárosi utcák karácsonyi fényözöne. Más, mint az a szeretet, amit egymás iránt érzünk. Ez a kegyelem, ez a szeretet Isten maga. Ahogy a Szentírás más helyén János apostol mondja: *az Isten szeretet*. Ezért van tele minden karácsonyi énekünk örömmel és ujjongással: Isten maga jelent meg, jött közel hozzánk az első karácsonyon Jézus Krisztusban.

Azért jött közel hozzánk, azért jelent meg, hogy fel tudjuk fogni, érzékelni tudjuk szeretetét. Ahogyan mi, emberek úgy tudjuk egymásnak legjobban megmutatni szeretetünket, ha találkozunk egymással vagy egymás közelében élünk. Mennyit ki tud fejezni egy barátságos pillantás, kedves szó, együttérző kézszorítás-ölelés az emberi szeretet melegéből! Ezt karácsonykor különösen is tapasztaljuk, vagy éppen ennek hiánya miatt szenvedünk. Nincs nagyobb szomorúsága az ünnepnek, mint ha magunkra maradunk, az emberi szeretet legcsekélyebb megnyilvánulása nélkül.

Pál apostol azonban még ennél is többet mond Isten köztünk megjelent szeretetéről. Így mondja: ez a szeretet *nevel minket*, megváltoztatja életünket. A karácsonyi örömhír kezdettől fogva mindenkinek szól. Ahogy a pásztoroknak hirdette Isten követe: *az egész nép öröme lesz* (παντι τω λαω – minden népnek; Lk 2,10). Isten elfogad minket olyannak, amilyenek vagyunk: kételkedésünkkel, közömbösségünkkel, hitetlenségünkkel is. De nem akarja, hogy ezekben megmaradjunk. Szeretete életünket átformáló szeretet. Nem arra szólít fel ezen az ünnepen, hogy tégy fogadalmat arra, ezután másként élsz, más leszel. Azért jött közel hozzánk, hogy megváltoztasson minket. Hogy életünket belevonja nevelő munkájába. Nem mi változunk meg a magunk erejéből, hanem ő változtat meg minket. Ennek a „nevelés”-nek három fontos vonását emeli ki igénk. Képesse tesz józanul megítélni önmagunkat, igazságosan élni az emberek közt és Istennel (kegyesen) élni.

Hogyan végzi ezt Isten rajtunk? Egy régi történet talán segít jobban megérteni. Az északi szél és a nap arról vitakozott, ki az erősebb közülük. Végül abban egyeztek meg, hogy az az erősebb, aki a vándort rá tudja venni, hogy levegye a kabátját. A szél hiába fűjt egyre erősebben, a vándor csak még inkább magára húzta a kabátját. A nap nem tett mást, mint boldogan, egyszerűen sugározta melegét, és arra készítette a vándort, hogy levegye a kabátját. Amit az egyik nem tudott elérni erővel, csendes ragyogással sikerült a másiknak. Ez a történet jó hasonlata annak, ahogyan Isten kegyelme munkálkodik bennünk és rajtunk.

Jézus születésével megjelent Isten kegyelme, *ez táplálja bennünk a reménységet*. Ki tud reménységet adni a 21. század emberének? Nemcsak egyéni életünkben kerülünk sokszor reménytelennek látszó szituációkba, de ha a körülöttnk lévő világra nézünk, még több kétellyel tesszük fel a kérdést: ki tud reményt adni? Csak egy kis morzsáját is a reménynek, hogy egyszer elcsitulnak az egymásnak feszülő indulatok, igazságot és békét lehet az emberek közt teremteni.

A nagy Római Birodalom egy távoli szigetén élő keresztényeknek írja Pál ebben a levélben: ne adjátok fel a reménységeteket! Ők is érezték, ahogy mi, életük rájuk nehezedő súlyát és a világ megoldatlan kérdéseinek szorítását. Ebben a világban éltek, de nem reménység nélkül. Talán sokszor feltették a kérdést: miért késik Jézus, hogy újra eljöjjön, és ígérete szerint mindenek felett megmutassa hatalmát, és újjáteremtsen mindent? Isten türelmes szeretete oka késlekedésének, kegyelmével akar ma még győzni hitetlenségünk és e világ gonoszsága felett. Ezért nem lép ki ma még a világban való elrejttségéből, és mutatja meg minden gonoszt legyőző, újjáteremtő hatalmát.

Karácsonyt leggyakrabban a jászolban fekvő gyermek Jézussal ábrázolják. Hitünk is gyakran megáll ennél a Jézus-képnél. Nem a hódolatunk miatt, amiről egyik szép énekünkben így énekelünk: „Ím, jászlad mellett térdelek...”, hanem mert gyakran életünkben és világunkban is

ilyen kicsinek látjuk Jézust. A régi középkori festők ennél többet mondtak el a karácsonykor megjelent Jézusról, amikor a gyermek Jézust kisdedként ábrázolták, aki isteni, erős kezében a földgolyót tartja. Ezt a földgolyót arannyal festették be, jelölve annak, hogy ez a világ egyszer célhoz jut, a benne levő sötétség (bűn, fájdalom, nyomorúság) hatalma véget ér, mert ő, a mi Urunk tartja kezében.

Karácsony ünnepén vigyük hát szét a jó hírt – mint egykor a pásztorok –: *megjelent az Isten üdvözítő kegyelme*. Ebből élhetünk, ebben reménykedhetünk.

Sárkányné Horváth Erzsébet

.....

Tallózó

„A kegyes élet az Istenhez való viszonyunk rendezettségét jelenti, amely nem formásokban nyilvánul meg, hanem abban, hogy a kegyelem forrásából élünk.” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„Isten kegyelmi üzenete (...) arra készíteti a hívőket, hogy negatív értelemben *megtagadva a hitetlenséget és a világi kívánságokat* (...), pozitív értelemben pedig *józanul, igazságosan és kegyesen éljenek a világban*.” (*A Biblia ismerete kommentársorozat. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány*)

„A kegyelem (...) ajánlatát tette *mindenkinek*. De csak azok menekülnek meg, akik valóban befogadták Őt, mint Urat és Megváltót. (...) a jóság cselekedeteit tegyük az Ő nevében és dicsőségére. (...) hogyan lelkesednek emberek sportokért, politikáért és üzletért, indítson ez bennünket féltékenységre, és ösztönözzön jó cselekedetekre.” (William MacDonald: *Újszövetségi kommentár. Evangéliumi Kiadó*)

„Isten mindig kegyelmes volt (...) Ám Jézus Krisztusban láthatóvá vált a kegyelem. (...) A kegyelem a jó cselekedeteknek nem csak a lehetőségét teremti meg (azáltal, hogy képessé tesz rájuk), a kegyelem szükségessé teszi őket (azáltal, hogy készítet rájuk). A hangsúly azon van, hogy ezek a jó cselekedetek szükségesek, nem azon, hogy lehetségesek. (...) Pál tudatosan választ ószövetségi kifejezéseket és képeket Izrael néppé alakulásának kezdeti idejéből, hogy érzékeltesse, Krisztus váltságművével ószövetségi előképek teljesedtek be. Így az »önmagát adta értünk« kifejezés a zsidó húsvét áldozatát idézi föl, míg a »megváltson minket« az egyiptomi rabságból való szabadulást, a »megtisztítson minket a maga népévé« pedig a Sínai-hegyen kötött szövetséget (...). »A keresztyének reménytelenül gyakorlatiatlan teremtések – mondják. – Amivel foglalkoznak, vagy a régmúltban történt, vagy a távoli jövőben fog bekövetkezni.« (...) Ezért a jelenben úgy a leghelyesebb élni, ha spirituális értelemben megtanuljuk azt tenni, ami fizikailag lehetetlen, vagyis egyszerre nézni két ellenkező irányba.” (John Stott: *A Timóteushoz írt első levél és a Tituszhhoz írt levél. Harmat*)

Illusztráció

GONDOLATOK

(önmagát adta értünk...)

„...régi festők ezt úgy ábrázolták, hogy Jézus agóniájában az Atya lehunyja szemét, és a Szentlélek oldalt fordul...”

(Pilinszky János: *Eljuthatunk a derűig*)

(a maga népévé...)

„Újból vissza kell térnem Istenhez. Én vallásos nevelésben részesültem, és ahogyan Simone Weil mondja, egy vallásos embernek még nehezebb vallásosnak lennie, mert azt hiszi, hogy az. A megtérése tehát még nehezebb, mint annak, aki nem hisz...”

(Pilinszky János: *Haza akartam, hazajutni végül*)

TÖRTÉNET

(és megtisztítson minket...)

Emlékszem egy Jézussal való, képzeletbeli beszélgetés leírására:

– Mit kívánsz tőlem? – kérdezte valaki.

– Változz meg – felelte Jézus.

– Mivé, Uram? – kérdezte a valaki.

– Légy emberré – hangzott a válasz.

– Csak? – így szólt a kérdező.

– Tudod, mit jelent az? – kérdezte Jézus.

– Tudom!

– Ha tudnád, nem mondtad volna, hogy csak – zárta le a beszélgetést Jézus, és elment.

(Vasadi Péter: *Az ember reménye*)

VERS

Paul Claudel: *Karácsonyi ének* (részlet)

De már a sivatag fölött dereng a virradat, amelynek nem lesz soha vége,

Első keresztyén napunk hajnala és üdvösségünk első éve!

Itt lent és ezután az Isten örökre velünk lakik,

Amennyiben az övéi leszünk – de meddig! hiszen jó szándékunk vajmi kurta itt!

...

De én az isteni örömben lakozom, akár József, az ács, Itt látva mellettem a kisdedet s Urunkat Istenünket egy személyben,

S anyánkat, Máriát, aki semmit se szól, s megőrzi mind ezt a szívében.

(*Rónay György fordítása*)

Tételes elemzés

1. Isten országának speciális helye van a világunkban. Isten országa és a minket körülvevő tapasztalati világ az emberen keresztül kerül viszonyba egymással. Erről a ket-tősségről az Ószövetség és az Újszövetség egyaránt tud, Pál apostol pedig különösen is határozottan megkülönbözteti a két világot. A törvény szigorú és irgalmatlan világába érkezik az Isten kegyelme és irgalma, ami az örömhírünk, az evangélium.

2. A világ racionális. Pontosabban a világ racionálisnak tűnik. Erről beszél például a természettudomány; egy olyan világról, amit fizikai képletekbe és egyenletekbe, biológiai és genetikai szabályokba és törvényszerűségekre lehet sűríteni. És ez valóban törvényszerű. Senki se dönthet a gravitáció ellen, kötelező érvényűen lép fel a fizikai törvény, kegyetlenül és irgalmatlanul, mindenki egyformán összetöri magát, ha leesik valahonnan. Racionális világról akar beszélni a pszichológia is, ami az emberi viselkedés és gondolkodás (az emberi lélek, amennyiben elfogadnák, hogy van ilyen) struktúráját és mechanikáját igyekszik az ok-okozat könyörtelen összefüggéseibe helyezni, tankönyvi módon leírni és az embert racionálisan kiszámíthatóvá és kezelhetővé tenni.

3. A világ racionalitása sajátos igazság. Racionális világról beszél ugyanis a mindennapi tapasztalatunk is, az, amit Pál még az ígényt megelőző versben, Tit 3,3-ban ír le. Ugyanis úgy tűnik, világunk normális működéséhez tartozik, hogy „gonoszságban és irigységben élők, egymástól gyűlöltek és egymást gyűlölők” legyünk. Mintha valami mély törvényszerűség kényszerítene minket erre. A mindennapi tapasztalat nyelvén ez a törvény egyszerűen megfogalmazható: *a jó következetesen meglakol jóságáért, a gonosz pedig következetesen megjutalmaztatik.* Úgy tűnik, hogy racionális világunk saját igazsága ez, mindannyian számos illusztrációt tudunk hozni erre a saját életünkben is. Mintha világunk alaptörvénye lenne a megváltó erőszak mítosza, hogy az érvényesülés szabályszerű útja az erő és az álnokság, hogy a tekintély és a hatalom a gyűlölet és a gonoszság megérdemelt jutalma, hogy igazán jó pénzeket mások alapos és teljes átverésével lehet szakítani. Mindezzel szemben úgy tűnik, hogy a csendes, a szelíd, a békére törekvő válik balekká, szelídségének egyenes következménye az, hogy kismizik, megalázzák és eltiporják. A szeretettel és irgalommal teli embert nemcsak könnyű kihasználni, hanem törvényszerű is. Mindezek után a világunk saját igazságának egyenes következménye, hogy a büntelen Jézus kikerülhetetlen módon a keresztén végzi, hogy elítélői a törvény és az igazság nevében irtják ki a világból.

4. A világ sajátos igazsága nem tetszik. Azzal együtt,

hogy szabályos és törvényszerű, és alapvetően kielégíti a stabil és kiszámítható mechanizmusok iránti vágyunkat, nehezen megfogalmazható módon mégsem jó nekünk. A sarkalatos tényező természetesen az, hogy a törvényszerűségek irgalmatlansága alapvetően ellenséges környezetet teremt. Az erkélyről kipottyantva a gravitációtól nem számíthat szilárdalomra, nem tesz kivételt veled azért, mert most éppen megbocsát neked. Vágyunk valami másra, tudjuk, kell lennie egy másik alternatívának, kell lennie egy kegyetlenséget megtörő Istennek, egy emberi szívtől szívig, lélektől lélekig feszülő Isten országának. Pál apostol Tituszhoz írt levelének van egy ilyen titokzatos háttere. Tituszt egy olyan gyülekezet tovább szervezésével bízta meg Pál, amelyről még csak említést sem találunk másutt. A krétai keresztények létét és eredetét homály fedi. Az Apostolok cselekedeteinek tanúsága szerint Pál Róma előtt csak fogolyként járt Krétán, de Tituszhoz írt levele szerint szerint már egy kiválasztottakból és Szentlélekkel betöltöttekből álló gyülekezet él ott. A bevezetési megoldások sokfélék és homályosak.¹ De a lényeg most talán az, hogy ez a titokzatos és minden bizonnyal eszkatologikus egyházi közösség megélte, vagy legalábbis mélységesen vágyta Isten országának megélését. Pál ebben a racionális könyörtelenségben szólaltatja meg az irgalmas Isten örömhírét a számukra. De milyen Isten országa?

5. Az Isten irracionális. Isten megjelenése a világban a kegyelem. Ez az, amit szó szerint megfogalmaz Tit 3,4–5. Isten a kegyelem kitöltése. A kegyelem pedig nem törvényszerű, nem fér bele az ok-okozat kényszerítő logikájába, egyszóval nem kegyetlen. Nem tudjuk felfogni és megérteni, hogy miért irgalmaz nekünk, hogy miért bocsát meg, ez logikátlan és irracionális.

6. Az Isten irracionális következetes. Ha nem tudjuk megérteni, miért kegyelmes az Isten, értsük meg azt, hogyan kegyelmes, amit Tit 3,6–7-ben fogalmaz meg Pál. Isten irracionális az igazi örömhír a számunkra, mert értelmet ad a reménynek, a jövőnek, az életnek. Isten nem valami statikus deista rendszergazda, akinek minden erőfeszítése arra irányul, hogy szabályos rendbe kényszerítse az általa áthatott világot. Irracionálisán keresztül válik Isten dinamikus erővé, ami magával sodor, ami nem sztá-zis, hanem folyamat, ahol értelmet nyer a hála és a kérés, a köszönet és a remény.

Az üzenet felé

Mindezek után hogyan tud Isten országa számunkra megvalósulni ebben a maga sajátos módján igazságos és racionális világban? Nem vagyok híve a kategorikus erkölcsi jótanácsoknak, most mégis egyetlen fő irány szólal meg ígényből. Ez pedig: ennek a racionálisnak tűnő, gonosz-

¹ Néhány elmélet vázlatosan: Dr. Budai Gergely – Herczeg Pál: *Az Újszövetség története*. Kálvin Kiadó, Budapest, 1994. 79–85. o.

kat jutalmazó igazságnak a határozott visszautasítása. Akarat, képesség és döntés arra, hogy nem veszek részt ebben a mechanikában. Hogy nem érdekel az a tekintély, amit erőszak és gyűlölet révén lehet elérni; hogy nem kell az a hatalom, amihez háborún és pusztításon keresztül vezet az út; hogy lemondok annak a gazdagságnak és vagyonnak a perspektíváiról, amihez hazugságra, álnokságra és másokon való átgázolásra van szükség. Akarat, képesség és döntés, hogy vállalva a megaláztatást és a kismimizést, vállalom azt is, hogy másmilyen leszek, hogy a nemhogy nem kifizető, hanem egyenesen önzéseljes szelídség, szeretet, békevágy, irgalom és megbocsátás útját választom. Ezen a ponton találkozok Tit 3,1b–2 és Tit 3,8, és fogalmazza meg ennek az aktív erőszakmentességnek a tulajdonságait.

A sokat idézett Tit 3,5 a keresztségnek egy mélyen misztikus megfogalmazása. Valami speciális helyzetbe helyezi az Isten országát keresőket. Bultmann így fogalmaz: „Az eszkatologikus-egyházi tudat ugyanis... elváltnak tudja magát a világtól, »ettől az aióntól«, a saját múltjától és a pogány környezettől. Hiszen a keresztyének megszenteltek és megtisztítottak, mivel Krisztus munkálta a *bűneinkből való megtisztulást* (Zsid 1,3). ...a keresztség az újjászületés és a Szentlélek által munkált megújulásnak a fürdője (*újjászülő és megújító fürdője a Szentlélek által*, Tit 3,5)... Pál számára az üdvtörténet Isten új teremtő tette (2Kor 4,6) és a keresztyén ember új teremtény (2Kor 5,17).”²

A keresztség sokrétű teológiai dimenziói közül most csak azt a lutheri meglátást vegyük figyelembe, amely szerint a keresztség életújulást jelent. Egy talán sokszor világszerűen lelkületet és magatartást, de valami másikat, Isten országához tartozó igazság megélését és megjelenítését. És valahogy a végére az is összejön, hogy „ezek jók és hasznosak az embereknek”, legalábbis ha a mosolyaink felszabadult őszinteségét vesszük számba...

Novotny Dániel

.....

Tallózó

„Az emberi gonoszság gyászos képét a Szentírásnak egy nagy de-je szakítja meg. Mennyire hálásak lehetünk ezekért a kellő pillanatban érkező kötőszókért, amelyek Isten csodálatos közbelépésének jelei, hogy megmentse az embert önmaga tönkretételétől! Valaki ezeket Isten sorompóinak nevezte az ember pokolba vezető útján. De amikor a mi megtartó Istenünknek jó volta és az emberekhez való szeretete megjelent (...). A megváltás az irgalmasság cselekedete – nem az igazságé.” (William MacDonald: *Újszövetségi kommentár*. Evangéliumi Kiadó)

„Nem elég azt ismételtetni, hogy Isten üdvözítő ke-

² Rudolf Bultmann: *Az Újszövetség teológiája*. Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 94. o.

gyelme minden embernek megjelent (2,11); el kell tudnunk mondani azt is, hogy *minket* üdvözített (3,5), sőt hogy *engem* üdvözített. (...) Pál üdvösségünket egészen a forrásáig követi nyomon, mely nem más, mint Isten szeretete. (...) Nem a mi igaz voltunk, hanem az Ő irgalma a mi üdvösségünk alapja. (...) Íme, az üdvösség három ideje. A múlt a megigazulás és az újjászületés. A jelen a Szentlélek ereje által véghezvitt jó cselekedetek. A jövő az örök élet öröksége, mely egy nap a miénk lesz.” (John Stott: *A Timóteushoz írt első levél és a Tituszhoz írt levél*. Harmat)

„Ki az, aki cselekszik? (...) Isten. De nemcsak ennek a mondatnak, hanem minden mondatnak, minden cselekvésnek, minden történésnek ő az alanya. (...) Mit cselekszik Isten? (...) Isten cselekedete a megtartás. (...) Hogyan tart meg Isten? (...) üdvözítő kegyelme Jézus Krisztusban, a betlehemi gyermekben jelent meg. (...) Isten megtartó cselekvésének mi a célja? (...) az örök élet. (...) Kiket tart meg Isten? Pál azt írja: minket. (...) Azokat, akiknek két ismertetőjelük van. Az egyik az, hogy kétszer születtek. (...) A másik ismertetőjel az, hogy (...) meghódoltak Krisztus előtt, és Királyként fogadták be őt. (...) Így lehetünk olyan boldog emberek, akik nemcsak várjuk a legnagyobb örökséget, hanem már most benne élünk, földi karácsonyi ünnepen már örök karácsonyunk van.” (Keken András: *Segítség*. Keken Andrásné)

.....

Illusztráció

Elgondolkodtató textusunk első mondata (4. vers). Egy rabbi bizonyára csóválná a fejét hallatán, s mondaná: megjelent az már a teremtés lapjain, a törvényben, a próféták szavában – s igaza volna. Ezzel együtt: a megtérsülés általi jelenlét egészen más minőség. (K. I.)

GONDOLATOK

(*megújító fürdője...*)

„Minden vágyunk megghiúsulhat, egyetlenegyét kivéve: ez pedig az, hogy Isten szeressen minket.”

(Thomas Merton)

(*jó cselekedetekben...*)

„Aki mással jót kíván cselekedni, egyenként cselekedje. Az általában jó: mentsége latornak, talpnyalónak, képmutatónak.”

(William Blake)

TÖRTÉNET

Egy öregotthonban történt a karácsony körüli napokban. A ház gondnoka bekopog egy idős ember szobájába. Az asztalon kibontott csomag, karácsonyra érkezett. Volt benne minden finomság: dohány, konyak, vörösbor, meleg papucs, gyapjúholmi. Leánya küldte, egy gazdag vállalkozó felesége.

Az öreg azonban semmi jelét nem adta az öröme-
nek.

Szomorúan nézte a csomagot, egy képeslappal a kezében. Rajta csak ennyi: Leányod és vejed.

A gondnok megkérdi:

- Nem örül az ajándékoknak?
- Nem.
- Miért?
- Mert a legfontosabb hiányzik belőle.
- Micsoda?
- A szeretet.

VERS

(*az ő irgalmából...*)

Gertrud Kolmar: *A ninivei állatok* (részlet)
(Jónás könyve alapján)

A királyi palota erős párkányzatáról dübörögve lezuhant egy festett kődarab, és üvöltés támadt a viharban, és kiáltás a förgetegben, s e szózat hallatszott:

„Az ő kedvükért,
e tiszta és tisztátalan állatok kedvéért!”

Az Úr küldötte pedig ijedten tekintett körül; de csak sötétséget látott, és nem hallott mást, csupán szakadatlan zúgását és süvöltését a szélnek, mely megragadta köpönyegét, s úgy húzta, rázta, mint koldus keze köntösét az irgalmatlanul továbbmenőnek. Ő pedig nem fordult vissza, hanem szaporázta lépteit, s szorosan összehúzta magán a köpönyegét.

(*Kálmok László fordítása*)

ÓÉV ESTE

• *2Tim 4,(1–4)5–8*

Óév estéje

Minden ünneppon elhangzó igehirdetésben kihívást jelent a textus üzenetének és az ünnep karakterének összehangolása. Minden igazi ünnep a maga történeti vagy teológiai háttérén túl kifejez valamit az emberi lélek ösztönös igényeiből is – ezért érint, mozdít meg tömegeket. Milyen várakozásokkal szembesülünk óév estéjén? A kérdést most is célszerű nem valamilyen sajátosan egyházi, hanem általános emberi szempontból feltenni. Egyrészt mert ilyenkor olyanok is eljönnek, akik egyébként ritkán, másrészt az „egyházas” mag számára is ez az alapélmény.

„Erős” ünnepeken igehirdetésünk változatossá tétele érdekében sem haszontalan, ha eltérünk a talán már megszokottól, és nagyobb figyelmet szentelünk az alkalomnak.

Az előkészítő első részében az igehirdető lehetséges szempontjait keresem, majd az ünnep, az igehallgató és a textus találkozási pontjait.

A különböző fordítások egybevetése nem indokolja az értelmezést segítő részletesebb exegézist.

Az idő múlása

Az óév estéje egyezményes határkő a folyamatosként érzékelt időben – amely azonban személyes szinten nem egyenletesen múlik. A felnőttre feltekintő fiatal, aki saját szabadságfokának növekedését kívánja, még inkább sürgetné az időt – ezért tempóját lassúnak érzékeli. Az öregember, aki idővel korábbi teherbírásának, cselekvőképességének csökkenését éli meg, inkább visszatartaná – ezért egyre gyorsulónak érzi. Személyes síkon az idő árja inkább olyan lavinához hasonlítható, amely lassan indul, de folyamatosan gyorsulva végül ellenállhatatlanul ront le mindent, ami ismerős volt valaha.

Templomainkban ezen az estén is javarészt idősebbek ülnek. Rájuk nézve figyelniük kell a mulandóság talán kimondatlan vagy vidámsággal takart melankolikus érzésére, amely temperamentumtól függő erősségű, de általános érvényű – ahogyan erről az öregek fokozódó érzékenysége, mind könnyebben könnybe lábadó szeme is tanúskodik.

„Este van. Egy nappal rövidebb lett, lásd, újra a fogság / és egy nappal az élet is. Alszik a tábor. A tájra / rásüt a hold s fényében a drótok újra feszülnek...” – írja Radnóti Miklós feleségének a szerbiai lágerből. Óév estéje olyan, mint a hold a szerb hegyek felett. Fényében jobban látszik a drótok feszülése – földi létünk időkerete.

Visszatekintés, összegzés

Az idő ciklikus rendje, a szakaszhatárokon történő megállás és visszatekintés belső kényszere diktálja a summázás igényét. Sok helyen hagyomány ilyenkor az elmúlt esztendőben történt gyülekezeti események számbavétele a hirdetésben: keresztelesek, konfirmáció, esketések, temetések.

Az igehirdetésben érinthetjük a személyes és a társadalmi szférát is – különösen, ha textusunk egészét (4,1–8) választjuk. Nem árt azonban figyelni az irányultságok különbözőségére. Talán emancipált korunkban sem tűnik bántó szexizmusnak, ha az archetipikus jelleg és a mai kutatások alapján egyaránt számolunk azzal, hogy a nő érdeklődése elsősorban a személyes, családi közege, míg a férfi inkább a szélesebb közösségi dimenzióra irányul. Mivel igehallgatóink többsége asszony, sőt idősebb asszony, rájuk tekintettel nem szerencsés az utóbbira helyezni a hangsúlyt – noha textusunk választható első része (2–4. vers) erre is lehetőséget adna.

Előretekintés, várakozás

A leltár mellett ez az este az előre tekintő várakozásé is. De amíg az idő múlásáról szólhatunk általánosabb érvénnyel, a summázás és még inkább a várakozás terén ez nehezebb. Személyes szinten az egészségtől, a családi helyzettől függően, társadalmi téren pedig a politikai elkötelezettség, az életkor és a habitus függvényében nagyon szórt lehet a jövőkép. Általánosat, közöset nehéz találni. Reményeink hitünket is tükrözik, amely szintén sokféle.

Az alapige terjedelme

A fentiek okán, de praktikus megfontolásból is szerencsésebbnek látszik a szűkebb kijelölés (5–8. vers) választása. A hosszabb hirdetés rövidebb igehirdetést jelent, amelybe nehezen illeszthető bele az a szélesebb kitekintés, amit a teljes textus egyébként lehetővé tenné.

A rövidebb szakasz választása esetén is nehézséget jelenthet az 5. vers, amely elsősorban az evangélium hirdetőinek, és nem hallgatóinak szempontjából szól. Az apostol arra törekszik, hogy fiatal munkatársát felkészítse az evangélista szolgálatára. Az egyetemes papság doktrínája nem oldja fel azt a különbséget, amely reálisan adott az igehirdető és az igehallgató helyzetében. A tanítás gondja a tanítóé. Krisztus testének páli képzetében mindenkinek van rendeltetése, ez azonban nem azonos. (Az evangéliumok legtöbbször jelzik, kihez beszél Jézus – bizonyonnan nem ok nélkül.)

Textusból igehirdetés

5. v.: A szövegösszefüggésre figyelve a józanság első jelenésben az igehirdetés nehézségeinek (tévtanítások, gyülekezeti viszályok, üldöztetés) tudomásulvételét jelenti.

Helytelen lenne a bajokat csupán az egyházra vonatkoztatva értelmezni. Így abba a gyakran tapasztalható hibába esnénk, amikor a beszélő saját irányultságát, elkötelezettségét előfeltételezi hallgatóinak tudatában – holott legtöbbször a „mindennapi tudat” világában élnek. Ez persze ismerős számunkra is, nekünk is ez a legerősebb élményanyagunk – lehet élni vele.

A szűken vett textusból kissé kilógó vers általánosabb értelmű interpretációja a józan, azaz illúziók nélküli hitre teheti a hangsúlyt, amely nem lepődik meg a „bajok”-on, számol a nehézségekkel – ki-ki a saját köreiben. De hogy ez az illúziók nélküli hit nem valami enervált lelkületet jelent, azt Pál későbbi szavai mutatják.

6. v.: Egyes exegeták szerint ez az irat búcsúlevélnek, sajátos végrendeletnek is tekinthető: a fogságban lévő Pál számol azzal, hogy apostoli szolgálatát hamarosan mártírhallal fejezi be.

A halállal, különösen is az erőszakos halállal való szembenézésben a személyiség egésze, az életet vezérlő meggyőződés mérettetik meg. Az Írás ezt a legszigorúbb mércét állítja fel: *Ne feledkezzetek meg vezetőitekről, akik az Isten igéjét hirdették nektek. Figyeljétek életük végére, és kövessétek hitüket.* (Zsid 13,7)

E mércét tekintve megrázóak a harcos ateizmus egyes kiemelkedő képviselőinek életük végén tett vallomásai: „Engels...idős korában... ezeket írja: »Az életet annak kell visszaadnunk, aki a keresztfán minden emberért meghalt.« Lenin élete végén mindenkitől, főleg Istentől bocsánatot kért bűneiért: »Hamis útra léptünk. Oroszországnak tíz Assisi Ferencre lenne szüksége. Szörnyű vérontás kezdődik.«... Karl Marx... cselédlánya tanúsítja, hogy betegségében rendszeresen imádkozott, és égő gyertya fényénél ké-

szült a nagy útra. »Gúnyt űztem a mennyszágból. Most már belátom, hogy lelkem, amely Istenhez tartozott, a pokol felé indult.« Mao Ce-tung nyilatkozata 1971-ben egy angol újságírónak: »Hamarosan meg kell jelennem Isten színe előtt.« Mikor súlyosan megbetegedett, egy katolikus apácát kért fel arra, hogy megkeresztelje.” (Jel, 2003. január, 26. o.). Ezek a „megkésztet, de sohasem késő” (Pilinszky) vallomások akkor lesznek igazán szívszorítóvá, ha az eszme reprezentánsain túl arra a százmillióra is gondolunk, akik „a meg nem gondolt gondolat” áldozataivá lettek.

A földi élettel leszámoló Pál szavait egyszerűségük teszi különösen széppé. Tárnyilagosan, nyugodtan szól a rá váró erőszakos halálról, mintha csak a következő utazásáról beszélne.

7. v.: A sírköveken olvasható mondat. Ha az óév este az összegzésé, akkor ezen az estén nagy summát: életösszegzést hallunk. Cél és ok egyaránt benne van. A cél: a hit megtartása, egyúttal maga az ok is, amely lehetővé teszi a célba jutást. A nehezen megfogható páli misztika, az „en khrisztó einai” lelkisége, a mindenben túli bizalom, amelyet Isten szeretete mellett Krisztus iránta tanúsított bizalma is táplál, elegendő muníció az elkerülhetetlen harchoz, a hosszútávfutó esetenkénti magányosságának (4,16) elviseléséhez, sőt még a közvetlen emberi hang megőrzéséhez is (4,9.10a).

8. v.: Az egész levél célja a tanítvány megerősítése: a halálba menő nem önmagával, hanem „szeretett fiával” törődik. S most, amikor önmagáról szól, ezzel is Timóteust akarja segíteni: Római leveléből tudhatjuk, hogy sokkal fontosabb számára az evangélium terjedése (Róm 9,1–3), mint saját üdvössége, noha „vagyódik Krisztussal lenni”. (Az „üdvösség” szót itt a hagyományos, leszűkített értelemben használjuk, tudva, hogy eredeti jelentése összetettebb.)

Merjen a fiú is a hit ilyen bátorságával élni és halni, az igaz Bíróra várni – harcoljon úgy, fusson úgy, hogy merhessen. S nemcsak ő, hanem kései utódai is – mindnyájan.

– Vigasztaljátok, vigasztaljátok népemet! – kiáltja Ézsaiás. Óév estéjén, az előttünk ülőkre nézve, időszerű a kiáltása. S textusunk, benne különösen is az apostol summája és e világi reményeinken túllendülő reménye nagyon is alkalmas erre.

Kovács Imre

.....

Tallózó

„A *kéryssó* igével jelzi Pál, hogy Timóteus Isten országának a heroldja, (...) a közelgő Úr jövetelét tudtára adja az embereknek (...) Ebben a tisztében nem emberi mérlegelésnek kell eldönteni, hogy mikor hirdesse az Isten országa evangéliumát. Az alkalmas és alkalmatlan idő (*eukairos* – *akairo*s) szó szerint értelmezendő. Függetlenül minden emberi véleményről, az igének minden időben hirdettetnie kell. A feddés és intés, a bűnök leleplezésének népszerűtlen feladatát, de a vigasztalás, a buzdítás sok erőt kívánó felada-

tát is vállalnia kell az igehirdetőnek.” *(Jubileumi kommentár: BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.)*

„Ez a summa: Hirdesd az Igét! Az Ige szuverén, nem függ az időtől, alkalomtól; minden idő az ő ideje, minden most és minden itt az ő alkalm. (...) Ne igyekezz népszerű lenni, ne kotnyeleskedj világi dolgokban, hagyj békét emberi tudományoknak, ideológiáknak, filozófiáknak: az evangéliumot prédikáld.” (Ravasz László: *Az Ó/Újszövetség magyarázata*. Kálvin Kiadó)

„Divatok ingere sodorhatja el a hívőt is (...). Félelmetes, de az egyébként alkalmas időket mi magunk tehetjük leginkább alkalmatlanná.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd*. Kálvin Kiadó)

„Pál itt nem a hallgató, hanem az igehirdető számára »alkalmas és alkalmatlan« időről beszél. (...) »intenie, feddnie és buzdítania« kell. Tehát háromféle módon kell hirdetni az Igét. (...) Soha ne alkalmazzunk olyan kényszerítő eszközöket, amelyek kicsikarhatják a »döntést«! A mi felelőségünk az, hogy hűségesen hirdessük az Igét; az igehirdetés következménye már a Szentlélek hatáskörébe tartozik. A Szentlélekre pedig csak várni lehet.” (John Stott: *A Timóteushoz írt második levél*. Harmat)

„(...) én nemsokára feláldoztatom. Keresztény kép (...) oltár (...) onnan élünk, Jézus kiengesztelő halálából (...) analüszisz, (...) a matróz (...) az utolsó kötelet veszi le a part cövekéről, aztán már nem köti semmi a hajót (...) Csak ennyi a halál. (...) Ezért nem jó nagyon kötődni földi otthonokhoz. Ezért jó egyre lazítani a szálakat, amelyek ehhez a parthoz kötnek.” (Balikó Zoltán: *Isten iskolájában*. Luther Rózsa Alapítvány)

.....

Illusztráció

GONDOLATOK

(ítélni fog élőket és holtakat...)

„Csak Isten az, aki nincs bezárva az időfolyamatba. Az örökkévalóság Isten ideje: azaz Isten minden időben jelen van. Az Úr cselekedete és hatalma minden elmúltra és eljövendőre mint számára jelenvalóra terjed ki.”

(Wolfhart Pannenberg)

(saját kívánságaik szerint gyűjtenek maguknak tanítókat...)
Radnóti, ez a szelíden erős költő, száraz egyszerűséggel mondja el, mitől fosztotta meg a szabadgondolkodó értelmiség „röhögése” (Camus) korunk emberének lelkiségét.

(K. I.)

„...magamban élem át már mindazt, mi hátravan, nem nézek vissza többé s tudom, nem véd meg engem sem emlék, sem varázslat, – baljós a menny felettem; ha megpillantsz, barátom, fordulj el és legyints. Hol azelőtt az angyal állt a karddal, – talán most senki sincs.”

(Radnóti Miklós: *Sem emlék, sem varázslat*)

(az igazság koronája...)

„Nem kérdezhettek az igazságot: Miért vagy te az igazság? Mert már ő kérdezett minket: Ki vagy te? És ezzel a kérdéssel már megadta ezt a végtelenül tartalmas feleletet: Te vagy az ember, ez az ember, ebben a világban, és te Istené vagy, a teremtő és megváltó Istené... Bele kell törődnünk abba, hogy az igazság van, tehát vele együtt kell élnünk, megsemmisítő támadása alatt, és végtelen áldása alatt.”

(Karl Barth)

TÖRTÉNET

(az igazság koronája – idelent...)

Az egyházi adoma szerint, amikor VI. Pál pápa meghívta Karl Barthot a Vatikánba, így vezette be a bíborosi testületbe:

– Köszöntjük körünkben Karl Barthot, a 20. század legnagyobb protestáns teológusát!

Mire Barth:

– Mégiscsak lehet valami abban a pápai tévedhetetlenségben.

VERS

(... töltsd be szolgálatodat)

Radnóti Miklós: *Járkálj csak, halálraitélt!* (részlet)

Ó költő, tisztán élj te most,
Mint a széljárta havasok
Lakói és oly büntelen,
Mint jámbor, régi képeken
Pöttömnyi gyermek Jézusok.
S oly keményen is, mint a sok
Sebtől vérző, nagy farkasok.

ÚJÉV NAPJA

• Gal 3,23–29

Az alkalom és az ige

Az ünnep egyházi tartalma nem kötődik a polgári év kezdetéhez. Mondanivalónkat megalapozza az ógyházi evangélium: az újszülöttet a törvény előírása szerint nyolc nap múltán körülmetélték, és a Jézus nevet kapta. Amikor Isten emberré lett, betagozódott választott népe életének földi rendjébe is, azaz eljött a törvény alatt levők közé (Róm 3,20–31), betöltve a törvényt. Tény, hogy Jézusban Isten újat kezdett a világban, ennek azonban nincs közvetlen kapcsolata újév ünneplésével.

Annyi bizonyos, hogy a karácsony felől érkező Isten népe számára ez az év is Jézus-év Lk 2,21 értelmében. Azonban nem lesz könnyű megtalálni az újévi útravalót a Galátához írott levél súlyos főtémájának (törvény – evangélium – hit) és a gyülekezetet terhelő külső ünneplési kényszereknek feszültségében.

Exegézis dióhéjban

Próbáljuk meg összefoglalni mindazt, amit a törvényről tudhatunk igénk és előzményei segítségével!

A törvény bűnös voltunk miatti szava az Istennek. Nem a végső szava. Érvényessége fennáll mindazok életében, akik Krisztus nélkül élnek (19. v.).

A törvény nem adhat életet. Nem vetélytársa Isten ígéretnének (21. v.).

Tudatosítja a bűnt, fejünkre olvassa, megítéli, megbünteti (22. v.).

A törvény őrző, nevelő szerepe abban van, hogy mint a pálcás házi rabszolga, vigyázónkká lett Jézus eljöveteleig, a benne való hitig. Tehát átmeneti jelentősége és szerepe van (23–24. v.). Isten előtti kilátástalan helyzetünkre mutat rá, de nem mutat kiutat. Kórképet rajzol, de nem újít meg. Nem vezet Krisztushoz. Nem ébreszt bizalmat, hitet iránta.

Textusunk hangsúlyosan a Krisztus uralma alatti istenfiúságunk új korszakáról beszél – ez az evangélium. Úgy ölel körül Krisztus irgalma, mint egy védőöltözet, mint ahogyan a keresztség vize elborít, befed. Keresztségünk voltaképpen az új korszak látható nyitánya. Pál jellegzetes kifejezése, a „Krisztusba keresztelkedés” azt jelenti, hogy Jézus védelme alá helyezett gyermekek lehetünk. A „Krisztus felöltözése”, tehát az iránta való bizalom Róm 13,14 értelmében nem egyszeri történés, hanem folyamatos feladat. A keresztség a Fiú és a fiúság jele rajtunk. Döntő, hogy Krisztus cselekszik, és nem mi (26–27. v.).

Pál gondolatmenetének végén Isten gyermekeinek új közösségéről beszél. A zsidó törvénykegyességgel szorosan összefügg az önvédelemre törekvés. Az elkülönülés a tisztátalanoktól, a bűnösök kirekesztése háttérben nem csupán a tiszták gögje húzódik meg, hanem az emberi félelem is. A beszennyeződéstől rettegve a különállással is demonstrálni kell az Istenhez tartozást. Maga Pál apostol és a zsidóság a példája annak, hogy az irgalmas Isten nem személyválogató, evangéliuma mindenkinek szól. Aki nem áll ellen annak, hogy a Fiú kiváltsa a törvény uralma alól, az mind Isten családjához tartozik, és örökös is, múltjára, származására való tekintet nélkül. A Krisztustól kapott szabadságban talaját veszti minden gettószemlélet (28–29. v.)

Meditáció

Az egyházi esztendő üdvtörténeti építkezése beszédes annak, aki érti a nyelvét. Karácsony fényei még nem hunytak ki. Milyen sokatmondó és szép, hogy Jézus születését télen, hóval és jéggel, a dermedt természettől körülölelve ünnepeljük! Nem ellentmondás, hanem mennyei jelzés ez arról, hogy Isten nagy, új korszakot nyitó cselekedetei nem igényelnek emberi segédletet és megerősítést. „Ámulj Isten kezén” – énekeljük szép karácsonyi énekünkben. „Deresztő hideg télben, éj kellős közepén” kezdi Isten Jézus születésével az újat. *Szilveszteri „tizenkettő”* címmel ol-

vasható Pilinszky János egy rövid írása. Benne ezekkel a gondolatokkal: „...az az érzésem, hogy [a szilvesztert] rosszul ünnepeljük. Tulajdonképp csendben, szinte hallgatóztatva kellene fogadnunk, mint valaki a hóesés kezdetét lesi, vagy a csillagok neszére figyel, vagy mint a gazda, ki az éjszaka csendjéből a vetés növést szeretné kihallgatni.” Képek nélkül, kevésbé szépen így mondanám: tetten érni az Istent. Éppen akkor, amikor átfordul az életünk a régiből az újba. Nem a naptár szerint, hanem az evangélium meghallása, befogadása révén.

Gondolatok az igehirdetéshez

Letagadhatatlan a feszültség az újév megünneplésének világiassága és az Istentől kapott lehetőségünk között. Üdvtörténeti távlatban az evangélium végérvényesen a törvény fölé kerekedett. A kettősség mégis megvan bennünk, amíg a földön élünk: nemcsak kegyelmet nyert gyermekek, hanem megítélt bűnösök is vagyunk. Pál is attól féltette a galatákat, hogy visszafelé kacsintgatnak, és nem tudják végigjárni azt az utat, amelyet Isten kínál mindnyájunknak a Sínaitól a Golgotáig. Naponként új hívásra, hallásra van szükségünk, hogy *valóban új legyen az új esztendő Krisztusban*.

Kezdjük hálaadással az új istenfiúságért! Az ikonfestészetben olykor ugyanaz a sötét árnyék veszi körül a megkeresztelkedő Jézust, mint pokolra szállásának ábrázolása. A képi kifejezés is azt hirdeti, hogy amikor Krisztus a „bűnösök közé számláltatik”, megkezdődik Isten küzdelme értünk. Az, aki a törvénynek aláveti magát, még mélyebbre is le fog hajolni értünk, az elhagyatottság pokláig, farkasszemet nézve a gonosszal. Az ítélet elhordozásával Jézus nemcsak kiengesztelte az Istent, hanem a vele való kapcsolat egészen új útját járta végig, és ezt kínálja nekünk is. Ebben az új viszonyban nem a külső kényszer vagy a büntetéstől való félelem motivál, hanem a bizalom. Azon múlik minden, megnyílunk-e Krisztus halálának és feltámadásának mindent átrendező ereje előtt. Adjunk hála azért, hogy ez lehetséges. Ahogyan Pál esetében is, minden nem akarás és ellenkező igyekezet dacára megtörtént az Isten szabadítása.

Hálaadás a védelemért. A tanítványságunk útján a következő évben is veszélyeztetettek leszünk. A körülöttünk lévő világ nem lesz jobb, kíméletesebb hozzánk. Merjünk élni a Krisztusra hagyatkozás védelmező erejével! Csak bensőséges viszonyban, szív szerinti kötődésben tapasztalhatjuk meg, hogy kicsoda ő. Elégséges a kegyelme a hit harcaiban, a tanítványság buktatói között.

Hálaadás az új közösségért. Sokszor tűnik úgy, mintha a kereszténység lényege az lenne, hogy a védekezünk mindattól, ami a világban fertőző módon körülvesz minket. Úgy gondoljuk, hogy óvni kell magunkat egymástól is. Egyre vastagabb falak mögé bújunk, szinte áthatolhatatlannak tűnő távolságba kerülünk egymástól. Pál meg-

tapasztalta a válaszfalak leomlásának csodáját. Eltűnt vallásos fanatizmusa Krisztus és követői, az ellenségei iránt. Közöttünk is formálja Isten gyermekeinek új közösségét (amelyet egyháznak nevezünk), ahol mindenkinek helye van, aki Jézushoz tartozik.

Cserháti Szabó Izabella

.....

Tallózó

„(...) az apostol a törvénynek (...) a dogmatikai szerepéről szól, nem a morális szerepéről.” (A *Szent István Társulati Biblia jegyzetei. BibliaTéka CD-ROM*. Arcanum Digitálka Kft.)

„Helyesebb értelmezés azt tartani, hogy a Törvény nem vezetett Krisztushoz, hanem a nevelő volt, amíg Krisztus el nem jött.” (Ravasz László: *Az ÓÚjszövetség magyarázata*. Kálvin Kiadó)

„Az írás egybezártja a bűn hatalma alá az egész emberiséget (22. v.), és a törvény kapta azt a feladatot, hogy tudatosítsa a kiúttalanság állapotát, és lehetetlenné tegyen minden törvénytelen szabadulási kísérletet. (...) A nevelő említése nem keltett kellemes emlékeket az ókori olvasóban. Azt a másra nem igen használható rabszolgát nevezték „pedagógosz”-nak, akinek az volt a feladata, hogy a reábizott kiskorú gyermeket – többnyire kíméletlen eszközökkel – fegyelmezze és kordában tartsa. Bizony, a törvény rabjai számára nem könnyű az őrizet. (...) Eredménytelenségre kárhozott pedagógia ez. *Rá akar kényszeríteni a jóra, de kedvet és erőt nem ad megcselekvéséhez.* (...) Elégé általános az az elképzelés, hogy az apostol a törvény nevelő munkáját a hit számára pozitívan értékeli, és nélkülözhetetlennek tartja. (...) Ezzel szemben az az igazság, hogy az apostol nem tud a törvénynek ilyen pozitív jelentőséget tulajdonítani. *A törvény ugyan, mint az ókori nevelő, meggyötör, de ezzel még nem tesz senkit fogékonyá Krisztus elfogadására.*” (Cserháti Sándor: *A galáciabeliekhez írt levél*. Sajtóosztály)

„Vannak, akik Mózes megkerülésével szeretnének Jézushoz közeledni. Az Ószövetséget szívesen átugranák, s a törvény ítéletének elszenvédeése nélkül akarnak a Krisztusban való megigazulás ígéretében részesülni. Mások Mózesre és az ítéletet közvetítő törvényre tekintenek, s meg is maradnak ebben a fájdalmas kötelékben. (...) »Krisztust öltöztették fel« (...) talán a *toğa virilisre* (...) gondolt, amit egy fiú akkor vehetett fel először, amikor felnőtté vált (...).” (John Stott: *Pál levele a galatákhöz*. Harmat)

.....

Illusztráció

GONDOLATOK

(*Krisztuséi vagytok... örökösök*)

„Mennél hangosabban káromolják azt a nevet, amelyben egyedül van üdvösségünk, annál hangosabban és annál

nagyobb örömmel valljuk: Benned lakozik az Istenség teljessége! Neked szólnak a karácsonyi harangok! Neked ujjonganak a gyermekszívek! Előtted hajoljon meg minden térd, téged valljon meg minden nyelv! Te vagy minden kor sarokköve, minden világosságot kereső fényessége, minden éhező eleven kenyere, az örök béke hirdetője...”

(Michael Faulhaber bíboros imájából [†1952]; müncheni érsek, a keresztyén tanítás elszánt védelmezője a nemzetiszocializmussal szemben)

„Taníts, Uram, rendelkezéseid céljára, hogy megfogadjam azokat mindvégig! Tégy értelmessé, hogy megfogadjam törvényedet, és megtartsam teljes szívvel. Vezess parancsolataid útján, mert abban gyönyörködöm.”

(Részlet a 119. zsolnárból: A törvény gyönyörűsége)

TÖRTÉNET

(*hogy hit által igazuljunk meg...*)

Néri Szent Fülöp (1515, Firenze – 1595, Róma), akit firenzei léte Róma második apostolának neveztek, derűs lélek volt, vonzotta magához az embereket. (Goethe „humoros szent”-nek nevezte.) Az életéről készült olasz film – „Legyetek jók, ha tudtok” – sokaknak ismerős.

Úrnapján, 1595. május 26-án Néri Fülöp halálának közeledtét érezte. Reggel örömtől ujjongva énekelt a templomban. Estefelé mosolyogva ezt mondta lakótársainak:

– Most meg kell halnom.

Mint mindig, most is megáldotta a körülötte állókat. Azután lefeküdt.

– Nem félsz? – kérdezte valaki. Fülöp megrázta a fejét:

– Nem, nem félek. Isten jó. Biztosan elnézéssel lesz majd az ő ostoba és haszontalan Fülöpjével szemben.

Hajnalban, három órakor meghalt.

Néhány éve egy szilveszteri tévéműsorban járókelőket kérdeztek meg arról, mit kívánnak honfitársaiknak a jövő esztendőre.

Egyikük így válaszolt: „Azt, hogy sorsuk jobbra fordulását elsősorban ne mások vagy körülményeik megváltozásától, hanem önmaguk átalakulásától várják.”

VÍZKERESZT ÜNNEPE

• *Ézs 60,1–6*

Ami benne van (gondolatok)

Épp csak magunkhoz térünk az ünnepi forgatagból, vagy még utoljára erőt gyűjtünk a sok gyülekezeti alkalom után. S talán egyre nehezebb új gondolatokat találni, amit odaadhatunk, ami elvihetnek gyülekezeti tagjaink és mi is, anélkül, hogy vízkereszt, a Krisztus-megjelenés és a Világosság ünnepe valami természetes vagy elérhetetlen fénné válna, amely mégis minden népet vonz a maga világosságába.

A választott nép felé ebben a hat versben megfogalmazott ígéretnek próbás történelmi helyzetben hangzanak, a fogság utáni időszakban. A helyreállítás folyamatán kísérő végig a próféta szava a népet.

Térdelve

Kelj fel! – hangzik a felszólítás, hiszen Jeruzsálem mint gyászoló nő szólíttatik meg, akinek már csak emlékeiben él a hajdani dicsőség, és fájdalomként fogalmazódik meg a jelen. Ezt a helyzetet fejezi ki a gyászoló asszony képe, aki térdel, már tekintetét sincs ereje felemelni. Távlatai egy „térnyi távolságra” mutatnak előre, a fájdalom, a hiány beszűkítette a világot. Hol van ettől a dicsőség, és hol van a tündöklés?!

Ugyanakkor ez a formula panaszénekekben fordul elő, ahol Isten beavatkozását várja egy bajban levő ember vagy közösség. Meg is történik ez azáltal, hogy az Isten dicsőségét kifejező szó (kábhódh), az epifánia ószövetségi terminusa megjelenik az első vers végén. Az Úr dicsősége kiterjed az egész világra.

Ahogy gyászból nem tud felállni emberi erőből senki, úgy nem tud helyreállni Isten nélkül sem a nép, sem a kultusz, sem a város... sem a világ.

Bár még sötétség borítja a földet... – Jelzi, hogy nem egyszerűen eljött a hajnal vagy a „lesz még jobb” helyzete, hanem az Isten fénye az, ami megtöri a sötétet és az igazságtalanságot. Egyes magyarázók párhuzamba állítják ezt a teremtés azon mondatával: *Legyen világosság!*, ezáltal még inkább hangsúlyozva Isten hatalmát ebben az újjáformálásban. Abba a fénybe emeli bele a „gyászoló asszony” tekintetét, ami változtató és formáló fény, ami Istenből árad. Köröskörül mindent sötétség borít, minden apró részletet, csak Isten van a középpontban. Ez az első lépés, minden gyógyulás, újjászületés első lépése.

Tündökölj... – Megelőlegezi azt, hogy a választott nép reagál erre a világosságra, és maga is világossággá válik mások számára.

Tárukozva

A felemelésnek, a továbbélésnek a következő fokozata ez Isten cselekvésében. Isten világosságának fényében lehet a világban félelem nélkül, szegény nélkül, bűnök nélkül körülnézni. Ahogy a belsők is képes a hiányeltár után arra gondolni: mi az, ami megmaradt, amivel élhetünk, kik vannak körülöttünk.

Emeld föl tekintetedet, s nézz körül... – Kezd kitérni a világ, kezdenek új célok megfogalmazódni, egy új helyzet megszületni, s a választott nép összegyűjtésének gyönyörű leírását olvashatjuk a továbbiakban. Ezt a gyengéd bánásmódot – ahogyan a dajka bánik a gyermekkel – fogja megtapasztalni Izráel a hazaérkezés során. Nagy merész-

séggel mondhatjuk talán, hogy a belső templom építésének fontos állomása ez, az Istennel kötött szövetség újbóli megfogalmazása és megvalósítása.

Ha majd látod, öröme derülsz, repesve tágul a szíved... – A repesve kifejezés eredetije gyakran a félelem megfogalmazására szolgál a héber Bibliában, itt, illetve Jeremiásnál és Hóseásnál viszont mindez az ellenkezőjét jelöli: az örömet, és nem a szorongást. Micsoda kibontakozás ez a gyászból, a jövőtlenségből, amikor a szív maga is elhiszi, hogy ez lehet jó, az ígéret nem délibáb!

Özönlik hozzád a tengerek kincse... – Az ötödik verstől minden körülmény a jövőépítés szolgálatába áll. Nem pusztán a feltételek megteremtéséről van itt szó, hanem arról is, hogy mindez Isten dicsőségén szűrődik át. Az Arab-félsziget népei nemcsak a város újjáépítése miatt érkeznek Jeruzsálembe, hanem hogy tanítást kapjanak az Úrtól a templomban, és hirdethessék az Úr nagy tetteit.

Az ígehirdetés felé

Mennyi ember számára lehet személyes a *kezdő mondat* a hallgatóságunk köréből! Nemcsak a gyászolókra gondolok, hanem mindazokra, akik nehézségek, elmérgesedett kapcsolatok alatt hajoltak meg. Akik körül oly szűk a világ, hogy térdüktől a talpukig átérjük, a lelkük is egy kérdést kiált szüntelen. Nem természetes, de adódik olyan helyzet, amikor az illető észreveszi: nem jó ez így, valamin változtatni kellene, vágyik a felemeltetésre ebből a helyzetből, a szomorúságból. Nem szükséges konkrét életpróbákba belemennem, hiszen ilyen élettörténetet mindeki fel tud idézni.

Nagyon kifejező a ránk ragyogó fény képe is, hiszen akár hívőnek mondja magát valaki, akár nem, bennünk van az a hagyomány, hogy ennek különös jelentősége, súlya van. Nem valami kósza, erőtelen, ember által kimunkált és irányított fényről van itt szó, hanem az Isten fényéről. Arról, ami néha fájdalmasan hozza napvilágra sötétségeinket, az Atyától való elszakadásunk minden következményét, mégsem megsemmisít, hanem visszaemel abba a szövetségbe, közösségbe, ami Isten és ember között szüntelenül munkálandó valóság.

Épp ezért nemcsak el lehet jutni a térdelésig, nemcsak ideje van, hanem értelme is, hogy letisztuljon a körülményekről mások felelőssége, a mi mentegetőzésünk, és lepattanjanak azok az álarcok, amivel takargatjuk, hogy lényegileg mennyire messze vagyunk Istentől. Ézs 59,13-ban ezt olvassuk: *Bűnösök vagyunk, megtagadtuk az Urat, hűtlenül eltértünk Istenünktől. Erőszakot és lázadást hirdettünk, szívünk hazug beszédet gondolt és szólt...* Sok más egyéb mellett innen segítődik fel Izráel. És mi is...

Az Atya ebben a sötétségben jelenik meg, ezt bontja meg fényével. Az epifánia így nem degradálódik le, nem helyettesíthető be mással, mint azzal a hatalommal, azzal a szándékkal, amivel valójában megjelenik világunkban.

Így *tárukhat fel* a világ, kettős kibontakozásban. Aho-

gyan mi a gyászunkból kibontódunk, legyen az egy tárgy, egy lehetőség, egy szép gondolat, egy ember vagy akár az Istennel való kapcsolat elvesztése felett érzett fájdalom. Mindebben nem elhanyagolható Isten munkája, cselekvése. *Repesve tárul a szíved* – ez Isten emberszeretetének legkézzelfoghatóbb jele. Úgy, hogy egyetlen szövetszál sem marad a gyászruhából, sőt...

Összegyűlik a nép ismét, hisz fiait hozzák, mint ahogy a dajka hozza a gyermeket. Nem tehet emberileg semmit ezért, de nem is kell, hiszen az Isten nem csalóka fény, hanem ígérte meg tartó bizonyosság, akihez vissza lehet térni.

Ezáltal úgy fénylik Jeruzsálem, oly messzire elhat a fénye, hogy népeket vonz, akiket nem a gazdagság, hanem Isten jelenléte gyűjt egybe. S ahogyan kitárul a világ a választott nép számára, úgy szélesedik Isten fénye, amely mindent beborít, minden helyzetet, népet, nemzetet.

Bizonyára volt már olyan embertársunk, akinek szeretünk volna „felnyitni a szemét” a dolgok valódi mikéntjére. Legalábbis ha Isten dicsőségének fénye reflektorként irányítható lenne általunk, úgy ráirányítanánk egy-egy élethelyzetre. De erre nincs szükség, hiszen ahogy a fénynek természete, hogy mindenhova eljut, úgy Isten fényének is. Legfeljebb az a feladatunk, hogy életünkön átszűrve továbbadjuk. Ebből élünk és állunk fel mi is veszteségeinkből győztesen, formálódva, mert Isten jelenléte a világban továbbadódott, évezredekken keresztül. Krisztuson magán keresztül. S nem a véletlen műve az sem, hogy a vízkeresztli liturgiában oly régóta átadódik, jelen van az a történet, amikor a bölcsek imádják Jézust (Mt 2,1–12).

Az ő jelenlétében vannak ma is életformálódások; nem az egyszeri megtérést értjük ezalatt, hanem hogy egész életünkön át ennek a világosságnak tesszük ki magunkat. Ez az ünnep nem arra emlékeztet, hogy „ilyen is volt, megjelent az Isten, felemelte Izráelt, ahogy a gyászoló özvegyet fájdalomából, kiszolgáltatottságából, de vajon velünk mikor történik ilyen?”. Hanem arra emlékeztet: ez velünk is valóban megtörténik! Isten személyesen meg tud jelenni Krisztuson, a Szentlelken s rajtunk keresztül: *dicsősége meglátszik rajtad...*

Kulcsár Zsuzsanna

.....

Tallózó

„A fejezet folytatja és kiegészíti 54,11–17 gondolatait. Az Újszövetségben Ézs 54,11–17-nek Jel 21,18–22 felel meg, Ézs 60-nak pedig Jel 21,23–26.” (*Jubileumi kommentár: BibliaTéka CD-ROM*. Arcanum Digitéka Kft.)

„Mégis jelentős különbségek is vannak a 40–55. fejezetekhez viszonyítva: eltűnik minden kapcsolat a világ eseményeivel, mint pl. Deutero-Ézsaiás érdeklődése Kúrosz és Babilon iránt. Ehelyett Trito-Ézsaiás feleleveníti az országok régi bibliai neveit, amint azok 1Móz-ben szerepelnek. (...) 4–9. Ézs 2,2–4-től és Mik 4,1–3-tól eltérően, a

nemzetek azért jönnek Jeruzsálembe, hogy újjáépítsék a várost, nem csak azért, hogy az Úrtól tanítást kapjanak a templomban. Az érdeklődés nem a jövőre összpontosít és nem befele irányuló, mint Hagg 2,6–9 (...). Az Arab-félsziget népei Ábrahámhoz és a régmúlt időkhez kapcsolódva (...) most együtt részesednek a közös örökségben. Egy napon valamennyi nemzet tagjai Isten gyermekei lesznek a hitben (Róm 4,17). A Mt 2,1–12 ezeket és más hasonló témákat beleszó a gyermekségtörténetbe. Ezért ez a szakasz bekerült az ősegyház vízkeresztli liturgiájába.” (*Jeromos Bibliakommentár*. Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat)

„A mindenünnen áramló kincsek az Úr dicső tettét kívánják szolgáltni, semmi közük a kapzsisághoz.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd*. Kálvin Kiadó)

„Ebben a fejezetben Sion nem a fogság után újjáépített várost jelenti, hanem Isten országát, amely eljött a földre: az új teremtést. Igaz, a fogságból való visszatérésben már ott volt a csírája, Ézsaiás azonban itt a kifejelett növényt, a végkifejletet látja. Ha pontosan meg akarjuk érteni szavait, a végső idők látomásaként kell értelmeznünk (...). Isten országának tehát nem csupán a zsidók, hanem bárki, bármely nemzetből polgára lehet. (...) Máté elmondja, hogy nem sokkal Jézus születése után bölcsek érkeztek napkeletről Jeruzsálembe, akik ajándékokkal megrakodva indultak »a zsidók királyának« keresésére. Azért jöttek, hogy imádják őt (Mt 2,1–2). Azóta is sokan léptek már a nyomdokaikba.” (Barry Webb: *Ézsaiás könyve*. Harmat)

.....

Illusztráció

Megszületik Betlehemben a Gyermeke, szegényesen, „istállóban”, legalábbis valamiféle állatokkal közös szükség-szálláson. Az lenne a természetes, ha egy ilyen szerény, már-már nyomorúságos születés minden különösebb föl-tűnés nélkül menne végbe. Egy ínséges szájjal és egy ag-gódó emberpárral több van a földön, ennyi az egész, eb-ben igazán nincs semmi rendkívüli ezen az ínséggel és ag-godalomokkal megvert földön...

Nem is az üstökös a rendkívüli ebben a születésben. Sokkal rendkívülibb a királyoknak az az izgatott nyüzsgé-se, ami a jászol körül az Újszülött első gögicselésére meg-indul. Itt vannak mindjárt a Háromkirályok. Csak később avatta azzá őket a néphit, nevüket is attól kapták, sőt ál-lítólagos birodalmukat is; így lett Menyhért a semiták, Gáspár a többi fehér népek, Boldizsár pedig a feketék kép-viselője. Eredetileg szerény névtelenségben vándoroltak elő valahonnan Keletről, ahol a szétszórtan élő zsidók még őrizték Bálám próféta jóslatának emlékét, amely szerint csillag támad Jákob törzseből... A Háromkirályok vagy „mágusok” nyilván csillagászok voltak... Elindultak hát, hogy megkeressék a Királyt, akit a zsidók hite szerint a csillagnak jelentenie kell. Még az sem lehetetlen, hogy kí-váncsi tudósok módjára csak ellenőrizni akarták ezeket a ködös hiedelmeket; az ajándékokat talán csak a biztonsá-g

kedvéért vitték magukkal: hogy ne menjenek üres kézzel, ha a jóslat mégis beigazolódnék.

De ha nem voltak is igazi királyok, királyságuk utólagosan mégiscsak törvényesült, és az aranyat, tömjént, mirhát, amit hoztak, utólagosan mégiscsak az egész földkerekség nevében helyezik el azóta is évről évre a szorgalmasan fújtató állatok párájában az istálló szalmáján.

(Részlet Rónay György *A gyermek és a királyok* című írásából)

VÍZKERESZT ÜNNEPE UTÁN 1. VASÁRNAP

• *Ézs 42,1–9*

Kortörténeti és exegetikai összefüggések

Textusunk Deutero-Ézsaiás négy Ebed Jahve-énekének egyike. A babiloni fogságban lévő népnek szól. Izrael életében Jeruzsálem, és különösen a templom lerombolása – amelyben Isten jelenlétét ígérte meg – mélypont volt. A számos próféta figyelmeztetés ellenére Isten választott népe mélyre zuhant. Júda királyai a keleti szerencsejátékos politika részeseivé lettek. Úgy vélték, minden rendben, Jeruzsálem bevehetetlen, Jahve ott van a templomban velük. A babilóniaiak Kr. e. 587-ben lerombolták Jeruzsálemet, a templom por és hamu lett. A nép előkelőit Babilóniába telepítették át. A csaknem 50 évig tartó száműzetés alatt a júdeaiak komoly változáson mentek át. Bűnbánatot tartottak. Egyes zsolotárok – mint például a 137. – éppen erről a megtérésről tanúskodnak: *Amikor Babilon folyói mellett laktunk, sírtunk, ha a Sionra gondoltunk... akik elhurcoltak minket, énekszót követeltek tőlünk, és akik sanyargattak, örömeinket... Ha megfeledekzem rólad, Jeruzsálem, benujjon meg a jobb kezem!* Isten meghallotta népe imádságait. Elküldte prófétáját, akinek a neve előtünk ismeretlen, s akit Deutero-Ézsaiásként emlegetünk. Feltehetően azért, mert üzenete szorosan összefügg első Ézsaiás próféciáival. Deutero-Ézsaiás a nép közeli megszabadítását hirdeti. Sok jel mutat arra is, hogy eredetileg az „Úr szolgája” megjelölés kapcsán Círus perzsa királyra gondoltak. A babiloni uralmat Isten uralma váltotta fel, és megengedte a jeruzsálemi hazatérést.

Az Ebed Jahve-ének értelmezésére vonatkozóan többféle próbálkozásról tudunk. Egyesek szerint maga Izrael népe az Úr szolgája, mások az individuális értelmezést helyezik előtérbe, hangsúlyozva, hogy a szolga egyén. Még arra is gondoltak, hogy magára Deutero-Ézsaiásra vonatkozik ez a megjelölés. Az Ebed Jahve jellegzetes vonásai sokkal inkább az első Ézsaiás messiásvárására hasonlítanak. Éppen ezért az Újszövetségben olvasható messiási értelmezést helyesnek és követendőnek tarthatjuk (ApCsel 8,26–35).

Jézus Krisztus mondja az Írásokat kutató honfitársainak: *azok rólam tesznek bizonyosságot* (Jn 5, 39). Erre fi-

gyelve, az Újszövetség népe számára a prófécia beteljesedése nem csupán az ő választott népéért küldött perzsa uralkodó személyében ér céljához. Amikor Jézus Krisztus sokakat meggyógyít, megparancsolja a csodában részesülteknek: ne fedjék fel, kicsoda ő, hogy beteljesedjék, amit Ézsaiás prófétált: *Íme, az én szolgám, akit kiválasztottam, akit én szeretek, akit kedvel a lelkem!* (Mt 12,18) Jézus Krisztus gyülekezete ennek az ígéretnek beteljesedését ismerte és ismeri ma is fel a názáreti zsinagógában idézett prófécia nyomán. Hiszen mindezt meg is erősítette az Úr, amikor kijelentette: *Ma teljesedett be ez az írás fületek halatára!* (Lk 4,21)

Kijelölt szakaszunk szkopuszában Isten hűsége áll, amellyel népéhez fordul, engedetlenségük ellenére. Még az idegen uralkodót is az ő küldöttévé teheti népe megmentése érdekében.

Deutero-Ézsaiást az ószövetség evangélistájaként szoktuk említeni. Textusunk valóban evangélium az Ószövetségben. S ez az evangélium mélyen hordozza a vízkereszt ünnepe utáni 1. vasárnap üzenetét is: Isten dicsősége megjelenik a világban, Krisztusban!

Isten jó híre a fogságban lévő izráelieknek szól, ott és akkor a szolgaságból való közeli szabadulást, hazatérést jelentette. Ugyanakkor hisszük, hogy az egész emberiség számára üdvüzenetet hordozott már akkor is. Minden embernek, népnek, nemzetnek ígér szabadítást rabságából. Döntő kijelentések hangzanak el a próféciaiban az akkor még ismeretlen Szabadítóra nézve. Meg vagyok győződve arról, hogy nem hamisítjuk meg a prófécia üzenetét, ha a Jézus Krisztusra való utalással kapcsoljuk össze.

Meditáció

Egy egészen páratlan bemutatásban lehet részünk. Elénk állítatik az a Szolga, akiben küldője nem talál semmi kivétlivalót. Akinek minden gondolata, cselekedete, egész élete úgy telik el, hogy soha nem okoz szomorúságot. Nem található benne restség, önzés, megalkuvás, vagy éppen kibúvók keresése a megbízatás alól. Gazdája, figyelemmel kísérve útját, újra és újra megállapíthatja, nem vall szégyent küldöttével. Sőt boldog, mosolygós tekintettel állapíthatja meg: gyönyörködöm benned. Ahogyan akkor, úgy ma is így látja ezt a szolgát az Úr: csendben, szinte észrevétlenül érkezik. Nem kiált, nem lármáz. Nem előzi meg reklámhadjárat a jövetelét. Vajon jelen lehet-e szolgálattunkban az Úr Szolgája? Gyönyörködhet bennünk is? Nem vagyunk sokszor túl zajosak és lármásak? Halk szava nem a mi harsányságunk miatt nem juthat el sokszor a szíveig? Mennyire más a mi viszonyulásunk a „megrepedt nádszálakhoz”, a „füstölő mécsesekhez”? Hányszor nyilvánítjuk őket értéktelennek önigazságunk tudatában! S közben nem vesszük észre, mi magunk is ilyenek vagyunk sokszor. Egyedüli reménységünk az, hogy Jézus látja mindegyikünk rászorultságát. S az Isten dicsőségét hor-

dozó Úr dicstelen követeit nem zavarja el, hanem munkálja életük megújulását. Olyannyira hatalmas és irgalmas, hogy nem egyszer megtörténhet: megszólal a harang, felcsendül az orgonaszó, zendül az Istent dicsérő ének. A kezek imádságra kulcsolódnak, s az emberi szó megtelik étellel. A Lélekkel teljes Úr szolgája Lelket ajándékozik és lelkesít mai követei által. Megszomorít, de meg is vigasztal. Begyógyítja a megtört szív sebeit, új emberként indít tovább. S akiket indít, azok nem aratnak dicsőséget, nem is igényelnek dicséretet, de hálások, ha Isten dicsőségének fényéből csak egy sugár is rajtuk keresztül juthat el másokhoz. Vagyis nem fényelnyelő életűek, hanem olyanok, akik át sugárazzák Krisztus fénye. (Dsidá Jenő: *Templomablak*)

Vázlat

Egy ismeretlen énekes dala csendül fel a vízkereszt ünnepe utáni első vasárnapon, s hirdeti Isten dicsőségét minden embernek.

1. Elsősorban Isten szeretetéről énekel az ő választott népéhez;
2. Isten minden ember iránti hűségéről énekel, amely Jézus Krisztusban teljességedett be;
3. Ez az ének a „megtört nádszálak” és a „pislogó mécsesek” számára íródott.

Gondolatok az igehirdetéshez

1. Ez az ének mindenekelőtt azoknak szól, akik elveszítettek minden távlatot. Már negyven éve sínylődnek a fogságban, távol hazájuktól, otthonuktól, templomuktól. Ott ülnek Babilon vizeinél, és sírnak. Már nem csupán a honvágy okozta mérhetetlen fájdalom s a fogság okozta megannyi gyötrelem miatt, de saját bűneik miatt is. A hosszú évek múltával egyre világosabban látták, a maguk számlájára írhatják a velük történeteket. Az Úr követi helyett királyaik hintapolitikájára hallgattak. Most megszólal az Úr küldötte, s mégis jó hírt hoz! Isten szeretetéről szól. Arról az örömhírről tanúskodik, hogy Isten annak ellenére szereti övéit, hogy újra és újra csalódást okoztak neki. Ez a szeretet az általa bemutatott, kiválasztott és Lelke által megajándékozott szolgájában jön közel népéhez. Gondoskodik Szabadítóról, aki által kivezeti népét bűnei miatti fogságából.

Átvitt értelemben is létezik fogság. Isten ma élő népeként is rabságban találhatjuk magunkat, ha Urunk követeinek szavára nem hallgatunk, s járjuk a magunk útját. Káros szenvedélyek is rabul ejthetnek, s önigazságunk, gőgös magabiztosságunk is, mint a börtön rideg, hideg fala, körülzár minket. Hangzik ma is az örömhír: van, aki nem feledkezett meg rólunk! Szeretetével jön felénk Istenünk! Választottját, Szolgáját küldi értünk!

2. Az ének Istennek az általa teremtett világhoz való hű-

ségéről énekel. Az Újszövetségben olvashatjuk, hogy a próféciában bemutatott szolgáról szóló ígérek Jézus Krisztusban nyertek beteljesedést. Ő az, aki Isten Lelkével teljes. Mindent az ő vezetésével tesz, s mindent küldöjje, Atyja dicsőségére. Mint az Úr engedelmes szolgája, csendben végzi küldetését. Testi-lelki nyomorúság alatt roskadókat gyógyítja, ördögi megkötöttségek rabságában vergődőket megszabadít, a halál rabjait újra életre hívja. Kereszthalála és feltámadása által megújítja szövetségét a tőle elfordult, iránta hűtlenné lett emberiséggel. Új szövetség, új élet teremtőjévé lesz. Ez az új élet, akárcsak természetes életünk, Istentől jövő ajándék. Ahogy világra születésünkért, úgy ezért az új életre születésért sem tehattünk semmit. Ahogyan szüleinket sem magunk kerestük, így van ez a Jézus Krisztussal való közösségünkkel is. A keresztség által ajándékoztatik ez nekünk. A régi emberbe egy új ember plántáltatott. Luther hozzáteszi: az új embernek minden nap elő kell jönnie és fel kell támadnia. A keresztséggel a mi keresztény voltunknak nincs vége, sőt ekkor tart még csak az út elején. A keresztség nem pontot, hanem kettőspontot jelent. Az új élet Isten Lelke által fejlődik ki. Isten elegendő szabad teret biztosít övéinek, nem tartja szorosan, nem kötözi magához őket, mint némely szülő, aki később csodálkozik, hogy nem lettek elég önállóak a gyermekei. Az is gyakran előfordul, hogy övéi utat tévesztenek, sőt mint annak idején, nem hallgatnak az általa küldött követekre. Urunk mégsem vonja meg kegyelmét népétől. Ezt tanúsítja Jézus Krisztus kereszthalála és feltámadása. A júdeaiak okultak saját történelmükből. Rádöbrentek, egyetlen menekvés van: vissza kell térni ahhoz, akitől elfordultak! Deutero-Ézsaiással Isten ment az ő engedetlen népe után a babiloni fogságba, és így hazatérhettek. Isten Jézus Krisztust, az ő Fiát azért küldte erre a földre, hogy utánunk jöjjön, megkeressen és megmentsen bennünket, a bűn, a kísértés és a halál fogságában sínylődőket. Ő bevett mindent a mi érdekünkben, de joggal várja, hogy mi is teljesen bevessük magunkat az ő ügye érdekében. Még friss bennünk a karácsonyi örömezenet. Ott látjuk lelki szemünk előtt a jászolban fekvő kiseddet, akivel az Úr nemcsak az általa kiválasztott szüleit akarta megajándékozni, de benne ajándékozta meg szövetségével mindenkori népét, így minket is. Benne és általa felragyog a teremtő Isten dicsősége, békességet hozó és munkáló hatalma. Az ő népeként ennek a békességteremtésnek a szolgálatában állhatunk. Valaki az egyik lerombolt templom keresztjének torzója alá ezt írta: „Krisztusnak nincs karja, csak a mi karjaink, nincs lába, csak a mi lábaink!”

3. Ez az ének a „megrepedt nádak” és a „füstölgő mécsesek” számára íródott.

Mindkét kép a mulandóság és az értéktelenség kifejezője. A megtört nádat elkülönítik, mert értéktelen. A pislogó kanócot is eloltják. A fogságban lévő júdeaiak is értették ezt az üzenetet. Ebben az állapotukban tört fel belőlük a könyörgés. Isten meghallgatta imádságaikat, és újra ígérettel fordult feléjük. Igaz, hogy sok időnek el kellett tel-

nie, míg hazatérhettek, s újra felépíthették a templomot. Az Úr szolgájának munkájaként viszont újra feléledt a remény szívükben.

Jézus Krisztus a megtört nádhhoz, a füstölgő mécseshez hasonlító emberi életekért jött. Ma sem megy el tétlenül, némán és részvétlenül a bűneik miatt összetörtek, a betegségek, munkanélküliség vagy hajléktalanság kínjai alatt vergődők, mások kirekesztő magatartása miatt szenvedők mellett. Jézus nem törí össze s hajítja el az emberi szemnek hasznavehetetlenné vált, megrepedt nádat, hanem újra kiegyenesíti. Ehhez szüksége van követekre, akik az ő nevében, küldötteként mennek a megfáradtakhoz, megterheltekhez. A pislogó gyertyát sem oltja ki. Valaki elmesélte, hogy a petróleumlámpás időben nagyanyja hogyan tudta egy óvatos fújással újra lángra lobbantani a kialudni akaró kandécsot, mert ugyan már nem lobogott és világított, de még parázslott!

Hirdethetjük az örömhírt: az, akinek az élete a golgotai kereszten érettünk kialudt, akit sírba helyezve elkülönítettek az élőktől, és harmadnapon mint a halált legyőző Úr állt tanítványai elé, ma is képes új életet teremteni. Begyógyulhatnak a sebek, s egyenként, népeként, mint a fogságból szabadultak, boldog örömmel szolgálhatjuk őt!

Erre a tanításra, erre az örömhírré várnak a szigetek s a világ minden táján élő embertársaink.

Deme Dávid

.....

Tallózó

„Igaz, hogy az Úr felemelte és *kiválasztotta* Izráelt (...), mindazonáltal az 1b–4. versben lévő állításokból az látszik, hogy a szolga itt a Messiás. (...) A Mt 12,18–21 Jézusra alkalmazva idézi az Ézs 42,1–4-et kis eltérésekkel, és izráeli szolgálatára vonatkoztatja. Jézus Isten szolgájaként azt tette, amit Izráel nem tett meg.” (*A Biblia ismerete kommentársorozat*. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány)

„igazságot/ítéletet vigyen» (míspat, 40,14), az isteni akaratot megerősítő és végrehajtó jogi határozatot. Kivételes esetektől eltekintve (...), ez a jog a királynak, a papoknak és a helyi bírónak volt fenntartva. A prófétai igehirdetést csak Mik 3,8 nevezi ítéletnek (míspat) (...). A »kiált« ige rendszerint a nagy szükségben levőkre vonatkozik (...), a szolga tehát csendben marad és erős.” (Arno C. Gaebelein: *Ószövetségi kommentár*. Evangéliumi Kiadó)

„A »szolga« valódi méltósága azonban a nagyralátó előtt rejtve van, bátran mondható, hogy csak hitben ismerhető fel, mivel szolgálatát egészen más módszerek jellemzik, ahogy azt Izráelben eddig megszokták.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd*. Kálvin Kiadó)

„A kijelentés tehát magához Isten népéhez szól. A szolga pedig, akire utal, nem pusztán egy ideál, amilyenné válniuk kellene, hanem (...) valóságos személy, aki Istennek az ő gyengeségükre és elbukásukra adott válasza. (...) Maradékalanul valóra kell váltania Istennek a saját népé-

re vonatkozó tervét, és az Úrról, Izráel Istenéről szóló igazságot minden néppel meg kell ismertetnie: Mindenekelőtt azt, hogy ő a történelem egyedüli és korlátlan Ura és a világ teremtője. (...) A Szolga küldetésének valódi csodája azonban nem annyira lélegzetelállító távlatában, mint inkább abban van, ahogyan azt véghezviszi. Nem Círushoz hasonló világhódító. Erejének forrása Isten Lelke lesz (1). Uralmát Isten ígében keresztül fogja gyakorolni (4b).¹ Szelíd lesz, nem hatalmaskodik (2.3a), a 4. vers első sora pedig kifejezetten arra utal, hogy küldetése során szenvednie kell.” (Barry Webb: *Ézsaiás könyve*. Harmat)

.....

Illusztráció

GONDOLATOK

(A megrepedt nádszálat nem törí össze...)

„Egykor egészséget adtál, hogy szolgáljak neked, ám nagyon gyalázatosan éltem vele. Most betegséget adtál, hogy megjobbits; ne hagyd, hogy most békétlenkedve bosszantsalak. Rosszul használtam az egészség idejét, s igazságosan büntetted érte; légy türelmes, ha büntetésem idejét is rosszul használnám fel...”

(Blaise Pascal imájából)

TÖRTÉNET

(és benned ajándékozom meg... világosságommal a nemzeteket)

A budapesti 39. öttusa-világbajnokság aranyérmesei: Balogh Gábor: egyéni, váltó és csapat, Hanzély Ákos: váltó és csapat, Sársfalvi Péter: váltó és csapat.

A verseny zárónapján, július 19-én hétfőn sürgős jelzésű távirat érkezett az öttusa-vb szervezőbizottsága címén Balogh Gábor úr részére. A feladó Balczó András: „Szép volt. Sirtunk. Mindannyiótoknak gratulálunk. Keressétek minden siker Gazdáját. Balczóék.”

(hozd ki a börtönből a foglyokat...)

Legemlékezetesebb élményeim közé tartoznak azok, amikor együtt imádkozhattam egyházunk vezetőivel. Nem felejttem el azt a mondatot sem, amit egyikük édesanyja mondott: „Nem mindenben értem a fiamat, de mindig imádkozom érte.” Bárcsak kritika helyett mi is többet imádkoznánk értük!

(„Csak imádkoztunk?”

Riport id. Hafenscher Károllyal.
Evangélikus Élet, 2004. február 1.)

¹ A Szolga törvénye (4b) szó szerint „az ő tőrája”, ami inkább „tanítás”-t vagy „útmutatás”-t jelent, nem pedig a mai értelemben vett törvényt. Az utolsó énekben (61,1–3) a Szolga úgy jelenik meg, mint az evangéliumnak a Szentlélek által felkent hirdetője.

Emlékezés Csepregi Zsuzsanna lelkészre halálának 10. évfordulóján*

Igehirdetés Lk 12,37 alapján

Csepregi Zsuzsanna lelkész testvérünk 1990-től állt a Fébé Evangélikus Diakonisszaegyesület szolgálatában. Más szolgálatai mellett vezetője volt a Maros utcai Reménység otthonnak, amely egyetemista, illetve teológus lányoknak adott kollégiumi helyet. Ura, akit mindvégig hűségesen szolgált, fiatalon, mindössze 46 évesen, 1995. szeptember 26-án hazahívta.

Szeptember 29-én, a csendes sárszentlőrinci temetőben a Fébé küldöttsége és a szűk család tartott emlékező istentiszteletet. A diakonisszaegyesület főnökasszonya, Taschner Erzsébet meleg szavakkal emlékezett Csepregi Zsuzsanna életére és szolgálatára. Majd e sorok írója Lk 12,37 alapján hirdette Isten ígését. Herzog Csaba imádsága és az áldás után a 388. számú énekkel tettünk bizonyosságot a feltámadásba vetett biztos reménységünkről: „Győzelmet vettél, ó, Feltámadott!”

* * *

Keresztény gyülekezet, szeretett testvéreim az Úr Jézus Krisztusban! Jól ismert előttünk a harmadik evangéliumnak ez a szakasza, amelyben Jézus Krisztus szüntelen vigyázásra, vagyis az ő visszajövetelére való éber várakozásra intette tanítványait. S a következőkben az okos és a gonosz szolga példázatát mondta el, amelyben szintén szerepel egy hasonló mondat. *Boldog az a szolga, akit, amikor megérkezik az úr, ilyen munkában talál!* (Lk 12,43) – mondja Jézus övéinek okulására.

Azt gondolom, mindnyájunk előtt teljesen nyilvánvaló, hogy mit is jelent a példázat szerinti „ilyen munka” és az ígékben hallott virrasztás. Igen, a Krisztus akarata szerinti szolgálatot, az ő parancsolatainak megtartását, az evangélium hirdetését, a hűséges keresztény életet.

Azt is jól tudjuk, amire a mai újszövetségi ígék hívja fel a figyelmünket, hogy az éberségre a kísértés miatt is szükségünk van. Hiszen ha e világ fejedelme olyan arcátlan és vakmerő volt, hogy még az Isten Fiát is megkísértette, akkor igen nagy rövidlátás volna részünkről, ha úgy vélekednénk, hogy mi nem vagyunk a gonosznak kitéve. Milyen nagy volna a sátán öröme, ha éppen Isten szolgálai közül tudna valakit elhíttetni!

De én most a boldog szolgálókról szeretnék szólni. S hadd mondok máris: számomra a boldogság mennyei fogalom.

Az ember érezheti magát jól itt a földön. Ha olyanok a körülményei – egyáltalán nem az anyagiakra gondolok –, hogy biztonságban tudja magát, érzi, hogy szeretik, szükség van reá, mindez kellemes lelkiállapotot vált ki. De ez még – nézetem szerint – nem boldogság. Mert az igazi boldogság Jézus jelenlétében van. Átélték ezt azok az elődeink, akik szemtanúi voltak az ő földi életének. És itt nincs ellentmondás, mert ahol Jézus jelen van, ott a mennyország. A tanítványoknak ez a Jézus jelenlétében megtapasztalt mérhetetlen boldogság adott csodálatos erőt a mártírhálal elszenvetésére is, mert tudták, hogy Jézushoz mennek, és nála örökké boldogok lesznek.

Most lássuk meg, hogy ígénk is inkább arra mutat, hogy a boldogság a mennyben vár reánk. Lukács szerint Jézus azzal írta le a hűséges szolgáló jutalmát, hogy ő maga fogja asztalhoz ültetni őket, és szolgál nekik. Először is, földi értelemben ez teljességgel lehetetlen volna. Nincs olyan háziúr, aki hazatérő szolgálóit asztalhoz ültetné, és maga szolgálna föl nekik. Viszont van ilyen a mennyben! Jézus gyakran használja Isten eljövendő országának bemutatására a menyegző képét mint a bűntől immár zavartalan örömlakomát, ahol a Megváltó és a megváltottak asztalközösségben vannak egymással.

Lukács evangéliumában az utolsó vacsorán így szólt Jézus a tanítványaihoz: *Ti vagytok azok, akik megmaradtatok velem kísértéseimben, és én rátok hagyom a királyságot, ahogyan az én Atyám rámhagyta azt; hogy egyetek és igyatok az én asztalomnál az én országomban.* (Lk 22,28–30)

Jézusnál egyáltalán nem lehetetlen, hogy ő szolgáljon nekünk, hiszen az életét is odaadta értünk. Akkor hogyan szolgálunk mi is neki, önzetlen örömmel és töretlen hűséggel, itt, ezen a földön, hogy majd mi is asztalhoz telepedhessünk vele, amikor eljön dicsőségben.

Csepregi Zsuzsa testvérünk, az Úr hűséges szolgálója, már előttünk jár. Hiszem, ő Jézusnál van, a menyegzői asztalnál, ahol Jézus a házigazda. Ahol nincs bűn, de van örök boldogság Jézus áldott jelenlétében. Oda igyekezünk mi is. És Jézus minket is vár és elsegít az ő ünnepi lakomájára, ha a boldogságot nem itt a földön, hanem nála keressük, a mennyben. Erre segítsen minket Szentlelkével ma is, és minden napon a világ végezetéig.

Esély a gyengék számára*

Igehirdetés Ézs 42,1–4 alapján

Milyen esélye van egy halk szavú, csöndes embernek? Milyen esélye van lármás, zajos, fontoskodó önjelölt hősök között? Vajon milyen esélye van egy olyan világban, amelyben emberek mindenféle kétes értékeket és tartalmakat kiabálnak különféle mikrofonokba, ahol annyira megnőtt a zajszint, hogy már az óvodások is torkuk szakadtából kiabálnak, ha csak közölni akarnak valamit a társaikkal vagy az óvó nénivel?

Hozzászoktunk, hogy mindent nagy hangon kínálnak. Izgatott, túlfűtött, lármás hangon. Hozzászoktunk, hogy a hétköznapi életben nekünk magunknak is meg kell tanulnunk eladni a munkánkat, a teljesítményünket. Hogy valamit becsületesen, legjobb tudásunk szerint elvégezzünk, azzal legfeljebb 50%-ot teljesítettünk. Feltétlen jönnie kell a másik 50-nek – legalább 50-nek –, amikor is mindezt följegyezzük. Beírjuk rubrikákba, jó hangosan belemondjuk különféle mikrofonokba. Mert csak az a munka számít elvégzett munkának, amelyet dokumentáltunk.

Milyen esélye van egy ilyen hangos, önmagát kínáló, önmagát adminisztráló világban egy halk szavú, csöndes embernek, akinek a portréját úgy kezdi megrajzolni a Szentírás, hogy tagadó mondatokat sorol? Nem, nem, nem. *Nem kiált, nem lármáz, nem hallatja hangját az utcán.* Lehetséges, hogy éppen ez a feltűnő? Hogy szinte elég azt mondani: mindazt nem teszi, amit mindenki tesz, amit elvárnak, hogy tegyünk, és amit úgy megtanultunk, hogy a semmit is jól tudjuk kínálni és csomagolni.

Talán pont ebben a környezetben feltűnő, hogy valaki közénk hoz valamit, és azt esze ágában nincs ricsajosan nagydobra verni. Talán olyasvalamit hoz, ami nem igényli, sőt nem tűri a magakellető reklámot. Így hallottuk:

- törvényt hirdet a népeknek
- igazán hirdeti a törvényt
- érvényt szerez a törvénynek a földön.

Három rövid mondat, azonos főnévvel: *törvény*. Amit ez a szó jelöl, az azonban nem növeli a paragrafusok egyre sűrűsödő dzsungelét. Ez egyetlen rendet, döntést, ítéletet jelöl. Isten igazságos rendjét, jogos döntését és minden ízében igazságos ítéletét. Azt a rendet, ami – ha nem tipornánk lábbal azóta, hogy gondolkodni kezdtünk – szabályozná, rendben tartaná az életünket. Isten életet védő, embert védő törvényét hozza közénk az ő halk szavú szolgálója.

Ha én hallom ezt a mondatot – s tán nem vagyok egyedül –, első reakcióm a szkeptikus vállrándítás: hol van az a minden ízében igazságos törvény?! A második viszont a reménység csöndes hangja: lehet, hogy mi, emberek ezt a törvényt lábbal tiporjuk, kigúnyoljuk, nem vesszük tudomásul, és ezzel a magatartással tönkretesszük az életet magunk körül, ez a norma, ez a törvény mégis létezik. Ezt hallani számomra vigasztaló, tartást és erőt adó. A nagy zajban és rendetlenségben, amikor az emberi életet védő rendeket, szabályokat és törvényeket folyamatosan meghamisítjuk, saját pillanatnyi hasznunkat kergetve csűrjük-csavarjuk, mégis létezik igaz és jogos rendje, életet és embert védő rendje az Istennek. És ezt szabad keresnünk, szabad próbálni megközelíteni, szabad normaként elfogadni. Szabad fülelni, hogy a nagy hangzavarból, lármából kihalljuk ennek a rendnek a hangját.

Vagy két hete olvastam egy interjút Nádas Péter íróval. Új könyve megjelenése előtt készült a beszélgetés. Az újságíró így tette föl a riport utolsó kérdését: „A regény a jövő héten kerül a boltokba, sokan fogják olvasni. Van-e olyan mondat, amit jó volna hallania valakitől, aki már elmerült benne?” Az író így válaszolt: „Biztosan van, csak én ezt előre nem ismerhetem. Ha elhangzik, akkor majd felismerem. Vagy legalábbis remélem, hogy felismerem.”

Isten halk szavú szolgálója azért jött közénk, hogy érvényt szerezzen Isten embert védő, életet védő rendjének. Jól figyeljünk, hogy ha felhangzik, felismerjük a szavát!

De hogyan lehet fölismerni? Miről lehet ezt a törvényt felismerni? Mi a sarkköve? Mi az alapvonása, a legfontosabb jellemzője? Ha megnézzük Isten szolgájának a portréját, még egy tagadó mondatot találunk benne. Így hangzik: *A megrepedt nádszálat nem tőri össze, a füstölgő mécesest nem oltja el.*

Nagyon szelíd mondat. Vagy legalábbis annak hallatszik. Valójában azonban teljességgel ellenkezik a világban uralkodó törvénnyel. Mert bárhogy is nézzük, az életben az a természeti törvény uralkodik, hogy aki erős, egészséges, kellően agresszív, az győz. Aki pedig gyenge, akinek már valamilyen csorbát szenvedett az élete, az szép lassan háttérbe szorul, egyre inkább peremre sodródik, vesztes lesz, lúzer, ahogy manapság mondjuk, aztán vége. Az elrepedt nádszálat a szél egy pillanat alatt tőri derékba. Az alig pislákoló gyertyalángnak pedig elég egy gyöngye fuvaltat. Akik már valahol vereséget szenvedtek, gyengék, hátrányos helyzetűek, azok nem sok eséllyel indulnak a veszélyekkel szemben.

* Elhangzott a Duna Tv-ben közvetített istentiszteleten a budapest-zuglói evangélikus templomban, 2005. november 6-án.

Tudjuk, százszor tapasztaljuk, és bár megszakad a szívünk a szánalomtól, el kell fogadnunk, hogy minden természeti csapás azokat sújtja a legbrutálisabban, akik amúgy is nyomorultak. Az épphogy összetákolat házakat söpri el a vihar vagy a földrengés. A gyógyszert, orvost megfizetni képtelen szerencsétleneket tizedelik járványok. Mi esélye van az élethez a viskójából előzőtt 700 ezer zimbabwei embernek, akiknek kalyibáját, hogy eszükbe ne jusson visszamenni, még föl is gyújtották? Vagy mi esélye van a 8 éves kis indiai fiúcskának, aki napi 12 órában a porban ülve egy irdatlan kalapáccsal követ tör, és boldog, mert szombaton némi pénzt visz haza a családjának? Elrepedt nádak és pislákoló gyertyácskák.

De nem kell feltétlenül Afrikába vagy Indiába mennünk. Tudjuk, egyetlen pillanat elég ahhoz, hogy valakinek az élete kibillenjen, derékba törjön, hogy szinte mindent elveszítsen, amije eddig volt, vagy egyszerűen csak megbetegedjen vagy megöregedjen, és tökéletesen megváltozzanak az esélyei vagy a kilátásai. És hiába kínálnak nagyhangú reklámok védelmet és biztonságot. Tudjuk, tartunk tőle, hogy esetleges ez a védelem és törékeny ez a biztonság. Elrepedt nádszál, füstölő, pislákoló gyertya.

Emlékszünk, milyen természetes egyszerűséggel szolt a bibliai kijelentő mondat? Nem töri össze és nem oltja el. Semmi szenzáció nem történik. Nem arról ad hírt, hogy valami hatalmasság megszakította az útját, és kegyesen lehajolt a szegényekhez. Nem is arról tudósít, hogy egy szigorú bíró még egy utolsó esélyt adott ezeknek a nyomorultaknak. Nem. Egy egészen természetes, egyszerű kijelentő mondat hangzik el: nem töri össze, nem oltja el. Nem teszi. Nem természete, hogy tegye. Azért jött közénk, hogy irgalmasan magához ölelje azokat, akiket nem vigasztal senki. Akik már nem értékesek, mert nem lehet tőlük semmi vizontszolgáltatást várni. Hogy társa legyen azoknak, akik mélységes magányban élnek. Hogy szerete- te fényt gyújtson azok előtt, akik körül homályosodik, sötétedik a világ. Hogy társa és szabadítója legyen a megrepedt nádszálaknak és a füstölő mécseseknek. Azt mondja az embereknek, akik haszontalannak és fölöslegesnek érzik magukat: szükségem van rád.

Egyáltalán nem véletlen, hogy Jézus legelső követői benne látták valóra válni ezt a próféciát. Jézus körül szinte csak megroppant életű embereket találunk. Olyanokat, aki-

ket kivetettek a többiek, akik hatalmasat botlottak, akik sírtak és gyászoltak, akik betegek voltak és kilátástalan sorsúak. Olyanokat, akiknek volt egy pillanat az életében, ami megroppantott mindent. Ezek az emberek visszakapták az életük értékét. Főlegyenesedtek. Meggyógyultak. Rádöbentek, hogy feladataik vannak. Erőre kaptak. Jézus körül soha nem a hibátlan, erős és egészséges emberek tolongtak, és ma sem, hanem olyanok, akik visszakapták az egészségüket, az értéküket, a jövőjüket. Megvigasztalt emberek vannak Jézus körül, akik új erőre kaptak.

Emberek tartását, hitét, életerejét visszaadni, következetesen mindenféle ideológia fölé emelni az embert; ez nem ártatlan jótékonykodás, hanem igen kockázatos, veszélys cselekedet. Ezt sejteti már a prófécia is. Azt pedig tudjuk, hogy Jézus maga is megroppant nádszál és füstölő mécses. Akit szintén lehetett peremre sodorni, kiközösíteni, gúnyolni és megvetni. Aki belehalt ebbe a küldetésbe. Ám azt is tudnunk kell, hogy Isten nem hagyta őt a halálban. És ez az Isten tökéletesen igaz törvénye, jogos döntése, amiről szólunk. A mi Megváltónkká tette. Testvérünké és barátunkká. Örök pártfogónkká. Szabadítónkká, aki a végső törésből és a végső sötétből is kiszabadít, kiemel. Mert ő ilyen. Neki ilyen a természete. Ráismerünk-e a hangjára? Felismerjük-e az arcát? Ő az a Jézus, aki nekünk is Megváltónk. Aki esély a gyengék számára.

Ennek az istentiszteletnek az elején fiatal emberek gyönyörű, hibátlan gyertyákat gyújtottak meg az oltáron. Azután meggyújtottak egy kicsi, kormos, görbe, elrepedt gyertyát is. Én végig szurkoltam ennek a gyertyának. Hogy kibírja. Égve maradjon. El ne dőljön, föl ne boruljon, el ne aludjon. És úgy látom, még mindig ég. Esélyt kapott. Az istentisztelet záró imádságának kéréseit gyertyák fogják jelképezni. Minden gyertyát ennek a kis gyertyának a lángocskájáról fogunk meggyújtani. Azt reméljük, hogy megsokszorozódott lángjával be fogja világítani az egész oltárteret, és azt fogja üzeni mindannyiunknak: létezik esély a gyengék számára. Ez adjon életerőt, emelje föl a te-kintetünket! És juttassa eszünkbe, hogy talán mi is be-lekarolhatunk valakibe, és elmondhatjuk neki: szükségem van rád. Ha ez kölcsönösen megtörténik, akkor barátságos, meleg fény fogja elárasztani az életünket. Nem alszának ki életünkben a gyertyafények, és jó lesz élni. Ámen.